

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА.
Ч. 115—117.

415/
115-7

Тисяча й одна ніч.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

Переклав

Михайло Лозинський.

Вип. I. Ніч 1—24.

Друге виданє.

У ЛЬВОВІ, 1912.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВА БІБЛІОТЕКА.

Ч. 115—117.

415/115-7

Тисяча й одна ніч.

АРАБСЬКІ КАЗКИ.

Переклав

Михайло Лозинський.

Вип. I. Ніч I—24.

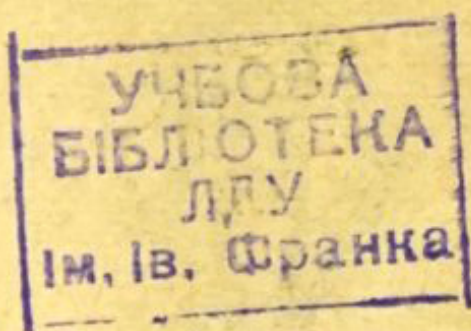
==== Друге виданє ====

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ
зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

ЛВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Каб. франкознавства
ЛДУ ім. Ів. Франка
Заб. № 803

372593

В ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

З М І С Т.

Передмова	1
Вступ	2
Історія королів Шагріяра і Шагземана	2
Як повело ся ослови й волови з мужиком	4
Купець і іфріт	20
Історія першого шейха з газелею	23
Історія другого шейха з обома псами	29
Історія третього шейха з мулом	34
Рибак і іфріт	37
Історія короля Юнана й гакіма Руяна	47
Король Зіндбат і його сокіл	55
Заздрісник і папугай	57
Історія невірного везира і пригода принца з гулею	60
Далі історія Юнана	62
Далі історія рибака	70
Історія скаменілого принца	83
Історія міхоноші і трьох сестер	97
Історія першого жебрака	120
Історія другого жебрака	132
Історія третього жебрака	160
Історія першої дівчини	193
Історія другої дівчини	205
Кінець історії міхоноші і трьох дівчат	217
Історія трьох яблук	220
Історія везирів Нур ед-Діна і Шемс ед-Діна	233

П е р е д м о в а.

**В імя милосердного і милостивого
Бога.**

Хвала Богови, панови світа, і благословенє й добро нехай буде над паном божих післанців, над нашим паном і вчителем Могамедом і над його домом. Благословенє і добро вічно і все аж до дня суду!

Житє найдавнійших людей стає пізнійшим за науку, щоб чоловік на науки, до яких дійшли інші, дивив ся і брав їх до серця, щоб він учив ся історії минувших народів і їх життя і щоб се було для нього пересторогою. Тому хвала йому, що історію давнійших виставив приміром для пізнійших поколінь.

До таких примірів належать також оповідання, що називають ся „Тисяча й одна ніч“, і дивні події й казки в тих оповіданнях.

В с т у п.

Історія королів Шагріяра і Шаг-земана.

Оповідать, — бо-ж Бог всевідучий і всемудрий, всемогучий і вседобрий, — що колись у предавнім часі і в давно минулих днях на островах Індій і Китаю жив король із роду Сасанідів¹⁾, який мав сильне військо, численні прибічні гвардії, велику службу і поважну дружину. Він мав також двох синів, із яких один був у старших літах, а другий іще молодий; оба були хоробрими ричарями, але старший був іще більше ричарський, як молодший. Він був також

¹⁾ Сасаніди, се перський королівський рід, який очевидно ніколи не панував на тих казочних островах. Рід Сасанідів прийшов на перський королівський трон із Ардешіром 226 р. і панував аж до здобуття Персії Арабами коло 650 р.

володарем краю і панував по справедливості над своїми підданими так, що нарід його краю і королівства любив його. Його ім'я було король Шагріяр¹⁾, а його молодший брат називався король Шагземан і був королем Самарканди в Персії.

Двацять літ кождий з них панував у своїм краю по справедливості над своїми підданими і жив без перестанку в повній веселості і вдоволеню, аж старший брат затужив за молодшим і тому поручив своєму везирови удати ся до нього і привести його з собою.

Везир відповів: „Чую і слухаю“, і вибрав ся в дорогу, аж став щасливо у брата свого короля. Приведений перед Шагземана, передав йому привіти, доніс йому, що його брат за ним тужить і запросив його відвідати брата.

Шагземан згодив ся зараз і почав ладити ся в дорогу. А виславши за місто шатра, верхоблюди і мули, службу і прибічну сторожу, і назначивши везира управителем краю, вибрав ся сам у дорогу до краю свого брата.

¹⁾ Шагріяр, перське слово, значить приятель міста; Шагземан — король часу.

Одначе коло півночи впало йому на думку, що щось важне лишив у замку; він вернув ся і застав там свою жінку в ліжку в обіймах чорного невільника. Коли побачив се, почорнів йому світ і він сказав до себе: „Коли таке діється, заки я ще опустив місто, то що виробляти-ме та розпусниця, коли я якийсь час буду у брата?“ І витягнув меч і задав обоім у ліжку смертні удари. Відтак зараз вернув ся, дав наказ до походу і подорожував, аж доки не зблизив ся до резиденції свого брата. Шагріяр, урадуваний його приходом, вийшов йому на зустріч і повітав його в найбільшій радості; відтак казав на його честь пристроїти святочно місто, сїв собі коло нього і розмовляв із ним веселий і врадуваний.

Але король Шагземан згадав про випадок із своєю жінкою і такий обгорнув його смуток, що він пожовк і його тіло ниділо. Се завважав вправді Шагріяр, але думав собі, що причиною сего розлука з краєм і королівством, тому лишив його в спокою і не випитував далі.

Одначе незабаром сказав до нього: „Мій брате, я бачу, як твоє тіло ни-

діє і як ти що-раз більше жовкнеш“. А той відповів тільки: „Ах, мій брате, я терплю на внутрішню рану“, і не згадав нічого про свою жінку. На се сказав Шагріяр: „Коли-б ти зі мною пішов на лови, може-б розвеселило ся твоє серце?“ Але Шагземан не захотів і так його брат сам пішов на лови.

В замку короля Шагземана були вікна, що виходили на город його брата. І він побачив нагло, як відчинила ся замкова брама і з неї вийшло двацять невільниць і двацять невільників, а в середині у скінченій красі і принаді йшла жінка його брата. Вони підійшли до фонтани, задержали ся там, пороздівали ся і посідали коло себе. Нараз жінка його брата закликала: „Мазуд!“ На се прийшов чорний невільник і обняв її; те саме вчинили інші невільники з невільницями і не розійшли ся, аж почав кінчити ся день.

Побачивши се, брат короля сказав до себе: „На Бога, моє нещастє лекше, як те ось тут“. Весь його гнів і смуток зник і він знов їв і пив, думаючи: „Се богато гірше, як те, що мені трапило ся“.

Коли-ж король Шагріяр повернув із своєї прогульки і вони привитали ся, побачив, що його брат Шагземан знов дістав природну барву лиця і його лице знов почервоніло і що тепер знов їсть із апетитом, хоч давнійше брав тільки мало страви й напиту. Здивувався і промовив до нього: „Мій брате, давнійше бачив я, що твоє лице жовте, а тепер воно має знов природну барву, розкажи мені, як се стало ся“.

Шагземан відповів йому: „Як се стало ся, розкажу тобі, але зречи ся дізнати ся також від мене, як я знов дістав природну барву“. А той сказав: „То розкажи найперше, як твоя барва змінила ся, і ти почав нидіти, нехай чую“.

Тепер той почав оповідати: „Знай, мій брате, коли ти прислав до мене свого везира, аби мене забрав до тебе і я зладив ся в дорогу і вже вибрав ся з міста в чисте поле, впало мені на думку, що я забув у замку дорогий камінь, який тобі тепер подарував. Вернувши для того, застав я в ліжку коло моєї жінки чорного невільника. Я забив обоїх і прибув до тебе, але все мусів думати про той випадок. Ось чому змінила ся моя

барва й моє тіло ниділо; але як я знов прийшов до себе, про се не питай“.

Почувши те оповіданє свого брата, Шагріяр почав напирати на нього, кажучи: „На Бога, закликаю тебе, розкажи мені, як се стало ся, що ти знов дістав природну красу“. А той оповів йому все, що бачив. На се сказав Шагріяр: „Мушу се бачити власними очима“. Наслідком того Шагземан дав йому таку раду: „Удай, що знов хочеш іти на лови і сховай ся в мене, а тоді бачити-меш усе власними очима і зможеш про те пересвідчити ся“.

Король казав зараз оголосити, що вибираєть ся знов на прогульку: вирушили відділи, вивезено шатра перед місто і король удав ся до табору. Прибувши там, видав своїм пажам наказ нікого не впускати, перебрав ся і пішов потайки до замку свого брата, де сів коло вікна, що виходило на город. За хвилю надійшли в город справді невільники; бавили ся аж до вечера так, як се оповідав йому його брат.

Видячи се, король Шагріяр стратив розум. І сказав до свого брата: „Ходи, йдїм своєю дорогою і не дбаймо про наші держави, доки не знайдемо когось,

кому трапило ся те саме, що й нам. А коли ні, то смерть для нас ліпша, ніж жите“.

Шагземан зараз згодив ся і вони вибрали ся зараз у дорогу, з укритої брами замку йдучи день і ніч, аж зайшли під дерево серед левади, на березі солоного моря, коло якої плило жерело. Там напили ся з жерела й посідали, аби відпочати.

За якийсь час море почало нагло ревіти; з нього підняв ся чорний стовп, виріс аж до неба і йшов просто на леваду. Побачивши се, вони налякали ся і вилізли на вершок дерева, що було дуже високе, тай звідти придивляли ся, що то буде. І глянь, був се джінні¹⁾ величезного росту, з широкою головою і сильними грудьми, який ніс на голові

¹⁾ Побіч ангелів, сотворених зі світла, знають Араби також джінні, сотворених із огню, які по часті приняли ісям і наслідком того сприяють людям. Невірні джінні поділені докладнійше на п'ять клас: 1) маріди, найстрашніші; 2) іфріти; 3) шейтани або чорти; 4) джінні в тіснійшій розумію; 5) джани; останні два терміни вживають ся на означення цілого роду. Лиш рідко стрічається означення іфрит також для віруючого, отже доброго джінні.

скриню. Вийшов на беріг, підійшов просто до дерева, на яким сиділи ті оба, і сів під ним. Отворив скриню і вийняв із неї пуделко, а коли його отворив, вийшла дівчина, гарна й проміняста, як ясне сонце, як співає поет :

Засьяла в пільмі, й день настав,
І пільма освітила ся
Від сяєва її лиця.
Із блиску віч її встають сонця,
А місяці позаходили,
Свої серпанки з лиць відкрили.
Все, що живе, набожно перед нею
Схиляється, коли вона нараз
Явить ся й розірве свою заслону.
Та як з під брів її нахмурених
Посиплють блискавки,
То небо розпливається ся
У хмарах дожджевих.

Джінні поглянув на неї і сказав : „О ти, пані, благородних жінок, яку я собі захопив шлюбної ночі, хочу трохи поспати“. І поклав голову на її лоно й заснув. Коли-ж дівчина підняла голову і поглянула на вершок дерева, побачила там обох королів. Тоді поклала голову джінні зі свого лона на землю, підійшла під дерево і дала їм знак зрозуміти, аби злізли з дерева і не боялися іфріта. Та вони відповіли : „На Бога,

не змушуй нас до сего“. Тоді вона загрозила їм: „На Бога, коли не злізете з дерева, то збуджу іфріта, щоб вас найстрашнішим способом повбивав“. Вони злякалися і позлізали. Вона приступила до них і сказала: „Віддайтеся мені, або збуджу іфріта“. Король Шагріяр відізвався до брата Шагземана: „Мій брате, вчини, що вона каже“, на що Шагземан відповів: „Не швидше, аж ти вчиниш се переді мною“, і почали один на другого моргати, аби зробив початок. Тоді вона сказала: „Чого моргаєте оден на другого? Коли не віддаєтеся мені, то буджу іфріта“. Вони послушали її зі страху перед джінні, після чого вона вийняла з кишені мошонку і з неї шнур, на яким висіло п'ятсот сімдесять перстенів із печатками. І запитала: „Знаєте, що значать ті перстені?“ Вони відповіли: „Не знаємо“. А вона сказала: „Властителі тих перстенів віддалися мені так, що іфріт не завважив того, отже й ви оба, брати, дайте мені свої перстені.“ Коли вони постягали перстені з пальців і дали їй, вона сказала: „Бачите, той іфріт ухопив мене весільної ночі, замкнув у пуделко, відтак пуделко в ту скриню, замкнув на сім

замків і затопив мене на дні ревучого,
хвилястого моря, не знаючи, що ми,
жінки, все що хочемо, також сповнимо,
як якийсь сказав :

Не покладай ся на жінок
І на жіночії присяги !
Їх уподоба і невподоба
Залежить від їх пристрасти.
Знай носять на показ
Брехливую любов вони,
А спідниці рясні у них
Підшиті зрадою.
Із Йосифа прекрасного
Візьми собі примір,
Щоб від жіночих хитростей
Беріг ся ти, мов від петель.
Чиж не за зраду ту жіночу
Прогнав Адама з раю Ібліс?)

Або як каже инший :

Удержи ся від нагани,
Яка зганеного завтра
Укріпити тільки може,
І яка любовну тугу
В жар розпалює любовний.

Коли в свої пута мене
Зв'язала любов,
Не сталось зо мною ніщо,
Як те, що перед мною
Від віку ставалось мужам.

¹⁾ Ібліс — арабська назва чорта, з латинського *diabolus*.

Вір правді, подиву найвищого
Варт муж такий,
Якого в пута не могли
Зловить жінки.

Учувши від неї ті слова, здивували
ся дуже і сказали до себе: „Коли тому,
хоч він іфрит, трапило ся ще гірше, як
нам, то се для нас потіха“.

Відтак пішли оба геть від неї, вер-
нули до міста короля Шагріяра й удали
ся знов до його замку. Прибувши сюди,
казав король Шагріяр зараз своїй жін-
ці, невільницям і невільникам повідрубувати
голови. Опісля казав собі привес-
ти дівчину і після першої ночі вбити її
і так робив три роки, доки люди не
почали кричати і не повтікали зі своїми
дочками так, що в тім місті не можна
було знайти ні одної дорослої дівчини.
І коли везир знов дістав від короля на-
каз привести йому, як звичайно, дівчи-
ну, і даром шукав за нею, повний гні-
ву і болю і страху перед королем прий-
шов до дому.

А мав той везир дві дочки, обі
гарні, принагідні, чаруючі й однакового
росту; старша називала ся Шегерзада,
молодша Дунязад. Старша читала ба-

гато книжок і хронік, біографії давній-ших королів і поетів і історію давних народів; говорять, що вона зібрала тисячу книжок із хроніками, що займалися давніми народами і помершими ко-ролями. Вона запитала свого батька: „Мій тату, чого ти такий змінений, та-кий повний журби і смутку? чи не гово-рить поет:

Скажи журливому: „Не бійсь!
Не вік жура треває.
Минають радощі життя,
Й жура також минає.

Вчувши ті слова своєї дочки, везир розповів їй від початку до кінця все, що трапило ся йому з королем. Тоді вона сказала: На Бога, мій тату, віддай мене за короля; або остану жива, або віддам себе в жертву за дочки Мосле-му і стану причиною їх визволення з йо-го рук“. Але везир відповів: „На Бога ніколи! Хочеш іграти зі своїм житєм?“ Та вона заявила: „Се мусить бути“. То-ді він сказав: „Бою ся, що тобі так са-мо поведеть ся, як ослови й волови з мужиком“. Шегерзада запитала: „Як-же-ж їм повело ся, мій тату?“

Як повело ся ослови й волови з мужиком.

Знай, моя дочко, раз був купець, що мав маєток і худобу, жінку й діти; крім того дав йому Бог Високий знанє мови звірів і птахів. Той купець жив на селі і мав у себе в стайні осла і вола.

Одного дня прийшов віл до стайні осла, яка була й заметена й окроплена, в яслах осла був сїяний ячмінь і сїяна сїчка, а сам осел лежав поважно, бо його пан лиш иноді, коли мав залагодити якусь справу, сїдав на нього і знов вертав домів. Купець почув, як віл говорив до осла: „Добре тобі! Я втомлений, а ти відпочиваєш і маєш сїяний ячмінь і слуг, що тебе обслуговують. Лиш иноді їде на тобі твій пан, а я мушу все орати й молоти“.

На се відповів осел волови: „Коли тебе виведуть у поле і накладуть ярмо на карк, впадь на землю і не вставай, хочби тебе мали й бити. А коли-б мусїв устати, то упадь другий раз; коли-ж тебе відведуть до стайні і кинуть бобу, не їдж, як коли-б ти був хорий. Не їдж і не пий, два або три дні, а тоді зможеж увільнити ся від мук і бід“.

Купець чув цілу ту їх розмову.

Коли-ж наймит приніс волови їсти, той їв лиш дуже мало, а коли другого дня рано наймит прийшов узяти його орати, застав його хорим. Тоді сказав купець : „Візьми осла й ори ним замість вола цілий день“. Наймит пішов знов до стайні, взяв осла замість вола й орав ним цілий день.

Коли вечером вернули до дому, він дякував ослови за його доброту, завдяки якій він міг цілий день відпочивати. Одначе осел, жалуючи гірко, не дав йому ніякої відповіді.

Другого дня прийшов знов мужик, взяв осла й орав ним до вечера так, що той втомлений і з розбитим хребтом прийшов до дому. Віл подивився на нього уважно, знов подякував йому і почав його хвалити й виславляти. Але осел сказав до себе : „Я жив без перешкоди в вигодах і тільки моя гордість принесла мені нещастє“. А до вола сказав : „Слухай, я добре тобі раджу ; вчора чув я, як пан сказав : Коли віл не встане, то дайте його різникови, щоб його зарізав і з його шкіри зробив покривала. Мені ходить про тебе і тому раджу тобі добре. Спокій тобі!“ Вчувши

ті слова від осла, віл подякував йому і сказав: „Завтра знов піду“. Потім зів свою пашу до решти і навіть вилизав ясла.

А купець, їх пан, чув також і ту їх розмову і тому другого дня рано пішов зі своєю жінкою до стайні і сів собі там. Коли-ж прийшов мужик, аби вивести вола і той побачив свого пана, замахав хвостом перед ним і почав скакати, з чого купець так дуже мусів сміятися, аж перевернув ся. А його жінка запитала його: „З чого смієш ся? Він відповів: „Я щось бачив і чув, але не можу того сказати, бо мусів би вмерти“. Вона відповіла йому: „Мусиш подати мені причину свого сміху, хоч-би мусів і вмерти“. Він сказав: „Не можу зі страху перед смертю“. А вона сказала: „Ти сміяв ся надімною й нічого більше“, і так довго на нього напирала й мучила його, аж ослаб і стратив розум. Казав прийти своїм дітям, закликати каді і свідків, щоби зробити тестамент й опісля відкрити їй тайну і вмерти з любови до неї, бо вона була дочка брата його батька і мати його дітий, а він уже й так мав сто двацять років.

Скликавши цілу свою сімю і всіх сусідів, розповів їм свою історію і сказав їм також, що мусить умерти, коли з ким говорити-ме про свою тайну. Тоді всі присутні почали її вговорювати: „На Бога, відступи від свого бажання, щоби твій муж, батько твоїх дітей, не вмер“. Але вона обставала при своїм і говорила: „Не перестану, доки він мені не скаже, хоч-би мав і умерти“. Тоді лишили її в спокою, а купець устав і пішов до стайні, аби взяти купіль, а потім вернути, сказати їм і умерти.

А в того купця був також когут, що мав пятьдесять курок, і пес. І вчув він, як пес закликав когута і почав його лаяти, говорячи: „Ти веселий, коли наш пан мусить умерти?“ Когут відповів: „А то чого?“ І пес оповів йому цілу історію. На се сказав когут: „На Бога, наш пан має мало розуму. Я маю пятьдесять жінок і одну вдоволяю, а друга гнівається. А він має тільки одну жінку і не знає, як собі дати раду. Чому не візьме він пару ціпків із морви, не піде в комору і не випарить її, аж доки або не впаде мертва, або не пічне жалувати і вже більше не стане про ніщо питати?“

Коли купець почув ту розмову когута і пса, вернув йому розум і він порішив випарити її.

„Мабуть“, сказав везир до своєї дочки Шегерзади, „вчиню з тобою так само, як купець зі своєю жінкою“. „А щож учинив він із нею?“ запитала вона. Везир відповів: Витявши кілька цїпків із морви і сховавши їх у коморі, пішов до кімнати і сказав їй: „Ходи до комори, нехай тобі скажу, де мене ніхто не побачить, і потім умру“. А коли вона ввійшла з ним до комори, він замкнув двері за собою й за нею і так довго її бив, аж упала майже без сил і кричала: „Жалую“ та цїлувала йому руки й ноги. Тоді обоє вийшли і всі присутні і їх родина тїшилися, а вони обоє жили дуже щасливо вже аж до смерти.

Коли дочка везира вчула те оповіданє свого батька, відповіла: „Інакше годї, се мусить бути“. І вбрала ся як молода і пішла до короля Шагріяра, сказавши тим часом своїй молодшій сестрі ось що: коли буду в короля, пішлю за тобою і скажу тебе привести. А ти, прийшовши до мене, говори, коли король уже не буде мене потребувати: „Сестро, розкажи мені яку дивну істо-

рію, аби ми при тім не заснули“. Тоді я розкажу тобі історію, в якій, так хоче Бог, лежати-ме ратунок“.

Потім її батько, везир, пішов із нею до короля, який утішений її видом запитав: „Чи привів ти, чого я хотів?“ На се везир відповів: „Так“.

Коли-ж король хотів поділити з нею ложе, почала вона плакати так, що він запитав: „Що тобі?“ Вона відповіла йому: „Ах, мій королю, бачиш, я маю ще молодшу сестру, з якою хотіла-б попрощати ся“. Король казав її привести і коли її сестра прийшла до неї, вона обняла її і сіла в ногах ліжка.

А коли Шагріяр уже полежав із Шегерзадою і вони посідали до розмови, молодша сестра відізвала ся до старшої: „На Бога, моя сестро, розкажи нам яку історію, щоб ми при тім не заснули“. Шегерзада відповіла: „Дуже радо, коли сей благородний король мені дозволить“. Король урадував ся тим, бо був подразнений, і сказав: „Розказуй“. І так почала Шегерзада першої ночі й оповідала :

П Е Р Ш А Н І Ч.

Купець і іфріт.

Щасливий королю, я чула, що один багатий купець, який у багатьох краях провадив інтереси, сів раз на свого верхівця, аби в іншому місті дістати гроший. Коли спека почала йому докучати, сів у одному городі під деревом, сягнув рукою в порожню торбу і вийняв звідти кусень хліба і дактиль, щоби попоїсти. Зївши дактиль, кинув кістку, аж тут нагло став перед ним величезний іфріт із мечем у правій руці і крикнув на нього: „Встань, щоб я тебе вбив, як ти вбив мого сина“. Купець запитав його: „Як я вбив твого сина?“ Іфріт відповів: „Коли ти зїв дактиль і кинув кістку, та впала на груди мого сина і він зараз звалив ся мертвий“. Тоді купець сказав до іфріта: „Слухай, іфріте, я маю ще заплатити довг, маю також великий маєток, жінку й діти і лежать у мене застави. Тому позволь мені вернути домів, аби я заспокоїв претенсії кожного, а відтак верну знов до тебе. Присягаю тобі святою присягою, що верну, а тоді можеш зробити зі мною, що захо-

хочеш. Бог ручить за мої слова“. Джінні взяв від нього присягу і пустив його.

Купець вернув до свого міста, повиповняв усі свої зобов'язання, посплачував свої довги і сказав своїй жінці й дітям, що з ним трапило ся. Вони почали плакати, а з ним ціла його родина і другі його жінки та діти, коли він тимчасом полагоджував свої справи і аж до кінця року оставав при них. Опісля попрощав ся зі своєю родиною і з сусідами, які його з плачем і наріканєм обнімали, і з похоронним простиралом під пахою вибрав ся неохотно в дорогу, аж як-раз першого дня у новім році дійшов до того городу. Коли там сидів, плачучи над своєю долею, надійшов дорогою нагло старий шейх¹⁾, який вів попри себе газелю на шнурку. Поздоровивши купця й побажавши йому довгого життя, запитав його: „Чому сидиш так сам на сїм місци, тим більше, що се місце джінні?“ Купець розповів йому свою пригоду з іфрітом і шейх, владитель газелі, дуже здивував ся і сказав: „На Бога, мій брате, твоя віра міцна

¹⁾ Шейх у найзагальнійшій розуміню значить тут чоловік п'ятидесятиліт і вище.

і твоя історія дивна. Коли-б її записати шпильками в кутах очий, вона на правду послужила би на науку всім, що дають учити ся!“ Усїв коло нього і сказав: „На Бога, мій брате, я не відійду від тебе, аж побачу, що зробить із тобою той іфріт“.

Коли він так сидів коло нього і з ним говорив, а купець зі страху й жаху, в великім смутку й журбі раз-пораз умлівав, надійшов до них другий шейх із двома чорними ловецькими псами і поздоровивши їх, запитав, чого вони тут сидять на тім пристановищі джіннів, а на се вони оба розповіли йому історію від початку до кінця. Ледви той шейх також сїв коло них, як надійшов іще третій із темносивим мулом і почав питати про їх присутність на тім місци. Коли вони й йому оповіли ту історію, нагло закрутив ся порошок і зі степу насунув на них великий стовп пороху, а заки порошок розійшов ся, наступив на них джінні з голим мечем і палаючими очима і витягнув із поміж них купця, кричачи: „Встань, щоб я тебе вбив, як ти вбив мого сина, останнє бите мого серця“. Купець почав голосно плакати й заводити, а також усі три шейхи почали пла-

кати, заводити й нарікати, аж перший шейх, властитель газелі, найперше знов набрав відваги. Він поцілував іфріта в руку і промовив до нього: „О джінні і короно королів джаннів! Коли я тобі розповім мою історію, яка трапила ся мені з отсею газелею, і вона видасть ся тобі дивною, чи подаруєш мені третину крові того купця?“ Іфріт відповів: „Добре, шейху, коли ти розповіш мені свою історію і вона видасть ся мені дивною, то подарую тобі третину його крові“.

Тоді почав перший шейх:

Історія першого шейха з газелею.

— „Знай, о іфріте, отся газеля, се дочка брата мого батька і з мого тіла і крові. Я оженив ся з нею, коли вона була ще зовсім молода, і жив із нею коло трицять літ, не маючи від неї дитини. Тоді оженив ся я з невільницею і вона привела мені хлопця, що був подібний до сходячого місяця в повні, з гарними очима, довгими і вузкими бровами і добре збудованими членами. Так ріс він аж до п'ятнадцятого року життя, коли я несподівано мусів вибрати ся

В дорогу до далекого міста, забираючи з собою багато товару. А дочка брата мого батька, отся газеля, від молодости займала ся чарівництвом і ворожбицтвом і тепер зачарувала хлопця в теля, а його матір, невільницю, в корову і віддала обоє під опіку пастуха. Коли я по довгім часі вернув із дороги і запитав за хлопця й його матір, вона відповіла мені: „Твоя невільниця вмерла, твій син утік, і я не знаю, куди він пішов“. І я сидів цілий рік із сумним серцем і заплаканими очима, аж надійшло свято жертви. Того дня рано післав я по пастуха, аби винайшов мені товсту корову. Але корова, що він мені привів, се була власна моя невільниця, яку зачарувала отся газеля. Я вже убрав фартух і взяв ніж у руку, щоб її зарізати, коли вона почала голосно кричати й плакати так, що я відвернув ся від неї і казав пастухови зарізати її. Коли він її зарізав і зняв із неї шкіру, не знайшов на ній ані товщу, ані мяса, тільки шкіру й кости так, що я жалував її, але вже було за пізно. Я дав її пастухови і казав йому привести мені товсте теля, а він привів мого хлопця, зачарованого в теля. Коли теля мене побачило, розір-

вало шнурок і почало з плачем і наріканєм ласити ся коло мене так, що мене обгорнуло горяче милосерде і я сказав до пастуха: „Приведи мені корову, а теля нехай далі живе“.

Тут завважала Шегерзада ранній світ і урвала оповіданє. А її сестра закликала: „Яка гарна твоя історія, яка люба, солодка й чаруюча!“ На се Шегерзада відповіла: „Що се значить у порівнанню з тим, що я розповім вам другої ночі, коли король лишить мене при житю“. Решту ночі пробули вони ще разом, відтак король пішов до урядової салі, в якій був уже везир із похоронним простиралом під пахою. Король чинив суд, настановляв і скидав аж до кінця дня, не кажучи нічого везирови так, що той дуже дивувався. Скінчивши раду, король знов пішов до свого замку.

Коли надійшла друга ніч, Дунязада сказала знов до своєї сестри Шегерзади: „Сестро, розкажи-ж нам ту історію про купця й джінні до кінця“. Шегерзада відповіла: „Дуже радо, коли король мені позволить“. Король сказав: „Розкажи!“ І так вона почала далі:

ДРУГА НІЧ.

Щасливий, розумний королю! Коли купець побачив, що теля так гірко плаче, його серце забило ся з милосердя і він сказав до пастуха: „Лиши теля при життю і відведи його до решти худоби“.

Джінні дивувався тою дивною історією, а шейх із газелею говорив далі: „Все те, о пане королів джанів, відбувало ся не лише перед очима дочки брата мого батька, отсеї газелі, але вона навіть закликала: „Заріж теля, воно товсте“. Одначе я не міг перемогти свого серця і казав пастухови забрати його.

Другого ранку сиджу собі, аж тут приходить до мене пастух і каже: „Мій пане, маю тобі щось сказати, що тебе втішить і за що я дістану дарунок“, „Добре“, відповідаю. А він каже: „Купче, я маю дочку, яка в дитинстві навчилася від одної старої жінки, що жила в нас, чарувати. Коли ти вчора дав мені теля і я ввійшов із ним до її кімнати, вона, поглянувши на нього, закрила своє лице, плакала і сміяла ся, а в кінці сказала: „Мій тату, так мало я для тебе варта, що приводиш до ме-

не чужих мущин?“ А я її питаю: Де-ж ті чужі мущини і чому ти плакала і сміяла ся? А вона каже: „Бачиш, отсе там, се син мого пана купця; жінка його батька зачарувала його разом із його матір'ю і тому я сміяла ся. А плакати мусіла тому, що його матір зарізав його батько“. Мене се дуже здивувало і я ледви міг діждати ранка, аби піти до тебе і тобі се сказати.

Коли я, о джінні, вчув оповіданє мого пастуха, в надмірі радості й веселости пішов я як п'яний, хоч не пив вина, до його хати, де привитала мене його дочка, цілуючи мені руки. Також теля підійшло до мене і почало ласити ся. Я запитав дочку пастуха: „Чи се дійсно правда, що ти говорила про те теля?“ Вона відповіла: „Так, мій пане, се твій син, останнє бите твого серця“. А я кажу до неї: „Дівчино, коли ти його визволиш, то дістанеш від мене всю худобу і все моє добро, яке є під рукою твого батька“. Вона усміхнулася і сказала: „Мій пане, того добра бажаю я тільки під двома умовами: „По перше, що ти ожениш його зі мною, а по друге, що я, увільнивши його від її чарів, зачарую її, бо я непевна від її хитрощів“.

Вчувши, о джінні, ті слова від дочки пастуха, сказав я: „Даю тобі те добро, що під рукою твого батька, і ще більше і лишаю тобі до волі розпорядити ся кровю дочки брата мого батька“.

Тоді вона взяла чашку і налляла повну води, відмовила над нею чари і покропила теля, говорячи: „Коли Бог сотворив тебе телятем, то остань телятем і не перемінюй ся. Але коли ти зачароване, то прибери свою давнійшу по-стать з волі Бога Високого!“ І глянь, во-но затрясло ся і стало знов чоловіком. Я впав йому на шию і сказав: „На Бо-га, розкажи мені, що вона вчинила з то-бою і твоєю матір'ю? Він розповів ме-ні все, що йому трапило ся, а я сказав до нього: „Мій сину, Бог післав тобі твого освободителя й оборонця твого права“. Тоді, о джінні, оженив я його з дочкою пастуха і вона зачарувала доч-ку брата мого в отсю газелю.

Коли я сюди прийшов і побачив те товариство, запитав, що вони тут роблять; вони розповіли мені пригоду того купця і я сїв, аби бачити кінець. Ось моя історія“.

Тоді сказав джінні: „Та історія ди-вна і тому дарую тобі третину його крові“.

Тепер приступив другий шейх із обома ловецькими псами і промовив до джінні :

Історія другого шейха з обома псами.

„Знай, о пане королів джанів, отсі два пси, се мої брати, а я сам третій. Коли вмер мій батько, лишив нам три тисячі динарів¹⁾. Я за свою спадкову часть отворив склеп, купував і продавав, а мої брати вибрали ся з караванами в дорогу і не було їх цілий рік, а коли повернули, не мали вже нічого. Тоді я сказав до них: „Мої брати, чи я не радив вам не йти в дорогу?“ Вони плакали і говорили: „Ах, брате, Бог Могучий і Великий спустив се на нас; такі слова тепер без пожитку, бо ми нічого не маємо“. Я взяв їх до склепу, пішов із ними до купелі, дав їм дорогу одіж і їв з ними. По їдї кажу до них: „Мої брати, я обрахую річний дохід свого склепу і заробок із виїмком основного

¹⁾ Один динар виносив коло 12 корон і був звичайною монетою. Він складав ся із 20—25 діргемів.

капіталу поділю між нас“. При обрахунку показало ся зиску три тисячі динарів. Я подякував Богу, Могучому і Великому, і врадуваний поділив зиск між нас на три рівні часті. Якийсь час були ми разом, аж моїм братам знов захотіло ся подорожувати і вони хотіли також мене до того намовити. Одначе я відказав ся, говорячи: „Що-ж ви заробили на своїй подорожі, щоб я міг рахувати на зиск? І хоч вони не переставали мене намовляти, я все відказував ся і ми цілих шість років купували і продавали в наших skleпах, аж нарешті я послухав їх і сказав: „Мої брати, обрахуймо наш маєток“. Ми вчинили се і коли показало ся, що маємо шість тисяч динарів, я сказав: „Половину з того закупаємо, щоб нам вийшло на пожиток, коли-б нам що злого трапило ся; тоді кождий з нас зможе взяти тисячу динарів і далі торгувати“. „Твоя рада знаменита“, сказали вони“. Я поділив гроші на дві часті, три тисячі динарів закопав, а з других трьох тисяч дав кождому тисячу. Відтак накупили ми товарів, наймили корабель і наладували наші річі. По ціломісячній їзді доплили ми до одного міста, в яким продали товари із зи-

ском десятиох динарів на однім. Коли ми опісля хотіли відїхати, знайшли на морськїм березї дївчину, одїту в лахи, яка поцілувала мене в руку і сказала: „Ах мій пане, ти певне добрий та учинний, я тобі за се відплачу“. Я відповів: „Так, я добрий та учинний, хоч ти мені за се й не відплатиш“. А вона сказала: „Ах, мій пане, ожени ся зі мною і візьми мене до свого краю, я дарую себе тобі. Зроби мені ту доброту й ласку, бо я належу до таких, що з ними треба добре й ласкаво обходити ся, а вони вміють за те відплачувати ся. Нехай мій стан не вводить тебе в блуд“.

Коли я вчув її просьбу, для справи, яку порішив Бог Могучий і Великий, моє серце змилося над нею і я взяв її до себе, одїв, зробив їй на кораблі гарну постіль і обходив ся з нею приязно і з пошаною. А по дорозі обняла мене така любов до неї, що я не міг ані в день, ані в ночі розлучити ся з нею і через неї спустив зовсім із очий своїх братів і вони стали мені завидувати мого маєтку і богацтва моїх товарів. Їх очі були жадні мого добра і вони намовили ся мене вбити і моє добро взяти, кажучи: „Забємо нашого брата,

аби все добро стало наше“. А сатана так гарно поміг їм у їх намірах, що вони, коли я спав коло своєї жінки, схопили мене разом із нею і кинули в море.

Але коли моя жінка збудила ся, потрясла ся й перемінила ся в іфріту і вратувала мене тай занесла на остров. Відтак на короткий час зникла, а над раном вернула й каже: „Я твоя жінка, підняла тебе і за дозволом Бога Великого вратувала від смерти. Бо знай, що я джіннія. Коли я тебе побачила, полюбило тебе моє серце з волі Бога, бо я також вірю в Бога й його посла, — нехай Бог благословить його і дає йому все добре. І так прийшла я до тебе в такому стані, в яким ти мене побачив, і ти взяв мене за жінку. Глянь! Тепер я вратувала тебе перед утопленєм. А на твоїх братів я загнівана і мушу їх повбивати“.

Вчувши її оповіданє, я здивувався і дякував їй за те, що вона для мене зробила. „Але що до моїх братів“, сказав я, „то їх смерть не пожадана“. Відтак оповів я їй усе, що з ними трапилося, від початку до кінця, а вона, вчувши мою історію, каже: „Ще тепер, тої ночі полечу до них і затоплю їх

корабель“. Я закликав її; „На Бога, не чини сего, адже говорить приповідка: „Чини добро тому, що тобі зле чинить, злочинець має досить свого вчинку. Вони-ж усе таки мої брати“. Одначе вона відповіла: „Ні, вони мусять умерти“.

Коли я так старався зм'якчити її серце, вона узяла мене знов, полетіла геть зі мною і положила мене на дах мого дому. Я отворив двері, вийняв із землі ті три тисячі динарів, що був їх закопав, і привитавши ся з людьми, отворив знов свій склеп і накупив товарів. Прийшовши вечером до свого дому, побачив я там на припоні отсих обох псів. Коли вони мене побачили, встали, підійшли з плачем і повисли на мині. Я нічого не був би знав, коли-б моя жінка не була сказала, що се мої брати. Коли я її запитав: „Хто їм се зробив?“ вона відповіла: „Я післала до моєї сестри і вона се зробила; аж по десяти літах мають бути знов визволені“.

Йдучи до неї, аби їх визволила, бо вже десять літ пробули в тім стані, переходив я сюди і побачивши того молодого чоловіка та вчувши його пригоду, порішив не відходити, поки не по-

бачу, що буде далі між вами обома. Се моя історія“.

На се сказав джінні: „Се дивна історія і я дарую тобі за неї третю часть крови, яка припала мені за його вину“.

Тепер приступив третій шейх із мулом і сказав до джінні: „Я тобі розповім також історію, яка ще дивнійша від історії тих обох, подаруй мені за те решту його крови й його вини“. Джінні відповів: „Добре“. А шейх зачав оповідати:

Історія третього шейха з мулом.

„О султане і начальнику джанів, отсей мул, се моя жінка. Я раз мусів вибрати ся в дорогу і цілий рік не був дома. Вернувши відтак нічю домів, застав я при ній в ліжку чорного невільника, з яким вона розмовляла, пестила ся, сміяла ся, цілувала ся й жартувала“. Побачивши мене, скочила, вхопила збанок із водою й зачарувала його, відтак кинула ся до мене і покропила мене, кажучи: „Покинь отсю твою постать і візьми на себе постать пса!“ Я зараз став псом і вона прогнала мене з дому. Я побіг, аж добіг до склепу різника,

скочив до нього і зів кістку. Властитель склепу, побачивши мене, зловив і завів із собою до дому. Коли його дочка побачила мене, заслонила переді мною своє лице і сказала: „Приводиш до нашого дому чужого мужчину?“ Її батько запитав: „Де-ж той мужчина?“ Вона відповіла: „Сей пес то мужчина, якого зачарувала його жінка, одначе я можу його визволити“. Тоді її батько почав просити: „На Бога, дочко, визволи його!“ Вона взяла збанок із водою, зачарувала його і покропила мене з нього кількома каплями води, говорячи: „Покинь отсю свою постать і прийми знов свою давнійшу постать!“ Я прийняв свою давнійшу постать, поцілував її в руку і просив зачарувати мою жінку, як вона мене зачарувала. Вона дала мені трохи своєї води і сказала: „Коли буде спати, покропи її тою водою і вона прийме постать, яку захочеш“. Я застав її ще, як спала, покропив водою і сказав: „Покинь свою постать і прибири постать мула!“ І вона зараз стала мулом, тим самим, що бачиш його тут своїми власними очима, о султане й начальнику королів джанів“. Відтак обернув ся до неї і запитав: „Чи се правда?“ А вона кив-

нула головою, даючи тим знаком до зрозуміння: „Так, се правда“.

Коли він скінчив свою історію, джінні трясся з радості і подарував йому останню третю часть крови купця.

В тім побачила Шегерзада ранній світ і урвала своє оповіданє. А її сестра закликала: „Ах, моя сестро, яка гарна твоя історія, яка люба, солодка і чаруюча!“ Шегерзада на се відповіла: „Що се в порівнанню з тим, що вам розкажу найближшої ночі, коли король лишить мене при житю“. Король сказав до себе: „На Бога, вона не повинна швидше вмерти, аж почую кінець її дивної історії“. Решту ночі пробули вони ще разом, відтак король пішов до урядової салі, везир і військо зявилися перед ним, диван наповнився і король чинив суд, настановляв і скидав і видавав .кази і накази, аж доки дивана знов не закрито і король Шагріяр вернув до свого замку.

Коли-ж настала третя ніч, Дунязада просила знов свою сестру Шегерзаду:

ТРЕТЯ НІЧ.

„Ах, моя сестро, розкажи-ж нам свою історію до кінця“. Шегерзада відповіла: „Дуже радо. Я чула, о щасливий королю, що джінні, коли третій шейх розповів йому свою історію, яка була ще дивнійша, як обі перші, дуже дивувався і трясся з радости; відтак сказав: „Дарую тобі решту його вини і лишаю вам його свободним“.

Тоді купець приступив до шейхів, подякував їм, вони його поздоровили з ратунком і кождий вернув до свого міста.

Однак та історія не дивнійша від історії „рибака“. Тоді запитав король: „Яка-ж се історія рибака?“

Шегерзада почала оповідати:

Рибак і іфріт.

„Щасливий королю! Жив раз старий рибак, що мав жінку і троє дітей і хоч жив у бідних відносинах, то мав звичай не закидати своєї сіти більше, як чотири рази на день. Одного дня пішов знов у полудне на беріг моря, відложив свою торбу, закинув сіть і

ждав, доки вона не улягла ся в воді. Коли відтак натягнув шнурок, побачив, що сїть така важка, що мимо сильного тягнення не міг її витягнути. Тоді вийшов на беріг, забив паль у землю і прив'язав до нього сїть; потім розібрав ся, занурив ся коло сїти і так довго працював у воді, доки її не витягнув. Урадуваний убрав знов свою одіж, одначе підійшовши до сїти, побачив у ній здохлого осла. Побачивши його, засмутив ся і закликав: „Нема могучости й сили, тільки в Бога, високого й великого!“ Відтак сказав: „Се дивна ловля на щоденний хліб;“ і проголосив стихи:

„Коли поринаєш у пітьму нічну
І хилиш ся в гріб,
Свій труд скороти, бо не з праці тоді
Прийде тобі хліб!“

Витягнувши здохлого осла з сїти і викрутивши її та знов розложивши, рибак зійшов знов у море і закинув її, призиваючи імя Бога. Ждав, доки вона не уляжеть ся, і знов потягнув її до себе, але на сей раз вона була ще тяжша і ще міцнійше держала ся в морі. Він думав, що се риби, і прив'язав сїть, по-

тім розібрав ся, зайшов у море, занурив ся і доти працював, аж висвободив сїть і витягнув її на беріг. Тепер побачив у ній великий горнець, повний піску й намулу. Побачивши се, повний смутку проголосив отсі стихи поета :

О доле нещасна, досить вже гнести !
А як не досить тобі ще, то прости !

Не було мені щастя ні з роду,
З того, що я вмів, не дістав я доходу.

У світ я пішов, аби хліба шукать,
Та, бачу, ніколи його не зіськать.

Як много дурних в щастю вік корота,
І мудрих як много глита самота !

І кинув горнець, викрутив сїть і вичистив її. Попросивши Бога простити йому пішов знов до моря, закинув сїть третій раз і ждав, аж вона уляжеть ся. А коли її знов витягнув, побачив у ній повно черепа і фляшок. Тоді проголосив стихи :

Нема в тебе сили на хліб твій насущний
Чи заробить, чи заслужити ;
Ані перо, ані писанє жадне
Тебе не може прокормити.

Потім підняв свої очі до неба й молив ся : „О Боже, ти знаєш, що я тіль-

ки чотири рази на день закидаю свою сіть, а отсе вже я три рази закидав“. І призиваючи ім'я Бога, закинув сіть у море і ждав, аж вона уляжеться. Коли хотів її знов витягнути, не міг, так вона запутала ся на дні. Він закликав: „Нема влади і сили, тільки в Бога високого й великого!“ Розібрав ся, занурив ся коло сіти і працював доти, аж витягнув її на беріг. Розложивши її, найшов у ній мосяжну фляшку, що була чимсь наповнена і мала олов'яну пльомбу з печаткою нашого пана Соломона. Побачивши її, рибак став урадований: „Продам її на мід'янім торзі, вона варта десять динарів“. Потім потряс нею і побачив, що важка, тай сказав: „Мушу її отворити й побачити, що там; коли що буде, сховаю в торбу, а фляшку продам на мід'янім торзі“. І виняв ніж і доти шпортив коло олова, аж мосяжна фляшка була отворена; тепер поклав її на землі і качав її сюди й туди, аби витрясти се, що в ній є. Одначе на його здивованє з фляшки не виходило ніщо крім диму, який зняв ся аж до хмар на небі і постелив ся по землі. А коли дим зовсім вийшов із фляшки, стягнув ся знов, потряс ся і став іфрит, якого

голова сягала хмар, а ноги стояли на землі. Голову мав як копулу, руки як вили, ноги як щогли корабля, уста як пропасть, зуби як скали, ніздря як труби, очі як дві лямпи, а волосє мало краску пороху і стояло до гори.

Коли рибак побачив іфріта, задрожали йому члени, зуби почали дзвеніти, горло засхло і дорога зникла з-перед очий. Побачивши рибака, іфріт закликав: „Нема Бога крім Бога, а Соломон його пророк! О ти пророче Бога, не вбивай мене, а не буду більше противити ся твому слову і бунтувати ся против твого наказу“. Рибак сказав до нього: „О маріде, ти говориш про Соломона, божого пророка. Вже тисяча вісімсот літ, як Соломон умер, і ми живемо при кінці часу. Яка твоя історія і що тобі трапило ся? Чого сидів ти в тій фляшці?“ Коли марід почув слова рибака, сказав: „Нема Бога крім Бога! Весела новина, рибаку!“ Рибак запитав: „Яку веселу новину приносиш мені?“ Той відповів: „Що зараз маєш умерти найстрашнішою смертю“. Рибак відповів: „Ти варта, аби за ту веселу новину опустила тебе божя опіка, о князю іфрітів, о проклятий. За що хо-

чеш мене забити і чим я заслужив собі на смерть? Адже я що-йно висвободив тебе із фляшки, виратував із морської глибини і витягнув на беріг“. На се сказав іфріт: „Вибери собі, якою смертю хочеш умерти і як маю тебе забити,“? Рибак закликав: „Яка-ж моя вина, що се має бути моя заплата?“ Іфріт відповів: „Слухай моєї історії, рибаку“. Рибак відповів: „Говори, але коротко, бо мій дух залетів мені в п'яти“. Іфріт почав оповідати: „Знай, я один із невірних джіннів і збунтував ся против Соломона, сина Давида, я і джінні Сахрі і він післав свого везира Азафа, сина Берехії, який мене силою упокорив і мимо мого опору привів перед нього і поставив перед ним. Побачивши мене, Соломон утік передімною до Бога і завізав мене повірити і піддати ся його наказам. А коли я спротивив ся, він казав принести фляшку і мене замкнути в ній. Відтак запечатав її оловом, витиснув на ній найвисше ім'я і дав джіннам наказ кинути мене в середину моря¹⁾).

¹⁾ Арабська легенда оповідає дуже багато про Соломона. Соломона вважає вона ідеалом мудрого й могутнього володаря, який панував не тільки над цілим світом, але й над духами. Неслухняних духів карав він, як тут описано.

Сто літ лежав я там і за той час говорив у своїм серці: „Всякого, хто мене визволить, учиню на всі часи багатим!“ Але сто літ минуло і ніхто мене не визволив. Відтак пройшло наді мною других сто літ, підчас яких я говорив: „Всякому, хто мене визволить, отворю я скарби землі“. Але ніхто мене не визволив. Коли пройшло надімною дальших чотириста літ, сказав я: „Всякому, хто мене визволить, сповню три просьби“. Але ніхто мене не визволив. Тоді я запалав горячим гнівом і сказав собі: „Всякого, хто мене увільнить, забю і позволю йому вибрати собі рід смерти“.

Вчувши оповіданє іфріта, рибак закликав: „Боже чудо, і як-раз я мусїв у той час прийти й тебе визволити!“ І почав просити іфріта: „Пощади мене і даруй мені житє, то Бог і тебе пошанує, не губи мене, то Бог і тобі дасть власть над тим, що схоче тебе погубити“. Одначе марід відповів: „Мусиш конче вмерти, тому вибери собі рід смерти“. Рибак, що видїв певну смерть перед собою, почав іще раз просити іфріта: „Пощади мене із вдячності за те, що я тебе визволив“. Але іфріт відповів: „Як-раз тому, що ти мене визволив, я тебе власне

убю“. „О шейху іфрітів“, просив рибак, то я тобі зробив добре, а ти хочеш мені злим відплатити? То не бреше пословиця, яка говорить:

Вони відплатили нам злом за добро.
Жив Бог мій, злочиннеє се ремесло!
Негідного хто з нас добром наділяє,
Подяку гієни в відплату приймає.

Одначе іфріт відповів рибакови: Не жажди життя, смерти не можна відвернути“. Але рибак сказав до себе: „Се тільки джінні¹⁾), а я чоловік, якому Бог дав здоровий розум; я мушу своїм розумом і винахідчивістю придумати щось на його згубу так, як він узяв ся до діла з хитрощами і злобою“. Відтак запитав іфріта: „Чи справді маєш міцну волю мене вбити?“ Той відповів: „Так“. Він питав далі: „На найвисше ім'я, що вирите на Соломоновім перстені з печаткою, чи скажеш мені правду, коли тебе про щось запитаю?“ Іфріт відповів: „Так“. Одначе затряс ся і сказав: „Питай, але коротко!“ Тоді рибак запитав

¹⁾ По догматиці Арабів не тільки джінні, але й ангели стоять вище людей, бо по сотвореню Адама мусіли вони впасти перед ним до землі.

його: „Як ти міг бути в тій фляшці, коли в ній не може змістити ся навіть твоя рука або твоя нога, а тим менше ціле твоє тіло?“ Іфріт відповів: „Не віриш, що я був там?“ Рибак сказав: „Не повірю, аж побачу тебе в ній своїми очима“.

В тім завважила Шегерзада ранок тай урвала, а четвертої ночі оповідала далі:

ЧЕТВЕРТА НІЧ.

„Щасливий королю! Коли рибак сказав до Іфріта: „Не вірю, аж побачу тебе власними очима у фляшці“, іфріт потряс ся й розплив ся димом, який зняв ся аж до неба, а опісля знов спустив ся, входячи до фляшки, аж доки в ній зовсім не зник. Тоді рибак ухопив швидко оловяну печатку, замкнув отвір фляшки й закликав до іфріта: Вибери собі від мене рід смерти. На правду, я кину тебе тут у море, збудую собі тут дім і остерігати-му кожного рибака, аби тут не ловив риби. Скажу йому: „Тут лежить іфріт, який кождому, хто його витягне, вичисляє роди смерти й опісля лишає йому вибір“. При тих словах рибака іфріт пробував вийти,

одначе не міг, бо був замкнений і побачив відтиск Соломонового перстеня з печаткою. Побачивши, що рибак замкнув його в найнизшу, найнечистійшу і найменшу в'язницю іфритів, і йде із фляшкою до моря, закликав: „Але-ж ні, але-ж ні!“ Але рибак відповів: „Але-ж так, але-ж так!“ Тепер марід злагодив свої слова і запитав покірно: „Рибаку, що хочеш зі мною зробити?“ Рибак відповів: „Кинути тебе в море; коли ти сидів там тисячу вісімсот літ, то хочу зробити, аби ти там остав аж до години суду. Чи не казав я тобі: „Пощади мене, то Бог і тебе пощадить, не вбивай мене, то Бог і тебе не вб'є? Але ти не слухав моїх слів, тільки хотів мене зрадою погубити і тому Бог віддав тебе в мої руки, аби я тебе зрадою погубив“. Іфрит почав його просити, говорячи: „Отвори мені, я тобі за се добром віддячу“. Але рибак відповів: „Брешеш, проклятий. Я й ти, то так як везир короля Юнана й гакім¹⁾ Руян“. Іфрит запитав: „Як се було з везиром короля Юнана і з гакімом Руяном? Яка їх історія?“

¹⁾ Учений або лікар.

Рибак почав оповідати :

Історія короля Юнана й гакіма Руяна.

„Знай, іфріте, в давнім часі і в давно минулих днях жив раз у місті Персів у краю Руман¹⁾ король іменем Юнан, що був багатий і хоробрий і мав воєнну силу і прибічні гвардії всякого рода. Одначе мав він висипку і ніхто з лікарів та вчених мимо всіх медицин, порошоків та мастей не міг його вилічити з неї. Раз прибув до міста короля Юнана також один великий, старий гакім, гакім Руян, що читав книги старинних Греків, Персів, Новогреків, Арабів і Сирійців, студіював медицину й астрольогію і знав не лише основи тих наук, але також правила корисного і шкідливого уживання їх ; крім того знав також корисні і шкідливі прикмети ростин, як сухого зіля, так і свіжої трави, і студіював філософію так, що опанував зовсім не тільки медичні, але і всі інші науки.

¹⁾ Місто Персів у краю Руман се противорічє, бо під Руманом треба розуміти грецьку територію Малої Азії.

Коли той гакім пробув кілька днів у місті і вчув про висипку короля, якою його навістив Бог, а також довідав ся, що лікарі й учені не могли його вилічити, провів ніч над роботою; коли-ж настав ранок і розніс своє світло, а сонце привитало прикрасу добра¹⁾, убрав свою найліпшу одіж і пішов до короля Юнана. Допущений на авдієнцію, поцілував перед ним землю і в як найліпше уложеній мові просив для нього постійної могучости й вічного щастя. „О королю, до моїх вух дійшла звістка про муку твого тіла і що ніхто з богатьох лікарів не знайшов способу, аби її усунути. Але я вилічу тебе, королю, не даючи тобі заживати ніякої медицини, анї не натираючи тебе мастями“. Коли король Юнан почув ті слова, сказав здивований: „Як се зробиш? Але, на Бога, коли уздоровиш мене, зроблю тебе богатим аж до твоїх дітий і їх дітий, обдарую тебе і сповню кожде твоє бажанє, а також будеш моїм товаришем при столі і приятелем“. І дав йому по-

¹⁾ „Прикраса добра“, се Магомед; пророк говорив: „Сонце ніколи не сходить, не привитавши мене,

чесну одіж¹⁾ тай інші дарунки і запитав його: „Справді вилічиш мене з тої недуги без медицини і без мастий?“ Він відповів. „Так, вилічу тебе, не справляючи твому тілу ніяких неприємностей“. Тоді король попав у подив понад свої сили й запитав: „Гакіме, те, що ти сказав, в який час і годину воно станеться? Спіши ся, мій сину?“ Він відповів: „Чую і слухаю“. І опустив короля й наймив собі дім і переніс туди свої книжки, ліки та пахощі. Відтак продестилював їх і зробив із них палицю з порожною ручкою, у яку вляв екстракт, а до того доробив зручно мяч. Коли був із тим усім готовий, пішов другого дня знов до короля, поцілував перед ним землю і казав йому їхати на площу перегонів тай там бавити ся в мяча. Коли-ж король із емірами, дворянами, везирами і знатними мужами держави з'явив ся на площі перегонів, приступив до нього гакім Руян і дав йому палицю, кажучи: „Візьми отсю палицю і держи

¹⁾ Надаванє почесної одіжи відповідає менше більше нашим ордерам, тільки почесна одіж через те, що висаджували її дорогим камінєм, досягала нераз казочної вартости.

її так, як я тобі тепер показую, йди на площу перегонів і підбивай нею мяча, як тільки можеш сильно, аж твоя рука і все твоє тіло вкриють ся потом; тоді лїк із твоєї руки перейде в ціле тіло. А коли скінчиш гру в мяча й почувеш у собі лїк, вертай до замку, йди до купелі, обмий ся і йди спати; будеш здоровий. Супокій з тобою!“ Король Юнан узяв від гакіма палицю, захопив її міцно і сїв на свого боєвого коня. Перед ним кинули мяча і він скочив за ним, аж дігнав його і почав бити з усіх сил палицею яку держав у руці. Так підбивав мяча, доки його руки і все тіло не вкрили ся потом і лїк із ручки почав входити в нього. Побачивши се, гакім Руян казав йому вертати до замку і йти зараз до купелі.

Король Юнан завернув на місци і казав повиходити з купелі, аби сам міг купати ся, а слуги й мамелюки спішили один перед другим, аби приготувати королеви його річи, коли він тимчасом пішов до купелі і добре мив ся. Одівши ся знов, пішов до замку й поклав ся спати. А коли знов устав і оглядаючи своє тіло побачив, що вся висипка зникла і його тіло чисте, як біле срі-

бло, обняла його надмірна радість, аж груди йому розперло з утіхи.

Коли другого дня рано прийшов до дивану і сів на державний трон і перед ним зявилися дворяни й вельможі держави, приступив до нього також гакім Руян, поцілував перед ним землю і проголосив на адресу короля такі вірші:

Промінем ясїла вимова її,
Коли тебе батьком назвала.
Колиб когось иншого хтіла так звать,
Вона би відмови дізпала.

О царю, якого лиця блиск ясний
Найчорнійшу тьму долї прогонить,
Нехай він яснїє і світить усе,
Хай його час не морщить, не клонить!

Добродїйствами ти у своїй добротї
Нас обсилав, і кождий се знає;
Наче хмара, що краплї дощу золоті
На пустинї пісок розсипає.

Твоїх скарбів найбільшу частину ти дав,
Щоб мету осягнуть благородну,
І мету осягнути сам час тобі дав,
І любов всенародню.

Коли гакім скінчив свої вірші, король устав із свого трону, обняв його, казав йому сісти коло себе і дав йому

пишну почесну одіж. Зараз заставлено перед ними столи зі стравами і король їв і пив із ним цілий день. А вечером подарував йому дві тисячі динарів, крім почесної одіжи й інших дарунків, і казав йому їхати до дому на своїм боєвім кони, а сам усе ще дивувався своєму виліченню і говорив: „Він вилічив моє тіло з верхи, не натираючи мене мастями; на Бога, се дуже незвичайна штука! Такого чоловіка мушу обсипати подарунками і почестями і на ціле життя зробити його своїм приятелем і довіренням“.

Повний радости й веселости задля свого виздоровлення й визволення від недуги пробув король Юнан ніч і другого дня рано, коли сів на троні і перед ним стояли вельможі держави і по його правім і лівім боці сиділи еміри й везири, казав знов закликати гакіма Руяна. Коли той увійшов і поцілував перед ним землю, король знов устав перед ним, казав йому сісти коло себе, їв із ним і бажав йому довгого життя. Відтак обдарував його знов почесною одіжею та іншими дорогоцінностями, забавлявся з ним аж до ночі і казав йому дати п'ять почесних одіжий і ти-

сячу динарів, після чого гакім, повний подяки для короля, пішов до дому.

Але між везирами короля був також один везир поганий з вигляду і з чолом, що приносить нещастє, брудний, скупий і заздрісний чоловік, якому заздрість і злоба були вроджені. Коли той везир бачив, як король так дуже відзначував гакіма Руяна і показував йому стільки ласки, позавидував йому і старався його погубити, як каже пословиця: Кожда душа, се яскиня заздрости. Або також: Насильство чатує в кожній душі; сильний показує його, а слабкий укриває.

Наслідком того везир другого дня, коли король знов прийшов до дивану і сидів у крузі своїх емірів, везирів і підкоморіїв, приступив до нього, поцілував перед ним землю і сказав: „О королю часу, перед яким поклоняються всі люди, маю тобі дати велику, дуже важну раду; коли-б я укрив її перед тобою, був би бастардом; а коли мені прикажеш, то скажу тобі її“. Король занепокоєний словами везира, запитав: „Яка се твоя добра рада?“ Той відповів: „Славний королю! Старинні говорили: „Хто не думає про кінець, тому

доля злий приятель“, а я бачу короля на злій дорозі, як він свого ворога, що настає на кінець його пановання, обдаровує, обсипає ласками й почестями без границь і вчинив його своїм найблизшим повіреним, і тому я зажурений про короля“. Король занепокоївся, змінив ся на лиці і запитав його: „Хто, думаєш, мій ворог, якому показую свою ласку?“ Везир відповів: „О королю, коли спиш, то збуди ся! Маю на думці гакіма Руяна“. Король відповів йому: „Адже се мій приятель і найдорожший мені зі всіх людей, бо він лічив мене річю, яку я взяв рукою, івилічив мене з моєї недуги, з якою даром змагалися лікарі; другого такого чоловіка як він нема тепер на світі ані на півночі, ані на сході. Як можеш таке про нього казати? Я від нині назначу йому пенсію й доходи й дам йому на місяць тисячу динарів, а хоч-би я хотів і поділитися з ним державою, то й сего було би для нього за мало. Мені здається, що ти говориш із заздрости і хочеш, аби я його казав стратити, а потім жалував сего, як жалував король Зіндбад, що вбив свого сокола“. Везир

запитав: „Як се було?“ Король почав оповідати:

П Я Т А Н І Ч.

Король Зіндбад і його сокіл.

„Оповідують, що раз жив у Персії король, який любив забаву і відпочинок, лови на звірів і птахів і мав сокола, що його сам виховав і не міг з ним розстати ся ні в день, ні в ночі так, що в ночі спав із соколом на руці. А коли йшов на лови, брав із собою сокола і казав йому нести на шиї золоту чашу, з якої давав йому пити. Одного дня приступив до короля найстарший сокільник і промовив: „О королю часу, пора йти на лови“. Король зібрав ся, взяв сокола на руку і виїхав із ним і так доїхали до долини, де закинули сіть. Незабаром зловила ся в сіть газеля і король закликав: „Хто дасть газелі втекти, тому втну голову“. Коли-ж вони щораз вузше затягали сіть довкола газелі, вона підступила нагло до короля і стала на задні ноги, а передні зложила на грудях, неначе-б хотіла поцілувати перед королем землю. А коли король

схилив ся до неї, вона нагло скочила через його голову і пішла в чисте поле. Коли король по всім тім повернув ся до своєї дружини, побачив, як одні моргали до других, і запитав свого везира: „Що вони хотять тим сказати“? Везир відповів: „Вони вказують на твоє слово, що кождий, хто випустить газелю, має бути стятий“. Король відповів: „На мою голову, я так довго буду гнати ся за нею, аж верну з нею“. І пігнав ся за слідом газелі і гнав ся за нею без віддиху, а сокіл тимчасом доти бив її крилами в очи, аж осліпив її і вона стратила голову і тоді король забив її зелізним топором. Тепер зліз із коня, підрізав їй горло, стягнув шкіру і повісив на сідлі. Але тимчасом стало горячо, околиця була пустинна й без води, а король і його кінь почули спрагу. Шукаючи води, побачив король дерево, з якого спливав товстий плин. Король, що був у рукавицях, зняв чашу з шиї сокола, підставив її, доки не наповнилася тим плином, і поставив її перед себе, але надлетів сокіл і перевернув її крилами. Король підставив чашку в-друге, заждав, аж наповнилася ся і думаючи, що сокіл хоче пити, поставив її перед нього,

але сокіл у друге перевернув її крилами. Обурений на сокола взяв чашу в-третє і поставив її перед свого коня, але сокіл у третє перевернув її своїми крилами. Тоді король закликав: „Нехай тебе Бог покарає, ти птаху нещастя! Ти не дав мені й коневі пити“, і витягнув меч і відтяв йому крила, а сокіл підняв голову, аби дати йому пізнати: „Глянь, що там на дереві“. Коли король підняв свої очі, побачив на дереві гадюку, якої отруя спливала в долину, і жалував, що обтяв соколови крила. Він сїв знов на коня і поїхав із газелею на старе місце, а приїхавши там, дав газелю кухареві і сказав: „Візьми і спечи“. А сам сїв на своїм стільці із соколом на руці, але сокіл нагло закричав і впав мертвий на землю, а король почав голосно нарікати із смутку й болю, що забив сокола, який виратував його від згуби.

Заздрісник і папугай¹⁾.

Раз жив дуже заздрісний муж, який мав жінку, обдаровану всіми чарами кра-

¹⁾ Отсе оповіданє подане у Бреслявськїм і Калькутськїм виданю замісь попереднього.

си й принади, і ніколи не лишав її саму. Коли одного разу був примушений конче вибрати ся в дорогу, пішов на торговицю птахів, купив папугая і поставив його сторожем у своїм домі під час своєї неприсутности, аби розповів йому все, що тимчасом діяло ся в його домі. А той папугай був хитрий, розумний, інтелігентний і бистроумний. Коли муж полагодив свої інтереси і вернув із дороги тай казав принести перед себе папугая, той оповів йому все, що його жінка виробляла день за днем із своїм любком. Тоді він зірвав ся у найбільшій гніві і вибив свою жінку аж мала досить.

Думаючи, що се одна з невільниць зрадила перед мужем, що було між нею й її любком, жінка скликувала одну невільницю за другою, аби видобути з них признання, але всі присягли, що се папугай зрадив йому все і що вони самі се чули. Жінка, вчувши те, казала другій ночі, яку її муж мусів знов провести поза домом, одній невільниці взяти млин і молоти під кліткою, другій лягати воду над кліткою, а третій цілу ніч бігати сюди й туди зі сталевим зеркалом.

Коли-ж рано її чоловік казав принести перед себе папугая і запитав його, що діяло ся в ночі підчас його неприємності, він сказав: „Ах, мій пане, даруй мені, задля великої темряви, сильного дощу і безнастанного грому і блискавок не міг я цілу ніч аж до ранку нічого ані бачити, ані чути“. А се був як-раз літній час і місяць Тамус. Тому муж закликав: „Горе тобі, та-ж тепер не час дощів“! Але папугай запевняв: „Так, на Бога, цілу ніч бачив я те, що тобі оповів“. Тепер муж уважав за доказану річ, що папугай і перший раз набрехав йому про його жінку; повний гніву протягнув за ним руку, витягнув його з клітки і так міцно кинув ним до землі, що той забив ся. Але пізнійше довідав ся він від сусідів, що папугай таки говорив правду про його жінку, і також дізнав ся про хитрощі, яких ужила його жінка так, що жалував смерті папугая, коли жаль уже не міг помогти.

Коли везир учув від короля Юна-на історію короля Зіндбада і його сокола, сказав: „Могучий королю, яку-ж я зробив йому кривду і якої злоби дізнав від нього? Тільки ізза дбайливо-

сти за те все сказав я те і переконаєшся, що я говорив правду. Коли послухаєш мене, будеш уратований, коли-ж ні, втратиш жите, як був страчений той везир, що стеріг принца“.

Історія невірного везира і пригода принца з гулею¹⁾.

Один король мав сина, що був пристрасним стрільцем, і везира, якому казав пильнувати сина на кождім кроці. Одного разу вийшов принц як звичайно в товаристві везира свого батька на лови. Коли побачили великого дикого звіря, везир закликав до принца: „Гей-же за тим звірем!“ Принц пігнав ся за звірем, аж доки не зник із очей, а також і звір зник у степу з очий принца. Коли він так стояв безрадно, не знаючи, куди обернути ся, побачив нагло на шляху заплакану дівчину. Принц запитав

¹⁾ Казочна демонічна істота, що живе на самотних місцях, особливо на руїнах і кладовищах, їсть трупи і може приймати людську подобу, аби самітних подорожних дістати в свої руки.

її: „Хто ти“? А вона відповіла: „Я дочка індійського короля. В степу напала мене така втома, що я не знаючи нічого, впала з коня і тепер стою тут опущена й безрадна“. Почувши її слова, принц змилосердився над нею і взяв її позаду себе на коня. За хвилю переїздили попри руїну і дівчина почала просити: „Мій пане, я хотіла би тут злізти“. Він дозволив їй злізти, але вона так довго там забавилася, що се його занепокоїло і він незаметно пішов за нею. Втім нагло пізнав, що вона гуля, бо чув, як говорила до своїх дітей: „Діти, привожу вам нині товстого хлопця“, на що вони закликали: „Ах мамо, дай його нам, нехай його зімо“. Вчувши се, принц уважав себе згубленим і завернув у смертній тривозі із дрожачими членами. А коли гуля знов вийшла і побачила, як він дрожить із боязни, запитала: „Чого боїшся?“ Він відповів: „Маю ворога, якого боюся“. Гуля на се завважила: „Чи-ж ти не говорив, що ти принц?“ Він відповів: „Так“. „То чому не даш твому ворогові гроший і не вдоволиш його?“ запитала гуля. Він відповів: „Він не вдоволить ся грішми, а хоче мого життя; я боюся його, я невинний“. Во-

на сказала: „Коли ти невинний, як кажеш, то удай ся перед ним під опіку Бога, він виратує тебе від зла, яке той плянує, і від усякого зла, якого боїш ся“. Принц підніс голову до неба і почав молити ся: „О ти, що вислухуєш пригнетеного, який тебе призиває, і відкриваєш злобу, поможи мені против мого ворога і відверни його від мене! Глянь, ти можеш усе, що хочеш“. Почувши його молитву, гуля втікла геть, а принц вернув до свого батька і розповів йому, що з ним зробив везир.

Далі історія короля Юнана.

Так і ти, о королю! Коли завіриш тому гакімоми, він тебе як найсоромнійше погубить; і коли ти йому покажеш пошану і припустиш його в своє найблизше окруженє, він буде придумувати для тебе згубу. Чи не бачиш і не віриш, що коли він зверху уздоровив твоє тіло, кажучи тобі взяти предмет рукою, то тим самим способом може тебе також погубити?“

Тоді сказав король Юнан: „Твоя правда і се певне так буде, як кажеш, ти добрий дораднику везире. Може той

гакім прибув сюди як шпігун, аби мене погубити. Коли він мене вилічив чимсь, що казав мені взяти в руки, то чимсь, що дасть мені понюхати, може мене також погубити“. Відтак запитав везира: „Що з ним робити, везире?“ Везир відповів: „Пішли зараз по нього, а коли прийде сюди, відрубай йому голову, тоді заплатиш йому за його злобу і матимеш супокій перед ним. Ліпше, що ти будеш віроломний супротив нього, як він має бути супротив тебе“. Тоді сказав король Юнан: „Твоя правда, везире“, і післав за гакімом.

Коли прийшов гакім, повний радості і не прочуваючи нічого, яку долю зіслав йому Милосердний, подібно як у словах поета:

Ти, що боїш ся будущої долі,
Не дбай, не жури ся!
На того, що землю отсю утвердив,
Спокійно спусти ся!

Що раз призначено кому,
Того нічим не змазати;
А що не судилось тобі, без того
Можеш жить і вмирати, —

Промовив до короля словами поета:

Колиб я забув про подяку, яка
Тобі припадає, мій царю,

Питай лиш, кому я поезію всю
І прозу свою присвячаю.

Ти дарами щедро обсилав мене
Непрошений і без вагання;
Так чом же-б не мав я хвалити тебе
За твої благородні змагання?

Подяку твої добродійства самі
На мене велику вкладають;
Вони зовсім легко на моїх устах,
Хоч плечі мені обтяжають.

Далі виголосив іще ось які вірші:
Відвертай ся усе від журби
І клади все на волю судьби!
Тіш ся добром, що сьогодні сміється;
Те, що пройшло, хай щезне й минеться!

Хоч нераз дає доля гіркої,
То кінець її все засмакуєш.
Бог що хоче, те й зробить, а ти
Чи дорогу його напростуєш?

Далі:

Здай свій шлях житєвий
На Премудрого волю,
Увільни свою душу від втіх
Світових і від туги та болю.

Бо-ж усе в світі діється, знай,
Не по твоєму хотінню,
А по волі того, що і почин і край
Дав усьому створінню!

А на закінченє додав іще отсю приказку:

Не трать надій, відкинь усі турботи !
 Бо й найумнійшого з ума
 Вони зведуть. Нездібний до роботи
 Слуга не набере ні вдачі, ні охоти,
 Коли умілости нема.
 Тому покинь і думать і журить ся,
 І жий, як приходить ся.

Одначе король запитав гакіма Ру-
 яна: „Знаєш, чого я тебе закликав?“
 Гакім відповів: „Тільки Бог великий знає,
 що закрите“. На се сказав король: „Я
 тебе покликав, аби відібрати тобі жи-
 тє“. Гакім, страшно засмучений тими
 словами короля, запитав: „Чому, коро-
 лю, хочеш мене вбити, і яка вина пока-
 зала ся на мині?“ Король відповів йо-
 му: „Мені сказали, що ти шпігун і при-
 був сюди мене вбити, тому я тебе ви-
 переджу і скажу тебе стратити“. І король
 закликав ката й наказав йому: „Відру-
 бай тому зрадникови голову й освобо-
 ди нас від його хитрощів!“ Гакім почав
 просити: „Лиши мене при житю, то й
 тебе Бог при житю лишить; не губи ме-
 не, щоб Бог тебе не погубив“, і кілька
 разів просив його тими словами, як се
 і я робив, о іфріте, одначе ти мене не
 вислухав, тільки без милосердя хотів мо-
 єї смерти. Але король Юнан відповів

гакімови Руянови на його просьби: „Я не певний, чи ти мене не погубиш, бо коли ти мене вилічив чимсь, що я взяв у руку, то я непевний, чи ти мене не погубиш чимсь, що я понюхаю або що“. Тоді сказав гакім: „О королю, чи се твоя заплата для мене?“ Але король заявив: „Мусиш зараз умерти“.

Коли гакім переконав ся, що король без милосердя хоче його вбити, заплакав зі смутку, що негідному зробив добре. Тимчасом приступив до нього кат, щоб завязати йому очі, і вчинивши се, закликав: „Приказуй!“ Тимчасом гакім просив короля зі сльозами: „Лиши мене при житю, то й тебе Бог при житю лишить, не вбивай мене, щоб і тебе Бог не вбив“, і проголосив слова поета:

Добра рада моя
Мене пхнула в біду;
Їх фальшивий совіт
Вийшов їм на добро.

Коли лишусь живий,
То мовчати-му все,
А коли мені смерть
Рада та принесе,

То нехай про ту смерть
Вість почують всі люде,

Хай дорадникам всім
Осторогою буде.

Відтак звернув ся знов до короля і промовив: „Чи се мені заплата від тебе? Ти нагороджуєш мене, як крокодилъ“. Король запитав його: „Яка історія крокодиля? Але гакім відповів: „Я не в силі в тім моїм положеню оповідати, але на Бога, лиши мене при житю, то Бог і тебе при житю лишить“. І заплакав гірко. Тоді встав один із любимців короля і почав просити: „О королю, даруй мені кров того гакіма: ми не завважили, щоб він чим-будь провинив ся против тебе, навпаки, ми тільки бачили, що він вилічив тебе з твоєї недуги, коло якої даром заходили ся лікарі і вчені“. Але король відповів їм: „Ви не знаєте, длячого я мушу казати вбити того гакіма. Коли він жити-ме, то я сам без сумніву згину, бо хто мене вилічив із недуги чимсь, що я взяв рукою, то так само може мене згубити чимсь, що дасть мені понюхати. Я бою ся, що він настає на моє жите і на те найнятий. Чи не може се бути шпігун, що прибув сюди тільки на те, аби мені відобрати жите? Не швидше, аж він ум-

ре, буду я певний свого життя“. Тепер
гакім почав знов просити: Лиши мене
при житю, то й тебе Бог при житю ли-
шить“. Коли одначе, о іфріте, він пере-
конав ся, що король без ласки й мило-
сердя засудив його на смерть, сказав:
„Коли уже мусить так бути, о королю,
що я мушу вмерти, то дай мені ще стіль-
ки часу, щоб я пішов до дому, пригото-
вив ся, дав своїй сімї і сусідам припору-
чення про мій похорон і пороздаровував
мої медичні книжки. Між ними маю од-
ну дуже особливу книжку, яку хочу то-
бі подарувати, сховай її у своїй скарб-
ниці“. Король запитав гакіма: „Що се
за книжка?“ Гакім відповів: „В ній є
богато річий, а найменша з її тайн та,
що коли ти відрубаєш мені голову і від-
так її отвориш і перевернувши три кар-
тки прочитаєш на лівім боці три стрічки,
моя голова стане з тобою говорити й
буде тобі відповідати на всі питання“.
Король сим дуже здивував ся і трясучи
ся з радости, запитав: „Твоя голова бу-
де справді говорити, коли я її відру-
баю?“ Він відповів: „Певне, королю,
дивна річ“.

Опісля пустив король гакіма під
сторожею до дому, де він іще то-

го-ж дня полагодив свої справи. Другого дня прийшов він знов до дивану, де вже були зібрали ся в великім числі еміри, везири, дворяни, депутати й вельможі держави так, що диван був неначе цвітник. Із старою книгою й пуделочком порошку, приступив він до короля, сів і закликав: „Принесіть мені стіл!“ Насипав на стіл порошку, розсунув його і сказав до короля: „Візьми ту книжку, але держи її тихо, доки мені не відрубають голови. Відтак кажи положити голову на стіл і міцно притиснути до порошку, доки не перестане капати кров, а опісля отвори книжку“.

Коли кат відрубав голову і все стало ся по вказівкам гакіма, король отворив книжку, одначе побачив, що картки були зліплені. Тому підніс палець до уст і послинивши його, отворив першу, другу і третю картку, які тільки з бідою відлучували ся від себе. Коли так дійшов до шостої картки і ніщо не було написано, сказав: „Гакіме, нема нічого написано“. Голова гакіма відповіла: „Обертай далі!“ Король перевертав далі, але швидко ввійшла в нього отруя, якою гакім затроїв кннжку так, що король нагло захитав ся і сказав: „Я

затроєний“. Тоді голова гакіма Руяна проголосила вірші :

Вони одержали велику власть,
Її виконували строго;
Та швидко сталось з ними так,
Немов би й не було нікого.

Коли-б вони по правді поступали,
Були-б і справедливости зазнали;
Та за свої насильства і злочинства
Вони насильно і пропали.

Німою мовою говорить так
До них їх доля злая:
Се вам заплата за діла лихі,
А час догани з них не має.

По тих словах голови король упав
без духа на землю.

Ш Е С Т А Н І Ч.

Далі історія рибака.

„Але знай, о іфріте, що коли-б король Юнан був лишив гакіма Руяна при життю, то Бог і його був би пощадив; а що він не хотів, тільки наставляв на його смерть, то Бог і його покарав смертю. Так і ти, о іфріте; коли-б ти

був мене схотів лишити при життю, то тепер і я пощадив би. А так кину тебе в море, щоб ти погиб замкнений у фляшці“. Марід закричав: „На Бога, рибак, не чини сего. З великодушності лиши мене при життю і не карай мене за мою злобу. Коли я тобі зробив зле, то ти роби добре, адже між пословицями є одна така: Роби добре тому, що тобі зле зробив, злomu досить його вчинку. Не поступай зі мною так, як Умаме з Атікою“. Рибак запитав: „Як се було з ними?“ Але іфріт відповів: „Тепер не час оповідати, коли я замкнений; як мене випустиш, розповім тобі ту історію“. Але рибак відповів: „Ти рішучо підеш у море, щоби звідти ніколи не вийти. Коли я старався тебе зм'якшити і понижував ся перед тобою, ти наставляв на мою смерть, хоч я не заслужив собі на неї ніякою виною супротив тебе, бо я не вчинив тобі ніколи нічого злого, тільки добре, освободивши тебе з твоєї в'язниці. Але коли ти собі так зі мною поступив, я знаю, що ти з природи злий. Знай, тільки тому кину тебе в море, щоб, коли-б тебе знов хто витягнув, я йому розповів про тебе й остеріг його перед тобою, аби він тебе кинув дру-

гий раз і ти аж до кінця часу остав у морі, де пізнаєш різні кари“.

Іфріт просив: „Пусту мене в тім часі людськості; присягаю, що не зроблю тобі нічого злого, тільки вчиню тобі дуже корисну прислугу, яка тебе на все зробить багатим“. Тоді рибак відібрав від нього присягу, що коли його випустить, він не зробить йому нічого злого, тільки навпаки відплатить йому добром і коли так запевнив ся присягою й обітом і відібрав від нього присягу, зміцнену найвисшим іменем Бога, отворив йому, після чого знов підняв ся дим, доки він зовсім із фляшки не вийшов, а відтак уляг ся і знов з'явив ся страшний іфріт, який фляшку копнув у море. Побачивши се, рибак був певний, що надійшов йому кінець, і сказав до себе: „Се недобрий знак“. Але опісля скріпило ся його серце і він промовив: „О іфріте, Бог великий сказав: Заховуйте присягу, бо з присяги треба буде здати справу. А ти обіцяв мені і присяг, що не зрадиш мене. Коли-ж мене зрадиш, Бог тобі відплатить, бо він заздрісний; він вправді прощає, але й не забуває. Я говорив до тебе, як гакім Руян до короля Юнана: Лиши мене при

житю, то Бог і тебе при житю лишить“.

Іфріт засміяв ся і закликав, ідучи на перед: „Ходи за мною, рибаку!“ Рибак, усе ще сумніваючи ся, чи не згине, пішов за ним, аж лишили місто поза собою і через гору прийшли в широкий степ, на середині якого було озеро. Тут іфріт задержав ся і казав рибакови закинути сїть і ловити рибу. Та коли рибак придивив ся ближше, побачив на своє здивованє в озері білі, червоні, сині і жовті риби; все таки закинув сїть і на свою радість витягнув чотири риби, кожду иншої краски. Тоді іфріт сказав до нього: „Йди з тими рибами до султана і подаруй йому їх, він за те дасть тобі богату нагороду. Прости мені, на Бога, нагородити тебе иншим способом я тепер не вмію, бо я тисячу вісімсот лїт лежав тут у мори, аж тепер побачив знов світ. Але лови тут кожного дня раз рибу і нехай Бог тобі помагає“. При тих словах тупнув до землі, а земля розступила ся й пожерла його.

Повний здивованя про свою пригоду з іфрітом вернув рибак до міста і пішов із рибами до дому. Там набрав у глиняний горщик води, всадив туди

риби і поніс їх іще живими в горшку на своїй голові до замку короля, як йому наказав іфріт. Заведений перед короля, дав йому риби, якими той дуже здивувався, бо ціле жите не видів риб такого роду і з такими прикметами, і казав їх віддати кухарці, яку перед трома днями прислав йому в подарунку король Руму¹⁾, і якої кухарська штука не була ще випробована. Везир сказав їй спекти риби, додаючи до того напiмненє: „Невiльнице, король наказує тобі через мене: Свої сльози заховав я тільки для свого нещастя. Тому розвесели нині наш ум своєю штукою і зроби добре своє діло; ті риби приніс хтось нині султанови в подарунку“. Відтак везир вернув знов до свого короля і одержав від нього наказ вручити рибакови чотириста динарів. Везир зробив так і рибак, узявши гроші, пішов веселий і врадуваний до дому до своєї жінки і накупив своїй сімї всего, що було потрібне.

Стільки про рибака. Тимчасом кухарка взяла риби, обчистила їх, положила в сковороду і власне хотіла їх перевернути на другий бік, бо на однім

¹⁾ Рум — східно-римське царство.

були вже готові, коли нагло отворила ся стіна кухні і зявила ся струнка, круглолиця, бездоганно гарна дівчина з милим обличчям і висоого росту, кругом очий почернена антімоном, у голубій шовковій куфії¹⁾ на голові, з ковтками в ухах, із бранзолетками на руках і з перстенями, висадженими дорогим камінем, на пальцях та з бамбусовою різкою в руці. Приступивши до огнища, поклала різку в сковороду і промовила слова: „Риби, риби, чи держите свою присягу?“ Кухарка, бачучи й чуючи те, зімліла, а дівчина повторила свої слова ще в друге, після чого риби попіднімали голови зі сковороди і відповіли: „Так, так“, і потім усі виголосили вірш:

Коли вернеш ти,
Вернемо і ми;
Будеш вірним ти,
Будемо і ми;
А втечеш ти, то й ми сами
Накиваємо пятами.

²⁾ Хустка на голову, велика приблизно на квадратний метер.

С Е М А Н І Ч.

Дівчина перевернула сковороду і зникла тою самою дорогою, якою була прийшла, а стіна кухні замкнула ся за нею. Коли-ж кухарка прийшла знов до себе й побачила, що всі чотири риби спалили ся на чорне вуглє, закликала: „В першім бою зломав ся його спис!“ Поки вона ще лаяла себе, вже й везир стояв біля неї, говорячи: „Дай риби для султана“. Тоді вона почала плакати й оповіла везирови, що стало ся. Везир здивував ся й подумав: „Се дивна історія“. Потім казав закликати рибака і сказав до нього: „Рибаку, мусиш іще раз принести нам чотири такі самі риби“. Рибак пішов знов до озера, закинув свою сїть і витягнувши її, мав у ній знов чотири риби. Коли дав їх везирови, той пішов із ними до кухарки і наказав їй: „Печи риби переді мною, аби я те бачив власними очима“. Кухарка взяла ся до роботи, приготувала риби, положила в сковороду і присунула до огню. За короткий час отворила ся знов стіна і зявила ся дівчина в тій самій одїжї і з тою самою різкою в руці, поклала різку знов у сковороду й закликала:

„Риби, риби, чи держите свою присягу?“
на що риби знов підняли голови й ви-
голосили вірш:

Коли вернеш ти,
Вернемо і ми;
Будеш вірним ти,
Будемо і ми;
А втечеш ти, то й ми сами
Накиваємо пятами.

Відтак дівчина перевернула сковоро-
роду різкою і зникла тою самою доро-
гою, якою прийшла, а стїна кухнї знов
замкнула ся за нею. Коли вона відійшла,
везир устав і сказав: „Се не може бути
затаєне перед королем“. Відтак прийшов
перед короля й оповів йому, що стало
ся в його присутности. Король заявив:
„Мушу се бачити власними очима“. Ка-
зав закликати рибака й наказав йому до
трох днів принести чотири риби, зов-
сім такі самі, як перші. Рибак пішов
знов до озера і принїс йому зараз ри-
би, за що знов дістав від короля чоти-
риста золотих монет. Відтак король вер-
нув ся до везира і сказав: „Печи сам
риби в моїй присутности“. Везир відпо-
вів: „Чую і слухаю“. Принїс сковороду
і поклав риби, обчистивши їх. Коли від-

так їх обертав, нагло трісла стіна і зявив ся чорний невільник, великий як віл або потомок покоління Ад¹⁾), із зеленою гілякою в руці, і закликав ясным, прошибаючим голосом: „Риби, риби, чи держите свою присягу?“ на що риби знов піднесли голови зі сковороди і закликали: „Так, так, а відтак виголосили вірш:

Коли вернеш ти,
Вернемо і ми;
Будеш вірним ти,
Будемо і ми;
А втечеш ти, то й ми сами
Накиваємо пятами.

Відтак невільник приступив до сковороди, перевернув її гілякою так, що риби спалили ся на чорний вуголь, і вийшов тим самим місцем, куди був прийшов. Коли зник з очий, король сказав: „Се випадок, якого не можна поминути мовчанкою; з сим рибакom мусить бути щось дуже дивне“. Потім казав закликати рибака й запитав його: „Звідки маєш риби?“ Рибак відповів: „З озера

¹⁾ Великанське староарабське плем'я, яке Бог знищив, бо воно не хотіло вірити висланому до нього пророкови Гудови.

між чотирма горами за тою горою, що за містом“.

Тепер король запитав далі: „Скільки днів дороги звідси?“ Рибак відповів: „Ах мій пане і султане, тільки пів години ходу“. Король здивувався тим і наказав, аби військо зараз вирушило туди з рибак. Вони маширували з рибак, який проклинав іфріта, аж вийшли на гору і зійшли з неї в широкий степ, якого доси в цілім своїм життю не бачили. Коли побачили також озеро між чотирма горами і в ній червоні, білі, жовті й сині риби, здивувався султан зі своїм військом і запитав своє товариство: „Чи бачив хто з вас уже давнійше те озеро?“ Всі відповіли: „Ні“. Відтак король сказав: „На Бога, не верну швидше до свого міста і не сяду на своїм троні, доки не буду знати, що справді з тим озером і тими рибами“, і наказав своїм людям розложити ся табором довкола гір. Коли розвели шатра, казав султан закликати везира, досвідного, розумного і знаючого чоловіка, і сказав до нього: „Маю намір щось зробити, про що хочу тобі сказати, а саме, я порішив сеї ночі вибратися в дорогу збирати звістки про озеро

й риби. Тому сядь при вході мого шатра й говори до емірів та дворян: Султан хорий і наказав мені нікого до себе не пускати. Але нікому не кажи нічого про мої наміри“. І хоч везир старався його відвести від його наміру, король одначе змінив одіж, припоясав меч і незаметно вибрався в дорогу. Так вандрував решту ночі аж до ранку і не позволив собі спочити, аж почала йому докучати спека. Відтак вандрував решту дня і другу ніч аж до ранку, аж побачив у далечині щось чорне. Врадуваний закликав: „Може знайду там когось, що дасть мені інформації про озеро й риби“. Коли-ж підійшов близько до чорного предмету, побачив, що се замок, збудований із чорного каменя і покритий зелізними плитами, в яким одно крило брами було отворене, а друге засунене. Втішений тим, приступив король до брами й легко застукав, але не вчув ніякої відповіді. Застукав другий і третій раз, але нічого не було чути. Тоді застукав четвертий раз так, що залунало кругом, але ніхто не відповідав. Тоді він сказав: „Без сумніву стоїть пустою“, і сміло увійшов через браму на подвір'є. Тут закликав голосно: „Гей, ви

мешканці замку, тут стоїть чужий подорожний, чи маєте для нього трохи страви? Другий і третій раз повторив ті слова, а коли все таки не дістав ніякої відповіді, скріпив своє серце, закріпив свою душу і з подвіря увійшов у замок. І там не знайшов нікого, але бачив порозстелювані дивани і в середині фонтану з чотирма львами із червоного золота, які із своїх пащ викидали воду як перли й дороге камінє, крім того кругом літали птахи, яких високо розіпята сїть у замку не пускала втікати. Усім тим здивований, але зажурений, що не бачить нікого, хто міг би дати йому пояснення про озеро, риби, гори й замок, сїв на дверях затоплений у думках, аж нараз почув зітханє з зажуреного серця, а опісля голос, що співав пісню :

О, доле, як же ти немилостива,
Як безпощадно гониш ти мене!
З правого боку темна сила мстива,
З лівого небезпека серце гне.

Немилостиві ви до сильного,
Якого в низ звела любов,
Немилостиві до багатого,
Що через неї в жебраки пішов.

Я Зефірови завидїв,
Що леготом вас обвіває;

Та на кого спада проклятя фатум,
Тому і очи осліпляє.

На що в війні вся сила лучникови,
Що стрілить хоче, й тятива урветь ся?
А як тоді обпадуть вороги
Героя, то куди йому тікати прийдесть ся?

Коли султан почув той жалібний
спів, зірвав ся і пішов за тим голосом;
через сіни увійшов до салі і побачив
тут на подушці, яка була з на лікоть
висока, молодого чоловіка гарного ро-
сту і з гарним голосом, із ясным чолом
і рум'яними лицями, на яких красувала
ся малинка як пупінок із амбри, як се
говорить поет:

Він стрункого росту, а волосє чорне,
Виски-ж білі, як слонова кість;
Глядячи на нього, див людей огорне,
Мов би тьму і світло в парі мав сей гість!

Та найкрасше, що ти на нїм бачить міг,
Се зелена плямка на щоці рум'яній,
Там під лівим оком, що чорнійше всіх.

Король утішив ся, побачивши мо-
лодця, який сидів у шовковім, золотом
тканім кафтані, одначе мав на лиці слі-
ди смутку, і поздоровив його. Він від-
повів королеви на привіт і сказав: „Мій

пане, прости мені, що не встаю“. Король запитав його: „О молодче, дай мені пояснене про озеро, про барвні риби, про сей замок і чому ти зовсім сам тут сидиш і плачеш?“ Коли молодець почув ті слова, почали йому знов спливати сльози по лиці так, що король, здивований його гірким плачем, запитав: „Чому плачеш, молодче? Він відповів: „Як не маю плакати, знаходячи ся в такім стані?“ І простер руку до краю своєї одіжи і підняв її і король побачив, що нижня половина його тіла камінна. Молодець почав оповідати:

Історія скаменілого принца.

„Знай, о королю, з тими рибами дивна історія. Коли-б її записати шпильками в кутках очий, була-б наука для всіх, що хотять учити ся.

Слухай же, пане, що мій батько був королем у тім місті, яке тут стояло, і називав ся Магмуд, пан чорних островів і пан тих чотирох гір. Після 70-літнього правління попрощав він сей світ, а замісь нього я став володарем і оженив ся з моєю стрієчною сестрою, яка так горячо мене любила, що коли я був

далеко від неї, ані їла, ані пила, доки мене знов не побачила. Так перебула вона під моєю опікою п'ять літ, аж одного дня пішла купати ся, а я сказав кухареві приготувати нам вечерю і пішов до отсего замку, аби на звичайнім місці відпочинку заснути. Тут наказав я двом невільницям вахлювати мені лице і одна з них сіла в головах, а друга в ногах. Однак неспокійний задля не-присутности жінки не міг я заснути; із замкненими очима, але не сплячи чув я, як невільниця, що сиділа в головах, почала говорити до тої, що сиділа в ногах, кажучи: „Ах Мазудо, яка бідна молодість нашого пана, як мені його жаль через нашу прокляту, грішну паню!“ На се друга відповіла: „Нехай Бог проклене всі невірні жінки! Але такий як наш пан, із такими прикметами, не для такої розпусниці, що кожду ніч проводить далеко від його постелі“. Тепер знов промовила невільниця, що сиділа в головах: „Але наш пан дуже безжурний, коли не жадає від неї рахунку“, на що друга відповіла: „Горе тобі, чи-ж наш пан знає, що вона робить, чи вона покидає його з його волі? Навпаки, во-

на змішує з бенджом¹⁾ напитек, який він пє кожної ночі перед сном так, що він твердо спить і не знає, що діється, куди вона йде і що робить. А вона подавши йому напитек, одіваєть ся знов і виходить. Аж коли дніє, вертає знов і палить кадило перед його носом так, що він будить ся зі сну“.

Коли я вчув ту розмову обох не-вільниць, затьмив ся світ перед моїм лицем і я ледви міг діждати ся ночі. Коли-ж моя жінка вернула з купелі, застелили ми стіл, їли й сиділи ще трохи при вині, як звичайно, після чого я попросив свого звичайного напитеку перед сном. Коли вона мені його подала, я відвернув ся й удаючи, неначе пю як звичайно, вилляв його в рукав і зараз ляг. А вона сказала: „Спи! Ах, щоб ти вже більше не пробудив ся! На Бога, мені гидко від тебе і твоєї постати і моїй душі досадно від твого товариства“. І встала, оділа свою найліпшу одіж, наперфумувала ся, припоясала собі меч, отворила собі браму замку і вийшла. Я зараз устав і пішов за нею з замку через вулиці міста, доки вона не дійшла

¹⁾ Лік на сон що добуваєть ся з конопель.

до міської брами. Тут сказала кілька незрозумілих слів і замки повідпадали й отворила ся брама. Я й тут пішов за нею, чого вона не завважила, аж зайшла між ями на відпадки¹⁾ й увійшла до хати з дахом із глини, а я виліз на дах, звідки міг дивити ся на неї. Я бачив, як вона увійшла до чорного невільника, що в нужденнім стані лежав на вязці тростини і своїми губами, що висіли одна понад другу, збирав пісок із землі. Коли вона поцілувала перед ним землю, невільник підніс до неї голову і промовив: „Горе тобі, де ти пропадала? Чорні були тут зі своїми любками й пирували, а я через тебе не мав охоти пити“. На се вона відповіла: „Ах, мій пане і милий мого серця, чи не знаєш, що я одружена з сином мого стрия, якого вид мені ненависний і перед якого товариством моя душа здрігаєть ся? Коли-б я не дбала про тебе, була-б те місто вже давно замінила в руїни, в яких кракали-б сови і круки, а його каміне перенесла за гору Каф)“. Але невільник

¹⁾ Коло орієнтальних міст бувають широкі площі, на які вивозять із міста всяку нечистоту і звірячі трупи; про них тут мова.

²⁾ Казочні гори, що оточують землю.

відповів їй: „Брешеш, розпуснице! Але я присягаю тобі на честь чорних, як вище стоїть мужність чорних від білих, що коли ще раз забариш ся до такої пізної години, не буду мати з тобою більше зносин і не позволю тобі спати зі мною. Зраднице, чи не задля своєї пристрасти лишила ти мене самого? Ти вонюча, найпідлійша зі всіх білих!“

Коли я почув ту їх розмову і побачив власними очима, що між ними було, затьмив ся мені світ і я забув, де я. Але моя жінка стояла плачучи й упокоряючи ся і просила: „Ах мій милий і плоде мого серця. Не маю крім тебе нікого, а коли ти хочеш мене відіпхнути, то горе мені, о мій милий, світло моїх очий!“ Так вона плакала й упокорялася, доки він не вдоволив ся. Тоді знов повеселїла, зняла одїж і запитала: „Мій пане, маєш що їсти для своєї невільниці?“ Він відповів: „Здійми накривку з миски, там є кости зі смажених миший, їдж і обгризай їх; відтак піди до того горшка й напий ся з нього пива“. Вона їла й пила, відтак обмила собі руки й лягла коло нього на тростині, вкриваючи ся його лахами. Бачучи все те, зійшов я з ума, зліз із даху, увійшов до

них і ухопив меч своєї жінки, аби обоє забити. Найперше рубнув невільника в шию і думав, що вже заплатив йому, бо він почав важко харчати, одначе перетяв йому тільки горло, шкіру і товсте мясо.

О С Ь М А Н І Ч.

Коли моя жінка рушила ся, я пішов геть, а вона встала, поклала свій меч на своє місце, вернула до міста і лягла в замок на моїй постелі. Рано завважав я, що вона обтяла собі волосе й оділа жалібну сукню. Для пояснення сказала мені: „Брате, не ганьби мене за те, я дістала звістку, що моя мати вмерла, мій батько поляг у війні за віру, один із моїх братів погиб від укушення гадюки, а другого засипано; проте мій обовязок плакати й носити жалобу“. По довшій мовчанці сказав я до неї: „Роби, як тобі любо, я тобі не бородню“. Вона перебула цілий рік у плачу й жалобі, а відтак сказала до мене: „Я хотіла би збудувати в твоїм замку мавзолей, аби там у тихій самотности сумувати, і хочу назвати його домом жалоби“. Я їй відповів: „Роби, що тобі по-

добаєть ся“. Вона побудувала собі дім жалоби з копулою і гробовим склепом і казала перенести туди невільника, який був дуже слабий і не міг мати для неї жадної вартости, хоч іще приймав напиток, і від тоді, коли я його зранив, не міг говорити, тільки ще жив, бо його час іще не скінчив ся. Що дня ходила рано й вечером до нього в мавзолей, аби при нїм плакати й сумувати, тай носила йому напиток і страву аж до кінця другого року, чого я їй у своїй терпеливості не боронив. Але одного дня пішов я незамітно за нею і застав її, як у сльозах і бючи ся в лице виголошувала отсі вірші :

В розлуці з тобою не може ніколи
Душа моя жить між людьми,
Бо серце моє не любило нікого
Крім тебе одного. Прийми
Ласкаво отсе моє тіло до себе
І дай біля себе йому супокій,
А як колись, милий, на моїй могилі
Імя моє вимовиш в спомину хвилі,
То з гробу зітханєм озветь ся дух мій.

Коли вона скінчила свої вірші, сказав я до неї із голим мечем у руці: „Слова віроломних жінок, які чують відразу перед правом приписаними зносіна-

ми з мужем“, і хотів її забити. Але коли підніс меч, вона скочила, бо знала, що я зранив невільника, промовила щось, чого я не розумів, і закликала: Нехай Бог моїми чарами перемінить тебе на половину в камінь“, після чого стало ся так, як тепер бачиш, що я анї стою, анї лежу, анї мертвий, анї живу. Відтак ціле місто з його вулицями й полями зачарувала в озеро, а людність, яка складала ся з чотирьох цехів: мослемів, христіян, Жидів і магів¹⁾, у риби так, що мослеми стали білими, маги червоними, христіяни синіми і Жиди жовтими рибами, а чотири острови в чотири гори кругом озера. Від того часу дає мені що дня ремінним бичем сто ударів, доки не спливає з мене кров, а потім під тою одіжю вбирає моє тіло в волосінну сорочку“.

Потерпи мій Боже, із вироком твоїм,
І з засудом твоїм на мене!
Знесу все терпливо, коли твоя воля,
Твоє призначінє рішене.

Терплю я страшенно під натиском долі,
Що тяжко мені долягає,

¹⁾ Магі — перські почитателі огню, прихильники Зороастра.

Та твого пророка дім ласк твоїх повний
За мною о ласку благає.

Після того сказав король до молодця: „Ти побільшив мій смуток, одначе скажи, де та жінка?“ Він відповів: „У тім мавзолі, що в ній лежить невільник. Що дня рано, заки його відвідує, приходить до мене й обнаживши моє тіло, дає мені бичем тих сто ударів. Я кричу і плачу, але не можу рушити ся, аби оборонити ся перед нею. Вибивши мене, несе невільникови напитек і страву“.

Король відповів на те: „На Бога, молодче, хочу тобі зробити приятельську прислугу, яка увіковічить мою пам'ять, прислугу, яка буде записана в пізнійших хроніках“. Відтак король сів і забавлявся з молодцем аж до ночі. Опісля встав і ждав, доки не засвітає, а тоді скинув свою одіж, припоясав свій меч і пішов на те місце, де лежав невільник. Там побачив свічки й лямпи, кадило й масти, але пішов просто на невільника й зарубав його. Відтак узяв його на плечі й кинув до криниці на замковім подвір'ю. Тепер вернув знов до склепу й надів на себе річи невільника, кладучи голий меч при боці. За хвилю надійшла розпусна

чарівниця, роздягла свого брата й почала бити. Король чув, як той кричав: Ах, задоволи ся моїм станом, змилосоуди ся на ді мною! Але вона відповіла йому: „Чи ти мав милосерде на ді мною і чи пощадив мого милого?“ Надягнувши відтак на нього волосінну сорочку і на неї льняну одіж, із чашею, повною вина і тарілкою страви зійшла до невільника в мавзолей і серед плачу й наріканя закликала: „Ах, мій пане, промов же!“ і почала співати:

Доки-ж ти так відвертаєш ся, мила,
Доки жорстока єси?
Чи ще моєї любови й терпіня
Мало для твоєї краси?

Доки, ах доки ще так невблаганно
Ти уникаєш мене?
Як що ти хтіла мене одурити
І ворогам моїм втіху зробити,
Ти осягла те хотіне страшне.

По тих віршах заплакала знов і закликала: „Ах, мій пане, промов що до мене, ах, мій пане, промов же!“ А король глухим і беззвучним голосом із вимовою чорних відповів їй: „Ах, ах, нема влади і сили, тільки в Бога!“ Вчувши його слова, закричала з радости

і зімліла, а коли знов прийшла до себе й запитала: „Може мій пан уже здоров?“ король знов відповів глухим і слабим голосом: „Ти розпуснице не заслугуєш навіть, аби я з тобою говорив“. „А для чого ні?“ запитала. „Бо цілий день беш свого чоловіка, а його наріканя і крики о поміч не дають мені від рана до вечера заснути. Твій чоловік не перестає тебе покійно просити і проклинати, а се мені важко. Коли-б не те, я давно був би здоров, і тому доси не давав ніякої відповіді“. На се вона сказала: „За твоїм дозволом увільню його з того стану“. Король відповів їй: „Увільни його і заспокій нас обох!“ Вона відповіла: „Чую і слухаю“, і вернула ся з мавзоєя до замку. Набравши там повну чашку води і промовивши над нею кілька слів так, що вода варила ся у горшку, покропила нею свого чоловіка, говорячи при тім: „Задля правди того, що я говорила, покинь отсю постать і приймай свою давнійшу постать!“ Молодець затряс ся, скочив на рівні ноги і врадуваний своїм визволенєм закликав: „Даю свідоцтво, що нема Бога крім Бога, а Могамед — нехай Бог благословить його і дає йому все добро — пророк Бога“.

Але вона крикнула на нього: „Забирай ся й ніколи сюди не вертай, бо запла- тиш се житєм!“ Він пішов геть від неї, а вона вернула в мавзолей і закликала: „Ах, мій пане, вийди до мене, щоб я мо- гла тебе бачити“. Одначе король відпо- вів їй слабим голосом: „Що ти вчини- ла? Перед конаром маю спокій, але ко- рінь лишив ся“. Вона запитала: „Ах мій милий, що розумієш під корінем?“ Він відповів: „Нарід сего міста й чотирьох островів. Що півночи риби підносять ви- соко голову і проклинають мене й тебе і се причина, чому не можу виздоровіти. Увільни їх і приходи сюди подати мені руку, щоб я встав, бо вже мені близько до виздоровлення“. Вчувши сі слова ко- роля, про якого думала, що се невіль- ник, сказала врадувана: „Ах, мій пане, на мою голову й моє око¹⁾! В ім'я Боже!“ скочила весело й побігла до озера.

Д Е В Я Т А Н І Ч.

Прибувши туди, зачерла трохи во- ди і промовила над нею кілька незро- зумілих слів, після чого риби завору-

¹⁾ т. є. дуже радо.

шили ся, повитягали голови і зараз поперемінювали ся в людей. Чари з населення міста спали, місто зароїло ся людьми, базарі були отворені, кождий ішов за своїм ділом, а гори перемінили ся в острови, як перед тим.

А чарівниця вернула просто до короля і закликала: „Ах, мій милий, подай мені свою шановну руку, нехай її поцілую“. Король відповів беззвучним голосом: „Підійди ближше!“ Коли вона приступила до нього, він мав уже меч у руці і пробив їй груди так, що кінець меча вийшов на плечах. Відтак одним ударом розрубав її на двоє і вийшов до молодця, який ждав на нього на дворі. Коли повитав його з визволенєм, а молодець поцілував його руку і подякував, король запитав його: „Хочеш остати у своїм місті, чи піти зі мною до мого?“ Молодець відповів: „О королю часу, чи знаєш, яка дорога звідси до твого міста?“ Король сказав: „Півтретя дня“. Але молодець відповів: „О королю, коли спиш, то збуди ся! Між тобою і твоїм містом рік дороги для доброго подорожного. Ти не прибув би сюди за півтретя дня, коли-б місто не було зачароване. Але я, о королю, не

опущу тебе ані на хвилю“. Урадуваний його словами король відповів: „Слава Богови, що подарував мені тебе! Будеш від нині моїм сином, бо за ціле своє жите не мав я сина“. І обняли ся оба і пішли в найбільшій радості до замку, де король, із якого знято чари, обвістив вельможам своєї держави, що вибирається у святу дорогу. Коли приготували йому все, потрібне до дороги, вибрав ся він із султаном, якого серце палила туга за містом, якого мав цілий рік не бачити. З багатьома подарунками і дружиною з п'ятьдесятьох мамелюків¹⁾ подорожували вони без перестанку день і ніч цілий рік, аж надблизили ся до міста султана і вийшов їм на зустріч везир із військом, яке було вже стратило надію на поворот султана. Коли військо задержало ся перед королем, поцілювало перед ним землю і повітало його з урадованєм, він потягнув до міста, сів на трон і розповів везирови історію молодця, після чого везир і його повітав із визволенєм. Коли вже все успокоїло ся, султан обдарував багатьох із своїх підданих і казав везирови прикликати

¹⁾ Мамелюки — білі невільники.

рибака, що приніс риби і тим способом став причиною визволення міста та його населення. Коли той з'явився, — султан дав йому почесну одіж і почав його розпитувати про його відносини і чи має діти. А коли вчув, що в нього син і дві дочки, король узяв за жінку одну, а молодцеві дав другу, а сина взяв до себе і зробив його своїм скарбником. Відтак післав свого везира до міста молодця, до міста чорних островів, віддаючи йому їх у ленно; також відіслав разом із ним тих п'ятидесятьох мамелюків, що були прийшли, дав йому багато почесної одежі для тамошніх емірів. Везир поцілував його в руки і вибрався в дорогу, а молодець остав при султані. Рибак став найбогатшим чоловіком того часу, а його дочки були королевими, доки їх не постигла смерть.

Однак та історія не дивніша, як історія міхоноші.

Історія міхоноші і трьох сестер.

У місті Багдаді жив собі раз нежонатий міхоноша, який одного дня стояв на торговиці спертий на свій кіш, коли приступила до нього дама, закутана в

шовковий золотом шитий і золотом обрублений ізар¹⁾ мосульського²⁾ виробу і підняла заслону, під якою було видно чорні очі з вузкими бровами й довгими віями, із приязним виразним виразом, і скінчено гарне лице. Солодким голосом сказала вона до міхоноші: „Візьми свій кіш і ходи за мною“. Міхоноша, який ледви діждав ся того, узяв кіш і йшов за нею, доки вона не задержала ся під дверми одного дому й застукала, після чого зійшов до неї християнин і дав їй міру оливи, за яку вона заплатила один динар. Відтак поставила оливу в кіш і сказала до міхоноші: „Ходи за мною!“ Міхоноша закликав: „На Бога, се благословенний день!“ і йшов за нею з кошем на голові, доки вона не задержала ся перед склепом із овочами і купила там сирійські яблука, османські

¹⁾ Ізар, се велика заслона, яку носять мослемські жінки, виходячи з дому. Вона спадає від чола через голову назад аж до землі, а з переду тримають її руками так, що вона закриває цілу постать аж до лица, яке знов із виїмком очий закриває друга заслона.

²⁾ Звісне місто Мосуль близько руїн Нінїви, було славне своїми делікатними тканинами і в середніх віках достарчувало названих від нього муслінових тканин.

квітти, броскви з Оману, ясмін із Алеппо, водні лелії з Дамаску, водні мельони з-над Нілю, єгипетські лімони, султанські цитрини, пахучі мірти, генну, камелії, гірські туліпани, фіялки, гранатові цвіти і єрихонські рожі. Поклавши все те в кіш міхоноші, — сказала знов до нього: „Бери!“ Міхоноша взяв кіш і йшов за нею, доки не задержала ся в різника і сказала до нього: „Врубай мені десять фунтів мяса“. Відтак завила мясо в банановий лист, поклала в кіш і сказала до міхоноші: „Ходи за мною, міхоношо!“ Він узяв кіш і йшов за нею, доки вона не задержала ся у склепі з сушеними овочами. Купивши там по трохи усіх родів, — сказала знов до міхоноші: „Бери й ходи за мною!“ Він узяв кіш і йшов за нею аж до цукорника, де вона купила тацу з ріжними тісточками й цукорками і також положила їх до коша. Тоді сказав міхоноша: „Коли-б ти мені наперед була сказала, я був би на все те взяв мула“. Вона усміхнулася і вступила ще до перфумерії, де купила десять родів води, рожеву, із помаранчового цвіту, із вербового цвіту і т. д. далі великий кусень цукру, фляшку рожевої води з мошусом до

скроплювання, ялівцеву живицю, альое-сове дерево, амбру, мошус та александрійські свічки. Поклавши і те в кіш, сказала: „Бери кіш і йди за мною!“ Він узяв кіш і пішов за нею аж до високого, гарного дому на стовпах, із подвійними дверми з гебанового дерева, оббитими золотом, перед якими було широке подвіре. Тут вона легко застукала і зараз отворили ся обі половини дверей, у яких міхоноша побачив иншу дівчину, струнку, з повними грудьми, повну краси і принади, збудовану на причуд — симетрично, з чолом неначе ясний півмісяць, із очима газелі і бровами неначе серп місяця в місяці Рамазані, з лицями як гірські туліпани й устами як печать Соломона, а обличчям як місяць на початку повні, з грудьми, як два однакі гранатові яблука і з тілом, що виглядало під одіжю як звій пергаміну так, що міхоноша, побачивши її, стратив ум і мало не впустив коша з голови та не закликав: „В моїм житю не бачив я більше благословенного дня як сей“. А придверниця сказала до дами й до міхоноші: „Витайте!“ і вони увійшли і зайшли до великої й гарної, багато декорованої салі, прикрашеної деревляною різь-

бою, фонтанами, лавками, сидженнями й бічними комнатами, які були закриті заслонами. В середині салі стояла мармурова софа, висаджена золотом і дорогим камінєм і закрита москітовою сіткою з червоного сатину, а на ній сиділа дівчина з вавилонськими¹⁾ очима і струнка як аліф²⁾, якої лице засоромило би світло сонця так, що вона виглядала як ясна зізда або арабська княгиня і до неї відносили ся слова поета:

Хто ріст твій порівняє
З гилячкою гнучкою,
Той бреше, обмовляє
Й смієть ся над тобою,

Що краще бути може,
Як в лпсточках глиина?
Що краще, принаднійше,
Як гола ти, єдина?

Третя дівчина підняла ся з софи, підійшла кілька кроків до своїх сестер і сказала: „Чого так стоїте? Зніміть тя-

) Вавилон уважали Араби головним осідком усіх чарів і вавилонський значить чаруючий, спокусний.

²⁾ Буква аліф, перша в арабськiм альфаветі, має форму простої, прямої лінії.

гар із бідного міхоноші“. І допомгла при-
дверниці, яка взяла за кіш із заду, і тій,
що купувала, яка взяла за кіш із пере-
ду, і вони зняли кіш із міхоноші, вий-
няли з нього все і поклали кождо річ
на своїм місци. Відтак дали міхоноші
два динари, кажучи: „Можеш іти, міхо-
ношо“. Одначе міхоноша стояв і не ру-
хав ся, задивившись на дівчата, що бу-
ли гарнійші від усіх, які він доси бачив.
При їх красі і ніжності впало йому в очи,
що коло них нема мущини, а коли ще
його очи впали на все те вино, овочі,
перфуми й інші річи, у своїм здивова-
ню зовсім забув відійти так, що третя
дівчина запитала: „Чому не йдеш собі?
Може тобі за мало заплатили?“ І звер-
таючи ся до сестри, сказала: „Дай йому
ще один динар“. Але міхоноша відповів:
„На Бога, моя пані, мені належить ся
тільки два півдіргени, я вдоволений, тіль-
ки моє серце й мої думки були заняті
вами й вашим положенєм, що ви жи-
вете самі без мущин і без когось, хто
вас забавляв би своїм товариством, бо-ж
ви знаєте, що мінарет має мати чотири
головні мури. Однак вам бракує четвер-
тий мур, а щастє жінок повне тільки че-
рез мущин, як кажуть слова поета:

Глянь : чотири річи
В мене — пара й пара:
Арфа, лютня й цитра
Й голосна фльояра

А вас тільки три і бракує вам четвертого, що мусить бути розумним бистроумним чоловіком, має голову й серце на властивім місци і вміє заховати тайну“.

На се дівчата відповіли : „Ми як дівчата боїмо ся повіряти нашу тайну комусь, що не заховає її, а також читали ми десь такий вірш :

Сховай свою тайну перед усіма
І не подавай її далі!
Хто виявить тайну, той стратив її,
І потім даремнії жалі.

На її мову міхоноша відповів : „На Бога, я розумний і певний чоловік, я читав багато книжок і студіював деякі хроніки. Я розголошую добре, закриваю зле і поступаю по словам поета :

Муж тільки гідний довіря
Тайну ховає чужу;
Тільки в найліпшого з мужів
Скрита безпечно вона.

В мене неначе у замкненім домі
Схована тайна твоя,
В домі, який я замкнув і від замка
Ключ загубив.

На се відповіли йому дівчата, що його віршами і його вченою мовою були зовсім для нього підбиті: „Знаєш, ми на се місце видали багато гроший, чи можеш дещо нам звернути? Бо лиш під умовою, що ти причиниш ся чимось до коштів, можемо тобі позволити остати тут, коли маєш охоту бути нашим товаришем при столі й оглядати наші лица“. Пані дому додала до того: „Приязнь без гроший лекша від зернятка“, а придверниця сказала: „Коли нічого не маєш, то забирай ся звідси з нічим!“ Але господиня завважила: „Сестри, вдоволим його, на Бога, він нині не мало зробив для нас, инший не мав би стілько терпеливості; його часть я беру на себе“. Тоді сказали до нього: „Сідай і витай нам!“ Відтак господиня встала, убрала фартух, упорядкувала фляшки, очистила вино і приготувала стіл коло фонтани. Потім принесла все потрібне, поставила перед них вино і сіла разом із сестрами й міхоношею, який сів між них, думаючи, що все те йому

снить ся. Вона підняла збанок із вином, налляла повну чашу й випила, так само другу й третю, опісля знов налляла повну і подала одній, а потім другій сестрі. Відтак наповнила його знов і подала міхоноші, який узяв чашу з її руки, говорячи при тім вірші:

Хочу пити вино,
Хочу бути здоров,
Бо напій сей прогонить усяку хворобу,
А приводить любов.

Опісля поцілував їх руки і випив, а відтак звернув ся до пані дому зі словами: „Моя пані, я твій невільник, твій мамелюк і слуга“ і заспівав:

Перед твоїми дверима
Там стоїть невільник твій,
Що зазнав від тебе ласки
І бажає дань подяки
Перед тебе положить.

Пані дому відповіла йому: „Пий на здоровлє!“ Він узяв чашу, поцілував її в руку і заспівав слова поета:

Я прихилив до неї щось
До щік її подібне,
Що румянцем горіло мов
Те полумя рожеве!

Вона всміхнулась, приняла
І стиха запитала:
„Як можеш ти лице людське
Людині пить давати?“

Я відповів їй: „Пий лише
І не вагай ся, мила,
Мої се сльози, що їх кров
По троха зчервонила“.

Тепер узяла чашу пані дому, випила її і подала далі своїй сестрі. Так проводили вони час із міхоношею, танцювали, співали й любували ся пахощами, а міхоноша обіймав їх і цілував, коли одна з ним говорила, друга його щипала, а третя била пахучими цвітами, доки вино не вдарило їм у голову і не заскочила їх ніч.

ДЕСЯТА НІЧ.

Тоді сказали вони до міхоноші: „Йди геть і покажи нам ширину своїх плечий!“ А міхоноша відповів: „На Бога, лекше мені було-б позбути ся свого духа, як вашого товариства; злучім день із нічю, після чого кожде з нас нехай іде своєю дорогою“. На се сказала господиня: „На моє жите, позвольте йому

в нас спати, він нас бавити-ме, він такий дотепний співак“. Тоді вони сказали: „Встань і читай, що написано над дверми!“ Він підійшов до дверей і побачив над ними виписані золотими буквами отсі слова: „Не говори про річи, які тебе нічого не обходять, щоб не почув річий, які тобі не сподобаються“. Прочитавши се, сказав: „Свідчу ся, що не говорити-му про те, що мене нічого не обходить“. Відтак господиня встала і приготувала їм їсти і вони їли й пили й палили воскові свічки та альоесове дерево, коли нагло хтось застукав до дверей. Не перешкоджаючи другим, одна з них підійшла до дверей і вернула зі звісткою: „Наша втіха буде сеї ночі повна; під дверми стоять три чужинці зі стриженими бородами, які дивним випадком усі сліпі на ліве око. Вони всі три чужинці, які що-йно прийшли з краю Рум і мають смішні строї і постати. Коли вони прийдуть, мати-мемо з чого сміяти ся“. Так не переставала намовляти своїх товаришок, доки вони їй не сказали: „Пусти їх під умовою, щоб не говорили про річи, які їх не обходять, аби не вчули річий, які їм не сподобаються“. Вона пішла врадувана

і вернула із трьома одноокими, які мали бороди гладко обстрижені, тонкі вуси закручені і були жебраками. Поздоровивши присутних, задержали ся при дверях, але дівчата встали перед ними і попросили їх сідати. Коли ті три жебраки побачили міхоношу і завважили, що він п'яний, і близше придивили ся йому, подумали, що він один із їхніх, і сказали: „Се жебрак, як і ми, і буде нас бавити своїм товариством“. Але коли міхоноша почув їх слова, встав, завернув очі і напав на них: „Сидіть тихо і не наприкрюйте ся; чи не читали ви, що написано надо дверми?“ Дівчата почали сміятися і говорили одна до другої: „Ті жебраки і міхоноша будуть нас добре бавити“. Потім дали їм їсти й пити і їли й пили разом, а usługувала придверниця. Коли чаша обійшла їх усіх кругом, міхоноша сказав до жебраків: „Брати, не знаєте оповісти якої історії або чогось іншого, аби ми забавили ся?“ А що вино їх що-раз більше розгрівало, зажадали вони музичних інструментів. Придверниця принесла їм моссульський тамбурін, іракійську лютню і перську арфу і жебраки повставали, один узяв тамбурін, другий лютню, третій арфу і по-

чали грати, а дівчата приспівували своїми чистими голосами.

Нагло застукав знов хтось до дверей і придверниця встала подивити ся, хто там. А зі стуканєм річ мала ся так: Тої ночі каліф Гарун ер-Рашід у товаристві свого везира Джаафара і Месрура, що носив меч його пімсти, по своєму звичаю вийшли на місто у купецьким строю, аби побачити, що творить ся нового. Коли переходили попри той дім і почули музику, сказав каліф до Джаафара: „Вступім до сего дому, аби пізнати властителів тих голосів“. Джаафар відповів: „Тих людей опянило вже вино, тому уважаймо, бо вони можуть зробити нам що злого“. На се каліф відповів: „Мусимо там піти, а ти видумай який підступ, аби ми там дістали ся. Джаафар відповів: „Чую і слухаю“, приступив до дверей і застукав. Коли-ж придверниця вийшла й отворила, він сказав до неї: „Моя пані! ми купці з Тиберіяди і ще тільки десять днів у Багдаді: веземо з собою товари і заїхали до хану¹⁾ для купців. Нині вечером пішли ми до купця, який нас запросив до

¹⁾ Гостинниця,

себе. Коли він нас погостив і ми зіли й випили й дістали від нього дозвіл піти до дому, не попали в ночі до хану, до якого заїхали, бо ми тут чужі, і ждемо від вашої доброти, що нас приймете до себе на сю ніч. Бог вам се нагородить". По тих словах Джаафара придверниця приглянула ся їм і побачивши, що вони одіті по купецьки і мають поважний вигляд, пішла до своїх товаришок, які по короткій нараді сказали до неї: „Приведи їх!" Коли вона знов вернула й отворила двері і вони запитали: „Чи можна за твоїм дозволом увійти? — вона відповіла: „Увійдїть!" Калїф, Джаафар і Месрур увійшли. Побачивши їх, дівчата встали, обслужили їх і сказали: „Ми радо витаємо наших гостей, але кладемо вам умову, аби ви не говорили про річи, які вас нічого не обходять, щоб не почули річий, які вам не сподобають ся". Вони відповіли: „Добре". Відтак засїли з товариством до вина. Коли калїф побачив трьох жебраків і завважив, що всі вони слїпі на лїве око, здивував ся, побачивши красу і принаду дівчат. Вони пили далї й бавили ся і також калїфоеи подали винг,

Але він відповів: „Я гаджі¹⁾“ і відсунувся від них. Тоді придверниця встала, розстелила перед ним скатерть із золотого брокату, поклала на ній порцелянову тарілку, наляла води з вербового цвіту, стопила в ній трохи снігу і перемішала з цукром. Каліф подякував їй і подумав собі: „Мушу її завтра нагородити за се добре діло“.

І пирували далі, але коли вино показало свою силу, пані дому встала, взяла господиню за руку і сказала їй: „Встань, сестро, аби сповнити наш обов'язок“. Та відповіла: „Добре“. Придверниця встала також і зробивши порядок на середині салі, казала жебракам сісти против них коло дверей, а до міхоноші закликала: „Яка мала твоя любов. Ти не чужий, але належиш до дому“. Міхоноша скочив на рівні ноги, підперезавши ся й запитав: „Що прикажете?“ Вони відповіли: „Лиши ся там, де стоїш“. Відтак господиня встала і сказала до міхоноші: „Поможи мені“. Він

¹⁾ Той, що відбув дорогу до Мекки і через те став до певної міри святий. На святих місцях покутують за гріхи і складають обіти уникати в будучности проступків, до яких належить також пити вина.

побачив, що вона держить на ланцюхах дві чорні суки, взяв їх від неї і повів на середину салі. Тепер устала пані дому, закотила рукави по за лікті, вхопила бич і закликала до міхоноші: „Приведи сюди одну суку!“ Коли він привів до неї суку на ланцюху, при чім звіря обертало свою голову до дівчини і вило, дівчина кинула ся її бити і била не вважаючи на її вите, доки її не зболіла рука і тоді вона кинула бич із руки. Потім притиснула суку до грудий, обтерла їй сльози і покрила їй голову поцілуями. Відтак сказала до міхоноші: „Візьми її геть і приведи другу!“ після чого вчинила з тою те саме, що з першою. Підчас того занепокоїло ся серце каліфа і стиснули ся груди і він кивнув на Джаафара, аби запитав ся їх, але Джаафар дав йому рівночасно знаком зрозуміти: „Сиди тихо!“

Потім обернула ся пані дому до придверниці і сказала їй: „Встань сповнити свій обов'язок“. Та відповіла: „Добре“. Пані дому сіла на алябастрову софу, вибиту золотом і сріблом і сказала до придверниці й господиї: „Принесіть свої річи!“ Придверниця сіла коло неї на софі, а господиня принесла з бічної

кімнати сатинову торбинку з зеленими
френзлями, підійшла перед паню дому
і вийняла з торбинки лютню. Настро-
ївши струни лютні, виголосила отсі
вірші:

Віддай же моїм віям сон,
Що забрано у мене!
Дай вість мені, де дівсь мій ум,
Що геть утік від мене.

Коли помешканєм моїм
Любов зробилась, я пізнала,
Що сонність із моїх повік
На завсїгди пропала.

До мене мовили подруги:
Таж доси добре ти ходила!
Чого-ж тепер сновигаєш,
Немов би все блудила?“

Я відповіла: „Блиск його
Очий так одурив мене.
За кров мою, що він пролив,
Прошу я, щоб простив мене.

„Не винен він, що кров пролив,
Сама я винна тому,
Бо мучила його, аж він
Зробив се покрійому“.

„На зеркало моїх думок
Він кинув тїнь, як сонце, всюди,
І відблиск постати його
Горить у моїй груді“.

Коли пані дому вислухала пісню, сказала: „Нехай Бог учинить тебе приємною!“ роздерла свою одіж і зімліла. Придверниця скочила, покропила їй лице водою і принесла їй іншу одіж. А каліф обернувся до Джаафара і сказав: „Я не можу на се мовчати і не швидше мати-му спокій, аж дізнаюся, що на ділі є з тою дівчиною і з тими суками“. Але Джаафар відповів: „Мій пане, вони покладали нам умову, щоб ми не говорили про річи, які нас не обходять, аби не почути річий, які нам не сподобаються“.

Тимчасом господиня взяла другий раз лютню, діткнула ся її пальцями і заспівала:

Коли на терпіня любви нарікаєм,
Що-ж мовити маєм?
Коли нас тоски утиска перемога,
То де-ж нам спасеня дорога?

Коли шлемо послів, аби чутя наші
Вам передавати,
Чи-ж може післанець чутя всі коханця
З собою забрати?

А як терпеливо піддасть ся дівчина,
Що любка втеряла,
То гірко їй жити, з очий сльози ронить,
Лиш туга й жалоба зістала.

О ти, що далеко живеш десь від мене,
Для мого зору закрита,
Про те-ж в моїм серці триваєш і доси
Слезами не змита.

Чи ти заховала коханцеві вірність,
Яку час вщербити не може?
Чи може забула його ти в чужині
І з иншим поділюєш ложе?

В день збору, що знов нас зведе із собою
Для втіхи, чи муки,
Я в пана просити му суду, хоч пізно,
Аби не було нам розлуки.

Коли господиня скінчила пісню,
друга дівчина, як перед тим перша, роз-
дерла свою одіж, крикнула і впала зі-
мліла на землю. Коли при тім обнажила
своє тіло, побачено на ній знаки батога
так, що каліф збентежив ся, а жебраки
почали говорити: „Ах, бодай ми були
ніколи не приходили до сього дому
і ночували радше в ямах із відпадками!
Отсе наше пристановище навістило не-
щастє, яке прошибає кости“. Тоді каліф
звернув ся до них і запитав: „Чому се
так?“ Вони відповіли: „Наше серце за-
непокоєне тим, що тут діється“. Каліф
запитав їх: „Чи ви не належите до сього
дому?“ Вони відповіли: „Нї, ми думали,
що се місце належить до отсього чоло-

віка“. На се відізвав ся міхоноша : „На Бога, я побачив се місце перший раз нині вечером, але волів би був перевести сю ніч у ямах із відпадками, як тут“. Тоді подумали всі: „Нас сім мущин, а їх тільки три жінки; запитаймо їх про те, а коли не схотять відповісти, примусимо їх“. На се згодили ся всі крім Джаафара, який сказав: „Ся рада не добра, нехай роблять, що хочуть. Ми їх гості, а крім того вони звязали нас умовою. Отже піддаймо ся їй, до того ночі лишило ся вже дуже мало, а відтак кождий із нас піде своєю дорогою“. Потім кивнув на каліфа і сказав: „Ще тільки година часу, а завтра покличемо їх перед тебе і запитаємо про їх історію“. Але каліф не пристав на се, тільки відповів: „Я не можу видержати, аби так довго ждати, не знаючи, що се значить“. Так вони розмовляли, аж запитали один другого: „Хто має їх питати?“ Один із них сказав: „Міхоноша“.

Дівчата чули, як вони говорили, і запитали їх: „Гей люди, про що говорите?“ На се міхоноша став перед панею дому і сказав: „Я питаю тебе і закликаю на Бога, поясни мені, чому ти біла ті дві суки, а потім цілувала і чо-

му твоя сестра була бита батогом? Се моє питанє; спокій із тобою!“ Тоді пані дому запитала інших присутних: „Чи се правда, що він говорить про вас?“ Всі крім Джаафара, який мовчав, відповіли: „Так“.

Вчувши їх слово, дівчина сказала: „На Бога, гості, ви образили нас тяжко, бо-ж ми вам перед тим поставили умову, що хто говорив би про річи, які його нічого не обходять, мусіти-ме також вислухати річий, які йому не сподобають ся. Чи не досить, що ми вас приймили до свого дому і дали вам їсти наш хліб? Але се не так ваша вина, як вина того, що вас привів сюди“. Відтак закотила рукав висше ліктя і тупнула три рази до землі, після чого отворили ся двері бічної кімнати і вийшло сім невільників із голими мечами в руках. Вона закликала до них: „Позв'язуйте їм руки на плечах, бо за багато говорили, і прив'яжіть одного до другого“. Виповнивши її наказ, невільники закликали: „О заслонена, позволь нам стяти їм голову“. Вона відповіла: „Дайте їм іще час, аби я запитала їх, хто вони, заки постинаєте їм голови“.

Тоді міхоноша почав просити: „На Бога, моя пані, не вбивай мене за вину інших! Всі согрешили і провинили ся, тільки я ні. На Бога, наша ніч була би перейшла так приємно, коли-б не були сюди влізли ті жебраки, які можуть ціле місто зробити пустинею“. І почав співати:

О як же личить сильному,
Коли слабим прощає,
А особливо, як слабій,
Помічника не має!

На святість нашої любови
Прошу тебе в сю днину:
Мене слабого не губи
За иншого провину!

ОДИНАЦЯТА НІЧ.

При тих віршах міхоноші дівчина усміхнула ся і промовила, приступаючи до них ближше: „Розкажіть мені про себе; ваше жите не тревати-ме довше години, а коли ви не могучі і знатні у своїм народі або навіть не намісники, ваша кара була би прискорена“. На се сказав каліф: „Горе тобі, Джаафаре, скажи їй, хто ми, бо инакше скаже нас повбивати“. Джаафар завважив: „На що

ми по часті й заслужили“. Але каліф відповів: „В поважній хвилі не треба жартувати, все в своїм часі“.

Тепер приступила дівчина до жебраків і запитала: „Чи ви брати?“ Вони відповіли: „Нї, на Бога, ми чужі факіри“. Вона звернула ся до одного з них і запитала: „Чи ти з роду одноокий?“ Він відповів: „Нї, на Бога, з утратою мого ока дивна історія. Се така історія, що повинна бути записана шпилькою в кутках очий, аби послужити за науку всім тим, що хочуть навчитися“. Відтак запитала другого і третього і вони їй відповіли так само як перший, додаючи: „Ми всі з інших країн, наша історія дивна і наші пригоди чудні“. Тоді дівчина сказала до них: „Кождий із вас нехай розкаже свою історію і чого прийшов до нашого дому, відтак нехай попрощається і йде своєю дорогою“.

Перший, що виступив, був міхоноша. „Моя панї“, почав оповідати, „я міхоноша; господиня замовила мене і привела тут, відтак пережив я з вами, що знаєте. Се ціла моя історія; супокій із вами“. Вона відповіла: „То попрощайся і йди своєю дорогою!“ Але він ска-

зав: „На Бога, не піду швидше, аж почую історію своїх товаришів“.

Тоді виступив перший жебрак і почав оповідати:

Історія першого жебрака.

„Знай, моя пані, причина, чому я підстриг гладко свою бороду і стратив одно око, така: Мій батько був королем і мав брата, що був королем іншого міста. Припадок хотів, що моя мати вродила мене того самого дня, коли вродився також мій стриєчний брат. Від тоді минули дні і роки, заки ми повирастали. Від того часу відвідував я звичайно свого стрія і перебував у нього по кілька місяців. Коли я раз знов прибув до нього, мій брат прийняв мене як найліпше, казав для мене забити ягня й очистити вино. Коли ми так сиділи при вині і воно почало показувати на нас свою силу, — сказав до мене брат: „О мій брате, маю до тебе велику просьбу і хотів би, аби ти мені не відмовив“. Я відповів: „Я готов“. Він відібрав іще від мене найсвятійшу присягу, потім устав і за короткий час вернув ся з убраною й наперфумованою дамою

в дорогій одіжи. Дама лишила ся за ним, а він приступив до мене і сказав: „Візьми отсю дівчину і йди з нею на кладовище“ й описав його мені так, щоб я його пізнав, а відтак іще нагадав, аби я там ждав на нього“. Я не міг йому відмовити, ані задля присяги про ніщо питати, тому взяв дівчину і пішов із нею на кладовище. Коли ми там сіли, надійшов мій брат із чашкою води, торбою з вапном і топором. Підійшов до гробу серед кладовища і отворив його топором. Опісля відкладав каміне на бік і копав топором так глибоко в землі, аж отворив малі двері, під якими видко було сходи. Тоді звернувся до дівчини і сказав: „Вставай і чини, що вибрала“. А коли вона йшла долі сходами, він обернувся до мене і сказав: „О мій брате, доверши своєї доброти і коли я вже буду на долині, поклади плиту на своє місце і на неї землю, як перед тим, тоді довершиш своєї прислуги. А вапно в тій торбі розроби з водою і замуруй гріб знов так, як перед тим, щоб ніхто не побачив і не сказав: Се новий отвір у старім гробі. Цілий рік працював я над тим і приготував там щось, що лише Бог знає. Се

моя просьба до тебе“. Відтак закликав іще до мене: „Нехай Бог довго держить тебе при житю!“ і зійшов долі сходами. Коли зник із моїх очий, я поклав плиту знов на своє місце і робив, як він казав, аж доки гріб знов не виглядав так, як перше. Тоді вернув я назад до замку свого і положив ся спати. Але рано згадав я про минулий вечір і цілий випадок із моїм братом і жалував того, що зробив, коли вже жаль не міг нічого допомогти. Неспокій загнав мене знов на кладовище, одначе мимо старанного шукання не міг я аж до ночі віднайти гробу. Вернувши до замку, не міг я з жури за своїм братом ані їсти, ані пити: у глибокім смутку пробув я ніч і другого дня пішов знов межі гроби, роздумуючи про вчинок брата й дуже жалуючи, що я його послухав. Я перешукав ціле кладовище, одначе не знайшов гробу; так робив я сім днів, доки з жури мало не збожеволів і тільки в виїзді й повороті до батька бачив потіху. Одначе в хвилі, коли я наближав ся до міста свого батька, напала на мене громада людей і звязала мені руки на плечах. Я зовсім одурів, бо-ж мій батько був султаном того міста і ті люди були

слугами мого батька і моїми невільниками. Дрожачи зі страху перед ними, подумав я собі: „Що могло стати ся мому батькови?“ Коли я запитав людей, що мене увязнили, про причину, з-першу не дістав ніякої відповіді, аж по якімсь часі один із них, що був давнійше моїм слугою, сказав: „Час осамотив твого батька, військо зрадило його, везир казав його стратити, а ми тут чатували на тебе, доки не прийдеш“. Відтак узяли мене і завели перед везира, що казав стратити мого батька, а я задля нещасної новини про батька був неначе без душі. А межі везиром і мною була здавна ненависть із такої причини: Моя найбільша приємність була стріляти з лука. Коли я так одного дня стояв на даху свого замку і побачив, як на дах замку везира, що також стояв на горі, летів птах, захотів його вцілити; але куля хибила і поцілила везира в око, що вплило, як се порішила доля і призначенє і як се говорить поет:

Нехай доля несе,
Що їй хочеть ся!
Задоволений будь
Всім, що фатум дає!

І не тїш ся нічим,
Не сумуй ні по чім,
Бо ні в чім на землі
Без змін тривку нема.

Або як висловляє се инший :

Виходимо на дорогу,
Що призначена нам;
Кому яка призначена,
Той пройде її сам.

І смерть кому судила ся
В якімсь певнім краю,
То в тім краю, а не в иншім
Він знайде смерть свою.

Коли я вистрілив везирови око,
він не міг нічого сказати, бо мій батько
був королем міста. Се була причина не-
нависти між нами обома.

Коли-ж я тепер стояв перед ним із
зв'язаними руками, він наказав стягти ме-
ні голову. На се сказав я до нього : „Хо-
чеш мене невинного стратити?“ Він від-
повів : „Яка вина більша від отсеї“, і
показав на виплиле око. Я сказав : „Я
не вчинив се навмисне“. А він відповів :
„Коли ти не вчинив сього навмисне, то
я тепер вчиню навмисне“, і закликав :
„Приведіть його до мене!“ Коли мене
привели перед нього, він запхав свій

палець у моє лїве око і від тої хвилі я осліп, як мене тут бачите. Відтак казав мене звязати, покласти до скрині і сказав катови: „Візьми його, витягни свій меч, завези його перед місто і зітни, щоби звірі зіли його трупа“. І так кат мене взяв і завіз перед місто, де мене звязаного на руках і ногах витягнув зі скрині і хотїв завязати мені одно око, аби мене стяти. Тоді я зі сльозами виголосив вірші:

Сильним панцирем я зробив вас
Проти стріл ворогів,
Та ви стали ся вістрями стріл
Ворогів проти мене.

При кождім ударі, що падав
На мене на правий мій бік,
Я все сподївав ся знайти в вас лївицю,
Що щитом закриє мене.

Спинїте-ж клеветників злі язики,
Покиньте моїх ворогів,
Що стріли свої шлють на мене раз-в-раз,
Не будьте ви їм за рабів!

А як вам не хочеть ся в своїй зашиті
Проти ворогів моїх стать,
Зумійте принаймі стояти спокійно
Нї за, анї против, і ждять і мовчать.

І додав іще отсі вірші:

Братів я взяв собі за панцирі,
Вони-ж і стали ними, але
Для моїх ворогів.
Я стрілами нехибними вважав їх,
Вон-ж і стали ними, але
В моє стріляли серце.

Вони сказали: „Наші серця чисті“.
І справді були чисті, але
Лиш від любови до мене.
Вони сказали: „Спішимо що духу“.
І справді поспішали, але
Лиш на мою загибель.

Коли кат, що був також катом у
мого батька і для якого я все був
добрий, почув мої вірші, почав на-
рікати: „Ах мій пане, що я можу зро-
бити, невільник, який стоїть під нака-
зом!“ Відтак сказав до мене: „Ратуй
своє житє і не вертай ніколи до сего
краю, щоб не погубити себе й мене, як
каже поет:

Спасай житє своє, коли боїш ся згуби,
Хай дім оповіщає смерть
Того, хто збудував його!
Тобі не трудно край на край
Перемінить, але житя твого
Заміни жадної ти не знайдеш.

Дивую ся, коли дехто живе
В нужденному помешканю; адже-ж

Земля така широка й гарна в Бога.
Та як кому судила доля жити
У певнім краю, той у иншому
Не вмере, хоч би й яка була його спромога.

Коли він так промовив до мене, я поцілував його в руку, але не вірив у свій ратунок швидше, доки не втік звідти. Страта ока видала ся мені мала в порівнанню з визволенєм від смерти і я вандрував без перестанку, аж доки знов не прибав до міста мого стрія і розповів йому все, що трапило ся мому батькови і як я стратив око. Він заплакав голосно і сказав: „Ти ще побільшив мій смуток і журу, бо бачиш, твій брат від кількох днів пропав, і я не знаю, що з ним стало ся; ніхто не міг мені дати про нього звістки“. І почав знов плакати, аж зімлів, а коли прийшов на ново до себе, сказав: „О мій сину, я вже глибоко засмучений задля твого брата, а ти звісткою про свою і свого батька долю додав до мого смутку новий; одначе, мій сину, око ще не жите“. Тепер я не міг довше мовчати про брата, бо-ж він був його батько, і так я розповів йому все, що знав про нього. Мій старий дуже втішив ся тою звіст-

кою про свого сина і сказав: „Покажи мені гріб“. Я відповів йому: „На Бога, мій стрію, я не знаю, де він, я ходив його шукати кілька разів, але не міг віднайти того місця“. Та все таки пішли ми оба, — стрій і я, на кладовище і коли я почав розглядати ся на право й на ліво, пізнав гріб. Врадувані пішли ми оба, відгорнули землю, підняли плиту і зійшли пятьдесят ступнів у долину. Коли ми прийшли до кінця сходів, вдарив нас дим, який затьмив нам вид. Але мій стрій вимовив слово, яке кожного, хто його вимовить, береже перед боязною і яке звучить: Нема влади й сили тільки в Бога, високого й великого! Тоді пішли ми далі, аж зайшли до салі, наповненої мукою, зерном, стравами і т. и. На середині салі стояло ліжко, закрите заслоною. Коли мій стрій заглянув до ліжка, побачив там свого сина й дівчину, що зійшла з ним, у міцних обіймах, одначе були вони спалені на вуголь, неначе-б їх кинув у огненну яму. Побачивши їх так на ліжку, стрій почав плювати синові в лице, кажучи: „Добре тобі так, ти проклятий! Се кара сього світа, але кара там буде ще більша й довша“.

ДВАНАЦЯТА НІЧ.

Відтак почав бити свого сина сандалами, хоч той лежав чорний як вуголь так, що я здивований тим сказав: „На Бога, мій стрію, твоє серце легко переносить смуток, коли тимчасом мій ум і мої думки про долю твого сина, що з тою дівчиною перемінив ся в чорний вуголь, не можуть знайти спокою. Чи вже тобі не досить, що ще беш його своїми сандалами?“ На те він відповів мені: „О мій сестрінку, бачиш, отсей мій син від дитинства чув пристрасну любов до своєї сестри. Я наказав йому се, думаючи собі: „Тепер вони ще молоді“. А коли вирости й допустили ся того сорому, я з першу не міг сему повірити, коли почув се, але все таки строго його поганьбив, говорячи: „Стережи ся того сорому, якого анї не допустив ся ніхто перед тобою, анї не допустить ся по тобі, бо в ганьбі й соромі жити-мемо між королями аж до смерти і наше імя далеко й широко буде обезславлене подорожними. Уважай, щоб не допустив ся того, бо розгніваю ся на тебе і скажу тебе стратити“. І я відділив їх строго від себе, але та проста

розпусниця занадто вже його любила і чорт мав її вже у своїй власти. Коли він побачив, що я держу його здалека від неї, приладив потайки се підземне місце, наносив, як бачиш, їди і скористав із моєї неуваги підчас ловів. Але Правдивий, — хвала йому, Високому! -- загнував ся на них і спалив їх. Одне каре там буде ще твердша і довша“. Тоді залляли ся ми оба горячими сльозами і він сказав до мене: „Ти будеш моїм сином на його місци“.

На хвилю попав я в задуму про світ і долю, як везир забив мого батька і заняв його місце, як я стратив око, яке диво скоїло ся з сином мого стрія, — і дав волю сльозам. Відтак вийшли ми звідти, поклали камінну плиту на своїм місци, присипали її землею і закрили гріб знов так, як був перед тим. Одначе ледви ми вернули до палати, почули бубни і труби, гальоп їздців, а світ від кінських копит покрив ся хмарами диму. На нас неначе вдарив грім, бо ми не знали, що се значить. Коли король запитав про се, йому відповіли: „Везир твого брата вбив його і все його військо, а тепер несподівано напав із своїм військом твоє місто. Населене міста

не могло йому оперти ся і піддало ся“. Вчувши те, подумав я собі : „Коли впаду йому в руки, скаже мене вбити“. Мій смуток збільшив ся ще на згадку про долю моїх родичів і я не знав, що робити. Бо коли-б я тільки показав ся, то нарід у місті і військо мого батька легко мене пізнали-б і вбили-б. І так не бачив я иншого способу ратунку, як обстригти бороду, змінити одіж і тікати з міста. Я вибрав ся в дорогу до сього міста спокою, чи мене хто не завів би перед князя вірних і каліфа, пана всего світа, щоб я оповів йому свою історію і всі свої пригоди. Сеї ночі прибув я сюди і став безрадний, не знаючи, куди йти, коли нагло побачив того жебрака. Я привитав його і сказав: „Я чужий“. Він відповів: „Я тут також чужий“. Коли ми так розмовляли із собою, приступив нагло наш третій товариш, привитав нас і сказав: „Я тут чужий“. Ми відповіли йому: „Ми також чужі“, і йшли разом далі, аж заскочила нас ніч, а доля завела нас до вас. Се причина, чому я обстриг свою бороду і стратив око“.

Коли він скінчив своє оповіданє, дівчина сказала до нього: „Попрощай ся і йди своєю дорогою!“ Але він від-

повів : „Не піду швидше, аж почую історію інших“. І всі дивувалися його історії, а каліф сказав до Джаафара : „На Бога, щось подібного до пригод того жебрака я не чув іще ніколи“.

Тепер виступив другий жебрак, поцілував землю і почав оповідати :

Історія другого жебрака.

„І я, моя пані, не вродився одним, навпаки, зі мною скоїлася дивна історія, що коли-б її записати шпильками у кутках очей, була-б наука для всіх, що хотять навчитися. Я король і королівський син, я читав коран у сімох виданнях, студіював книги всіх фахів під проводом найбільше вчених учителів, займався наукою про звізди, читав поетів і також усіх інших наук так пильно учився, що перевишив усіх сучасних. Мій почерк подивляли всі знавці письма, моє ім'я розширилося по інших кліматах і краях, а моя слава між усіма королями. Також король із Індії почув про мене і прислав до мого батька посольство з дарами, відповідними для королів, аби мене запросити до себе. Мій батько виправив мене з шістьма

кораблями і ми їхали цілий місяць водою, доки не прибули на сушу. Там осїдлали ми коні, які були взяли з собою на корабель, наладували сім верхолюбів дарунками і пустили ся в дальшу дорогу. По короткій їзді побачили ми хмару пилу, що швидко розширяла ся і закрила цілу околицю. Коли вона по якімсь часі розділила ся, побачили ми шістьдесятьох їздців, грізних як льви. Придивляючи ся ближше, пізнали ми в них арабських придорожних розбійників, які вислідили нашу малу громаду з десятьма паками подарунків для короля Індії і напали на нас із голими списами.

Ми почали махати на них руками і кликати: „Ми посли в дорозі до славного короля Індії, не робіть нам ніякої кривди!“ Але вони відповіли: „Ми анї не з його краю, анї не стоїмо під його властю“, і повбивали кількох людей, а я з іншими, одержавши поважну рану, втік, після чого Араби, не дбаючи про нас, забрали ся до нашого маєтку і наших подарунків. Щой-но ще могучий, пішов я у пониженю дальше, не знаючи навіть куди, доки не зайшов на вершок гори, де сховав ся в якійсь печері

аж до другого дня. Відтак пішов далі, аж зайшов до якогось багатого міста, яке якраз пишало ся у весняній красі цвітів, бо зима із своєю студією була вже минула. Я був радий, що прибув сюди, бо дорога була мене втомила і я геть поживк від смутку. В такім змінєнім стані і непорадний, куди обернути ся, пустив ся я до одного кравця, що сидів у своїм склепі і поздоровив його. Він відповів мені на привіт, прийняв мене радо і почав розпитувати про причину моєї подорожи по чужині. Я розповів йому все від початку до кінця, після чого він засумував задля мене і сказав: „Молодче, не давай нікому пізнати ся! Я бою ся за твоє житє, бо король отсего міста є найбільшим ворогом твого батька і ще має на нїм кріваво пімстити ся“. Відтак дав мені їсти й пити, їв сам зі мною і забавляв мене аж до ночі, опісля приготував для мене комірку коло свого склепу, і приніс мені, що потрібне до ліжка. Коли я пробув так у нього три дні, запитав мене: „Чи знаєш яке ремесло, яким міг би заробляти?“ Я відповів йому: „Я правник, учений, умію писати й рахувати“. Але він відповів: „Твоє знанє в на-

шім краю без користи, бо в нашім місті ніхто не дбає про науку або штуку писання, тільки про гроші“. Я відповів: „На Бога, я не знаю нічого більше крім того, що сказав тобі“. Тоді він сказав: „Підпережи ся, візьми сокиру і шнур і шукай у степу палива; таким способом будеш удержувати ся, доки Бог не прояснить твоїх клопотів. Але не дай нікому пізнати ся, бо можеш стратити жите“. Я купив собі сокиру і шнур і прилучив ся до кількох рубачів, яких він мені припоручив. Я виходив із ними у степ, рубав дерево і приносив його на голові до міста. Тут продавав його за пів динара, з чого часть видавав на страву а решту відкладав і так пробув цілий рік. Коли я по році знов вийшов у степ, як звичайно, аби рубати дерево, попав на буйний ліс. Я зайшов у середину і почав копати кругом одного дерева, аби обкопати корінь з землі, аж тут моя сокира натрапила на мідяний перстень. А коли я його обчистив із землі, побачив, що він прикріплений до деревляних дверей. Я підіймив двері і побачив під ними сходи, пішов по них в діл, аж побачив перед собою браму; перейшов також через неї, аж побачив

міцний замок і в нїм гарну як дорога перла дївчину, якої вид прогнав із мого серця всю журу, весь смуток і всі невдачі так, що я впав на землю перед її творцем за ту красу і принаду, в якій він сотворив її.

Побачивши мене, дївчина запитала: „Ти чоловік, чи джінні?“ Я відповів: „Чоловік“. На се вона сказала: „Хто привів тебе в те місце, в яким я вже сиджу двацять п'ять лїт і ніколи не бачила чоловіка“? Вчувши її солодкі слова, відповів я: „О моя панї, Бог завів мене до твого дому, аби взяти від мене мою журу і мій смуток“, і я розповів їй усі свої пригоди від початку до кінця. Засмучена моїм положенєм вона заплакала і сказала: „Я хочу розповісти тобі й свою історію. Знай, я дочка короля крайньої Індії і пана гебанових островів. Він віддав мене за-муж за мого стрієчного брата, але весільної ночі пірвав мене іфріт, іменем Джарджаріс, син Раджмуса, син Ібліса, втік зі мною і занїс мене на отсе місце. Все, що менї треба із прикрас, одїжи, річий і меблів, страви й напїтків, поприносив він сюди і приходить що десять днів, аби пробути зі мною; коли я чи в день чи в ночі чо-

го потребу, то маю діткнути ся рукою тих двох ліній, написаних над альковою; і ще заки піднесу руку, він уже при мині. Нині минуло чотири дні, як він останній раз був у мене, отже ще шість днів, заки знов прийде. Коли маєш охоту, остань ся на п'ять днів у мене, а відтак підеш, заки він прийде". Я відповів урадований: „Добре". Вона встала, взяла мене за руку і через лук над брамою повела мене до гарної та елегантноі купелі. Побачивши купіль, я скинув одіж і ввійшов туди, а вона сіла на матраці, а опісля й мені казала сісти коло себе. Відтак принесла цукрову воду з мошусом і подала страву, і ми обоє їли й розмовляли, доки вона не сказала: „Лягай спати і відпочинь, ти змучений". Я послухав її і швидко заснув, забувши в почуванню подяки всі свої клопоти. Будячи ся, побачив я, що вона масує¹⁾ мені ноги, за що я почав просити для неї благословення. Відтак сиділи ми знов і розмовляли, доки во-

¹⁾ Процедура, якій на Сході піддають ся також Європейці, бо вона освіжує ціле тіло. Тут, як і в інших місцях, масованє ніг уживається, аби збудити.

на не сказала: „На Бога, мені було під землею так тужно тих двадцять п'ять літ, підчас яких я не мала нікого, з ким могла би забавити ся. Але слава Богу, що післав мені тебе. Відтак заспівала:

Ах як би ми були знали,
Що ви прийдете до нас,
Кров із серцяб простирали,
З очий зїньки перед вас!

Наші лиця як килими
Ми стелили-б вам під ноги;
Щоб через повіки наші
Ваші перейшли дороги.

Почувши її пісню, подякував я їй, вільний від клопотів і смутку, які любов до неї зовсім прогнала з мого серця. Ми посиділи ще до ночі при вині, потім я пробув із нею ніч, із найгарнішою дівчиною, яку бачив у своїм життю. Коли ми обоє рано веселі збудили ся, сказав я до неї: Чи не вивести-б тебе з тої підземної домівки на денне світло й увільнити від того джінні? Вона усміхнулася й відповіла: „Будь скромний і сиди тихо. На десять днів один для іфріта і дев'ять для тебе“. Але я, опанований пристрастю, сказав: „За-

раз розібю алькову з його фігурами, щоби іфріт зявив ся і я міг його вбити; я знаменито вбиваю іфрітів“.

Почувши мої слова, вона заспівала:

Ти, що бажаєш розлуки, пожди,
Хай обійми тебе не одурять!
Зачекай, бо пятно сих часів — віроломність,
А любовному щастю розлука — кінець.

Але я не вважав на слова, які вона співала, тільки зі всіх сил гримав до алькови.

ТРИНАЦЯТА НІЧ.

Тоді вона закричала до мене: „Ах, тепер іде іфріт, чи не остерігала я тебе перед ним? Тепер бодай утікай і вийди там на світ, звідки прийшов!“

Наляканий почав я тікати, але в страху забув сандали й сокиру і коли вже переступив два ступні до гори, обернувся за ними, та побачив, що земля розступила ся і з неї виліз поганий іфріт, який почав кричати: „Що то за галас, яким ти мене так налякала? Що тобі стало ся?“ Вона відповіла: „Нічого мені не стало ся, тільки стало мені чо-

гось важко на серці і я хотіла напиту
ся трохи вина, аби розвеселити своє сер-
це, а коли встала, аби взяти собі вина,
впала на алькову“. Але іфрит відповів
їй: „Брешеш, розпуснице!“ І почав роз-
глядати ся по замку на право й на лі-
во, а побачивши сандали й сокиру, кри-
кнув: „Що се, як не річи чоловіка! Хто
до тебе приходив?“ Вона відповіла:
„Одно і друге бачу аж тепер, мабуть ті
річи висіли на тобі“. Іфрит відповів: „Се
зовсім пуста балаканина, на яку я собі не
дозволю, ти розпуснице!“ І розібрав її
до нага і прив'язав за руки й за ноги
до чотирох палів, аби битем примусити
її признати ся. Я не міг слухати її пла-
чу і дроячи та вагаючи ся пішов гори
сходами. Вийшовши на гору, поклав я
двері на своє місце, накрив їх землею
і дуже жалував того, що зробив, дума-
ючи про дівчину та її красу і як її той
проклятий, з яким пробула двацять п'ять
літ, бив через мене. Відтак подумав я
також про свого батька й його коро-
лівство та як я став рубачем і виголо-
сив вірш:

Коли доля на тебе насуне
Свої всі погрози,
Знай, сьогодні знайдеш собі щастє,
А завтра вже сльози.

Відтак вернув я до свого товариша, кравця, якого застав, що ждав на мене, сидячи немов на сковороді. „Цілу ніч“, сказав він, „було моє серце при тобі; я бояв ся, що тобі стало ся яке нещастє від дикого звіра або щось подібне; дякувати Богу за твій ратунок!“ Я подякував йому за його співчутє і пішов до своєї кімнати, аби там зібрати думки про свою пригоду, лаючи себе, що гримав до алькови. Але нагло прийшов до мене мій приятель, кравець, і сказав: „В склепі стоїть якийсь чужий чоловік, що хоче говорити з тобою; він має твою сокиру і шнур. Він приніс їх до рубачів і сказав: „Вийшовши рано, коли муеццін кликав на молитву, я пошпотав ся о ті річи. Не знаю, чиї вони, отже поведіть мене до їх властителя“. Рубачі привели його до тебе і тепер він у моїм склепі. Вийди до нього, подякуй йому і візьми свою сокиру і шнур“. Почувши його слова, змінив ся я на лиці і пожовк; тимчасом уже розступила ся земля моєї кімнати і з неї вийшов той чужий чоловік; то не був ніхто инший, тільки іфріт. Він знущав ся над дівчиною як найгірше, а коли вона все таки нічого не видала, він узяв

сокиру і шнур і сказав до неї: „Як я Джарджаріс із роду Ібліса, так приведу сюди властителя тої сокири і шнура“. І так, як було сказано, підійшов він рубачів і допитав ся до мене. Не питаючи нічого, захопив мене, полетів зі мною в гору, відтак у діл, крізь землю, коли я тимчасом нічого не чув, і в кінці станув зі мною в замку, де я був і де тепер побачив нагу дівчину, що лежала в крові, від чого мої очі заплали сльозами. Іфріт захопив її і крикнув: „Ось, розпуснице, твій коханець“. Вона поглянула на мене й відповіла: „Я не знаю його і тепер перший раз його бачу“. Іфріт сказав до неї: „Я так набив тебе, а ти ще не хочеш признати ся?“ Але вона повторила: „Я не бачила його ніколи в своїм життю; Бог не дозволяє говорити на нього неправду“. На се відповів іфріт: „Коли його не знаєш, то візьми той меч і відітни йому голову“. Вона взяла меч і приступила до мене, а мені плили сльози по лиці і я дав їй знак очима. Вона так само дала мені знаком зрозуміти: „Ти все те навів на нас“. Тоді я на ново дав їй пізнати своїми очима, що тепер година прощення і німою

мовою сказав те, про що говорять
вірші :

За мій язик говорить зір мій
Яснійш, як я,
Свідчить виразно вам про все те,
Що криє груди моя.

Коли зустрілись ми обоє,
Усі в слезах,
Мовчав я, але зір мій визнав
Любов, що в моїх жевріла грудях.

Своїми очима вона
Зо мною веде превиразну розмову;
Я пальцем кивну їй, вона-ж
Усе зрозуміє й моргне мені знову.

Отак наші очі і брови
Нам служать замість розмов;
Ми не промовляєм ні слова,
Сама лиш говорить любов.

Коли дівчина зрозуміла ту мою мову при помочи знаків, кинула меч із рук, о пані, а іфріт подав його мені, кажучи: „Відрубай їй голову, то пущу тебе й не буду мучити“. Я відповів: „Добре“, взяв меч і йдучи жваво до неї, підніс руку, але вона промовила до мене очима: „Я тобі не вкоротила твого права“. Мої очі заплали сльозами і я сказав: „О сильний іфріте і могучий герою, коли

жінка, що мало має розуму й релігії, вважає недозволеним відтяти мені голову, як же се може бути мені дозволене, коли я її ніколи перед тим у своїм життю не бачив! Ніколи сего не зроблю, хоч-би мав випити нещасну чашу смерти“. „Ви любите ся“, закричав іфріт і взяв меч тай відрубав дівчині одну руку; потім відрубав їй другу, відтак праву і ліву ногу, за кожним ударом один із чотирьох її членів, а я мусів на се дивити ся і так само був певний власної смерти. Ще раз поздоровила мене очима, а іфріт, побачивши се, закричав: „Ти кокетувала очима“, і відтяв їй голову. Тоді звернув ся до мене і сказав: „Чоловіче, наша віра позваляє нам забити розпусну жінку. Ту дівчину пірвав я собі підчас її весільної ночі, коли мала дванацять літ; вона не знала нікого крім мене, що приходив до неї що десять днів на одну ніч в одїжчї чужинця. Коли я переконав ся, що вона мене зрадила, мусїла згинути. Що до тебе, то я не певний, чи ти мене з нею зраджував, але зі здоровою шкірою не можу тебе ніяк звідси пустити, проте проси, яку хочеш мати кару“. Врадуваний дуже його словами, о панї, запитав я, го-

ряче бажаючи прощення: „Про що маю тебе просити?“ Він відповів: „Проси, в яку постать маю тебе зачарувати, в пса, осла чи малпу?“ Я відповів йому, горяче бажаючи прощення: „На Бога, коли ти мені простиш, то й тобі Бог простить із огляду на те, що ти простив мослемови, який не зробив тобі ніякої кривди“. І я кинув ся йому до ніг, запевняючи про свою невинність, але він сказав: Не балакай довго зі мною! Смерти не бій ся, але дарувати тобі не можу і ти будеш без ласки і милосердя зачарований“.

І розколов землю і полетів зі мною так високо в небо, що земля виглядала підімною як миска з водою; відтак поклав мене на гору, взяв трохи землі, пошептав щось над нею і посипав мене нею, говорячи: „Опусти отсю свою постать і прийми постать малпи“, і в тій самій хвилі я став столітньою малпою. Побачивши себе в тій відражаючій постаті, заплакав я над своєю долею, але зніс жорстокість часу, знаючи, що час нікому не вірний. Я зійшов із вершка гори і вандрував цілий місяць, доки не прийшов на беріг моря. Постоявши там хвилю, побачив я серед моря корабель,

який при добрім вітрі плив як раз до берега. Я сховав ся за скалою, доки він не причалив, а відтак скочив на корабель. Тоді один із людей закричав: „Геть із корабля з тим післанцем нещастя!“ Другий: „Забиймо його“, а третій: „Я зарубаю його мечем“. Але я вхопив за кінець меча і заплакав, аж сльози почали плисти по лиці. Побачивши се, капітан змилосердив ся надімною і сказав до них: „Гей, купці, ся малпа шукала в мене пристановища; я їй даю його і беру її під свою опіку; нехай ніхто не заходить їй у дорогу і не робить їй нічого злого!“ Капітан обходив ся все зі мною приязно, а я все розумів, що він говорив і сповняв кожде його бажанє тай обслуговував його на кораблі. Після п'ятнадцятиднєвої їзди під добрим вітром задержали ся ми коло великого міста, якого мешканців міг би хиба Бог почислити. Та ледви ми стримали корабель у пристани, коли прибули до нас на корабель мамелюки від короля того міста і привитавши купців із щасливим приїздом, сказали: „Наш король, який бажає вам щасливої їзди, посилає вам сей звій паперу й наказує, аби кождий із вас написав на нїм одну стрічку“.

Вчувши те, вирвав я їм звій із рук, як стояв у своїй малпячій постати. Боячися, що я можу звій пірвати і кинути в море, кинули ся вони з криком за мною, аби мене вбити, але я старався дати їм пізнати, що хочу писати. Тоді сказав до них капітан: „Нехай пише; коли тільки буде шкрабати, то наженемо його, а коли напише як слід, то я візьму його за сина, бо я ще доси не бачив мудрійшої малпи“.

Я взяв перо, помочив у чорнило і написав отсі вірші:

Судьба списала всі чесноти
Душ благородних та твої
Чесноти доси ще ніхто не змірив.
Хай Бог ще довго для людства
Держить тебе, бо ти усіх чеснот
Отець найблагородніший, мій пане!

Іншим письмом написав я отсі вірші:

Він поведе пером, і всі клімати
Благословенством обіймає;
Він своїм підписом усіх
Людий достатком наділяє.

Із кінців пальчиків його
Немов пять річок випливає,

Якими божа благодать
На пояси землі спливає.

Відтак третім письмом отсі вірші:

Немає писаря, щоб не минуций був,
Та час заховує те, що його рука
Писала. То-ж пиши своїм письмом
Таке лише, чим втішить ся твій зір
При воскресеню до життя нового.

В кінці ще четвертим письмом отсі
вірші:

Коли відчиниш каламар,
В яким містить ся сила й щастє,
То хай твоє чорнило буде повне
Великодушя й доброти!
Пиши лише саме добро, як можеш,
Бо лиш таким письмом себе
Самого чтить найбільше писар.

Коли я їм опісля віддав звій папери, вони вернули з ним до короля, якому зі всіх письм на тім звою ніяке не подобало ся так, як моє, і він наказав своєму окруженю: „Підіть до писаря отсих віршів, уберіть його в отсю одіж, посадіть на мула і приведіть у почеснім поході до мене“. Вчувши ті слова короля, почали вони сміяти ся так, що ко-

роль промовив до них розгніваний: „Як се, я даю вам наказ, а ви смієте ся з мене?“ На се вони йому відповіли: „О королю, ми не сміяли ся з твоїх слів, але той, що написав ті вірші, малпа, а не людська істота; та малпа є в капітана на кораблі“. Король здивувався дуже тими словами і трясучи ся від радости, сказав: „Ту малпу мушу купити“, і післав людей з мулом і з одією на корабель, наказуючи їм: „Мусите конче убити його в ту одіж і на мулі привезти до мене“. Прибувши на корабель і взявши мене від капітана, убрали мене в одіж, чим усі люди так здивували ся, що пороззявляли роти і мали з мене забаву. Коли відтак приведено мене перед короля і я його побачив, поцілував перед ним тричі землю, після чого він казав мені сісти. Я присів на коліна так, що присутні, а найбільше король, дуже дивували ся моїй приличности.

Опісля король наказав, аби всі присутні крім одного евнуха й одного мамелюка геть забрали ся і замовив обід. Коли принесли стіл із усім, чого тільки серце бажає і чим око радуєть ся, король дав мені знаком наказ: „Їдж!“ Я встав, поцілував сім разів перед ним зе-

млю, сїв і їв із ним, а коли знов стіл забрали, я пішов умити собі руки, відтак узяв чорнило, перо і папір і написав отсі вірші:

Миски з бараниною,
Ви на всяку слабість лїк!
Чаші з солодощами,
Ви мета всіх моїх мрій.

Серце в груди скаче весело,
Коли накривають стіл,
А на нїм премиле канафє,
В маслї, чи в меду кипить!

Крім того написав я ще отсі вірші:

Ах, моє премиле канафє,
За тобою тужу я день в день,
І не знаю, як без тебе я
Знести-б міг житє своє.

Будь же день і ніч і рік у рік
Стравою моєю, канафє,
І нехай плодющі дощі
Росять пажиті твої!

Написавши се, встав я і сїв собі на бік, а король читав, дивуючи ся і закликав: „Чи справді малпа може так

¹⁾ Рід паштету.

елегантно висловлювати ся і мати таке гарне письмо? На Бога, се чудо над чудами!“ Відтак принесли королеви шахи і він запитав мене: „Вмієш грати?“ Я притакнув головою, приступив, упорядкував фігури і дав йому за двома тягами мата. Король збентежений до решти, закликав: „Коли-б отся малпа була чоловіком, то без сумніву перевисшила би всіх сучасних“. Відтак сказав евнухови: „Йди до своєї пані і скажи: Король каже тобі через мене прийти до нього і придивити ся тій дивній малпі“. Коли евнух увійшов із своєю панею, та побачивши мене, заслонила своє лице і сказала: „О мій тату, чому тобі подобало ся показувати мене чужим мущинам?“ Король відповів: „Моя дочко, тут тільки малий мамелюк, евнух, що тебе виховав, і я сам твій батько, чого-ж заслонюєш своє лице?“ А вона відповіла: „Бачиш, та малпа, се син короля: його батько називає ся Аймар, пан внутрішніх гебанових островів; його зачарував іфріт Джарджаріс із роду Ібліса, вбивши перед тим свою жінку, дочку короля Акнама. Сей, що його вважаєш малпою, се вчений і мудрий чоловік“. Король, здивований словами своєї дочки,

поглянув на мене і запитав: „Чи се правда, що вона про тебе говорить?“ Я притакнув головою і заплакав. Тоді запитав він свою дочку: „Звідки знаєш, що він зачарований?“ Вона відповіла: „Мій тату, коли я ще була мала, була в мене стара, мудра чарівниця, яка навчила мене на пам'ять чарів так, що я знаю сто сімдесять чарів, із яких найменший вистане, аби каміне твого міста поносити за гору Каф, а саме місто перемінити в глибоке море, в яким мешканці міста пливали-б рибами“. На се сказав її батько: „На правдивість божого імени закликаю тебе, увільни нам того молодця, щоб я міг зробити його своїм везиром! Але як ти набула те знанє, що я про се нічого не знав? Та увільни його, щоб я зробив його везиром, бо він гарний і розумний молодець“. Вона відповіла: „Дуже радо“.

ЧОТИРНАЦЯТА НІЧ.

І взяла ніж, на яким були написані гебрейські імена, й описала ним серед салі колесо; відтак нарисувала в колесі імена і талізмани і почала говорити над ними форми заклятя і незрозумілі сло-

ва. За хвилю стало кругом нас у замку так темно, що нам здавало ся, що цілий світ затьмив ся, і нагло на наш жах злетів до нас іфріт у своїй відражаючій постаті, з руками як вила, з ногами, як щогли корабля і з очима, як дві огненні лампи. Дочка короля закликала до нього: „Не будь поздоровлений і не витай нам!“ На се іфріт відповів їй: „Зраднице, ти чого зломила присягу? Чи ми не присягли собі не входити одно другому в дорогу?“ Вона відповіла: „Проклятий, коли я тобі присягала?“ А іфріт їй у відповідь: „Візьми, що тобі належить ся!“ і перемінив ся у льва, який з отвертою пащою кинув ся на дівчину. Але вона вимкнула собі швидко один волос і пошептала щось над ним; тоді волос перемінив ся в меч, яким вона зарубала льва. Тоді голова льва перемінилася в скорпіона, після чого дівчина перемінилася в велику гадюку й кинула ся на проклятого. Після горячої боротьби перемінив ся скорпіон в орла, а гадюка стала коршуном, який пустив ся за орлом. За хвилю перемінив ся орел в чорного кота, а дівчина в вовка. Обоє уганяли якийсь час по замку і завзято би-

ли ся, опісля кіт, чуючи ся побідженим, перемінив ся в велике червоне гранатове яблоко, яке впало в заглибленє фонтани. Вовк кинув ся за ним, а яблоко полетіло високо в гору і впало на поміст замку так, що розбило ся і його зернята розсипали ся по цілій землі. Тоді вовк перемінив ся в когута і почав дзюбати зернята. Одначе завдяки призначеню одно зерно сховало ся на краю фонтани. Коли когут видзюбав зернята, почав кричати і бити крилами і давав нам дзюбком знак, одначе ми не розуміли, чого він хоче. Тоді підніс він такий голосний крик, що ми думали, що замок завалить ся над нами і став бігати по помості замку, доки не знайшов того зерняти. що було сховало ся на краю фонтани. Але коли підскачів до нього, аби його дзюбнути, зерня впало в заглибленє з водою, перемінило ся в рибу і пірнуло. Когут перемінив ся тепер також у велику рибу, що пустила ся за тамтою і на якийсь час зникли обі. Нагло почули ми голосний крик, від якого задрожали, і іфріт показав ся зараз у постати огненного полумія, яке вдарило на дівчину, що також швидко перемінила ся в полумя,

випускаючи огонь із уст і дим та огонь із ніздрів та очий. Боячи ся, щоб не спалено нас на смерть, хотіли ми пірнути в воду, але іфріт, кричучи з огню, вже прискочив до нас на ліван¹⁾), дуючи в наше лице огнем. Одначе дівчина дігнала його й почала також на нього сипати огнем так, що на нас падали іскри від них обоїх. Її іскри не шкодили нам, але одна з його іскор упала на моє око і випалила його, друга попала королеви в лице і спалила долішню часть, бороду з заростом і зуби, третя впала евнухови на груди і спалила його на місци. Певні смерти і без надії вратувати жите нагло почули ми чийсь голос: „Великий Бог, великий Бог, він дав побіду і поміч і опустив невірнього, що не вірив у Могаммеда, пана людськості!“ Ті слова говорила дочка короля, що спалила іфріта, якого ми побачили на землі як купу попелу. Тоді дівчина приступила до нас і сказала: „Принесіть мені миску з водою“. Коли їй принесено, промовила щось над нею, чого ми не розуміли, і покропила

¹⁾ Ліван, се часть салї, що оден ступінь висша від решти.

мене водою, говорячи: „Силою правди й імени найвисшого Бога будь визволений і прибери свою давнійшу постать!“ І я став чоловіком, як був перед тим, тільки одно моє око лишилося знищеним.

Дівчина нагло закричала: „О мій тату, огонь, огонь! Я не можу довше жити, я належу до смерті. Коли-б він був чоловіком, я його зараз із початку була-б забила. І я не втомила ся швидше, доки не спустила з уваги гранатового яблука та дзюбаючи зернята, не забула одного, в яким було жите джінні. Коли-б я була його дзьобнула, він зараз би був згинув, але завдяки долі і призначеню я його не бачила і тому мусіла з ним видержати ще горячу боротьбу під землею, в повітрі і в воді. Скільки разів він пробував проти мене нових чарів, я уживала проти нього ще більших чарів, аж доки він не захопився огню. Рідко коли той, проти кого уживають сих чарів, виходить із житєм, одначе доля допомгла мені проти нього, що я його перемогла і спалила, примусивши ще перед тим навернути ся до ісламу. Але тепер я вмираю і нехай вам Бог мене заступить!“ І почала кричати

о поміч против огню, аж нагло на її груди, а потім на лиці показала ся чорна іскра; коли діткнула ся лица, вона заплакала і сказала: „Присягаю, що нема Бога крім Бога, і присягаю, що Могаммед є післанець божий“. Коли ми відтак на неї поглянули, лежала вона як купа попелу коло купи попелу іфріта. Ми засумували задля її смерти, а я бажав бути на її місци та щоб я ніколи не був бачив лица тої дівчини, яка зробила мені велику прислугу і тепер стала попелом, одначе божої постанови не змінити.

Видячи свою дочку купою попелу, король вирвав собі решту своєї бороди, бив себе в лице і рвав на собі одіж; те саме робив і я і ми оба оплакували її. Коли-ж увійшли дворяни і вельможі держави та побачили короля, як лежав зімлілий коло двох куп попелу, обступили його збентежені, доки він не прийшов до себе і не розповів їм, що стало ся з його дочкою і з іфрітом. Їх біль був великий, і жінки і невільниці оплакували її сім днів. Опісля казав король виставити над попелом своєї дочки високий мавзолей і світити там свічки та лампи, а попіл іфріта розвіяти в повітрі і передати божому проклятю. Зараз

потім король смертельно занедужав і аж за місяць позбув ся своєї недуги. Тоді закликав мене до себе і сказав: „Молодче! Ми жили як найприємнійше і певні перед змінами часу, доки ти не прибув сюди і до нас не приблизило ся нещастє. Бодай би ми були ніколи не бачили тебе і твого відражаючого обличя, через що стали такі нещасливі! Найперше стратив я свою дочку, що була варта сто мущин, потім згоріло мені пів обличя і до того стратив я зуби, а в кінці мій слуга стратив жите. Але не твоя рука, тільки божя постанова зіслала те на всіх нас: слава Богу, що моя дочка увільнила тебе, хоч стратила при тім жите. Але тепер, мій сину, йди геть із мого краю, бо досить того, що нас через тебе стрітило, хоч усе те було тобі й нам призначене: йди в супокою“.

І так я пішов, моя пані, геть від короля, не вірячи в свій ратунок і не знаючи, куди обернути ся. Всі мої пригоди прийшли мені знов на думку: як я найперше втік щасливо з дороги і мусів цілий місяць вандрувати, доки не зайшов до міста як чужинець і стрітив ся з кравцем; як потім знайшов дівчину під землею і визволив ся від іфріта,

який, замість убити, зачарував мене, коротко кажучи, що мені трапило ся від початку до кінця; я подякував Богу, потішаючи ся тим, що око, се ще не жите. Пішовши до купелі й обстригши собі там бороду, вандрував я сумний через багато країв і міст, доки не зайшов до Багдаду, місця супокою, аби доступити до князя вірних та оповісти йому свою історію. Прибувши тут нічю, побачив я тут сього свого першого брата, як стояв безрадний. Я сказав йому: „Супокій із тобою! і розмовляв з ним, аж нагло надійшов до нас наш третій брат і сказав: „Супокій із вами, я чужий“. Ми відповіли йому: „Ми також тут чужі і прибули сюди тільки сеї благословеної ночі“. І ми всі три пішли разом далі, не знаючи один історії другого, аж доля завела нас під отсі двері і ми зайшли до вас.

Отсе причина, чому я обстриг собі бороду і стратив око“.

Тоді пані дому сказала до нього: „Твоя історія дивна, тому попросай ся і йди своєю дорогою!“ Але він відповів: „Не піду швидше, аж почую історію свого товариша“.

Тоді вийшов третій жебрак і почав оповідати :

Історія третього жебрака.

„Славна пані ! Моя історія не така, як тих обох ; моя історія ще дивнійша, бо тих двох діткнула доля і призначенє, а причина, задля якої я обстриг собі бороду і стратив око, лежить у тім, що я сам стягнув призначенє і смуток на своє серце. Було се так :

Я король і королівський син. По смерті батька обняв я правління і панував над своїми підданими в справедливості і доброті. Одначе я дуже любив подорожувати на кораблі, бо моє місто лежало над широким морем, на яким кругом нас були порозкидувані острови із хоробрими мешканцями. Я захотів раз для власної приємності відвідати ті острови і вибрав ся з десятима кораблями та провіянтom на цілий місяць і плив уже двацять днів, як одної ночі повіяли противні вітри. Але до світа вітер затих і заки зійшло сонце, море успокоїло ся. Приблизивши ся до одного острова, висіли ми на беріг, зварили дещо їсти і пробувши там три

дні, поплили далі. Так плили знов двадцять днів, після чого вода видала ся нам дуже надзвичайною, а капітан думав, що се вже чуже море. Наслідком того казали ми стражникови вилізти на щоглу і докладно оглянути море. По якімсь часі він зліз і сказав до капітана: „Капітане, по правій руці бачив я риби на поверхні моря, а далеко з моря виринало щось то чорне, то біле“.

Почувши сю звістку стражника, капітан кинув свій турбан на землю, почав рвати собі бороду і сказав до людей: „Дізнайте ся, що всі мусимо згинуті і ніхто з нас не вийде звідси з життям“. І почав плакати і ми всі заплакали над своєю згубою. А потім сказав я до нього: „Капітане, розкажи-ж нам бодай, що оповідав стражник“. Він відпов: „О пане, знай, від тої ночі, в якій віяв аж до рана противний вітер, після чого ми два дні пробули на острові, заблудили ми і нема ніякого вітру, який нас уратував би від того, що нас завтра дожидає. Завтра допливемо до тої гори з чорного каменя, який називають магнетовим каменем. Струя з великою силою рве нас туди, кораблі розібють ся на кусники, а всі гвіздки з корабля по-

летять на гору і причеплять ся там, бо Бог вложив у магнетовий камінь тайну, яка полягає в тім, що все зелізо липне до нього. На тій горі з усіх кораблів, що порозбивали ся від давніх часів, є стільки зеліза, що лиш Бог один знає.

А над морем вистає мосяжна копула на десятиох стовпах, на якій стоїть їздець на мідянім кони і держить у руці мідяний спис, а з переду на грудях має оловяну таблицю, на якій вириті імена і талізмани. Доки їздець сидить на кони, о їх силу, о королю, розбивають ся усі кораблі, що перепливають туди, люди гинуть, а все зелізо з корабля причіпаєть ся до гори. Не швидше можна буде вратувати ся, аж хтось повалить їздця з коня“.

Коли капітан оповів нам се, моя пані, ми заплакали гірко і певні неминучої смерті, почали всі прощати ся зі своїми приятелями.

Другого дня рано приблизили ся ми до гори, а струя з цілою силою гнала нас на неї. Нагло над вечір порозбивали ся кораблі, їх гвіздки і все, що було на них із зеліза, полетіло до магнетового каменя, а ми пливали довкола. Найбільша часть із нас потонула,

а ті, що остали при житю, приголомшені вітром і філями, не знали нічого про себе. Але мене, моя пані, вратував Бог великий, на горе, кару і пригоди, які він мені призначив. Я захопився одної з пливаючих кругом дощок, а вітер і філі викинули мене на гору в місци, де дорога вирубана в роді сходів, вела на вершок.

ПЯТНАЦЯТА НІЧ.

Прикликаючи Бога великого, і з молитвою на устах пробував я йти в гору, чіпаючи ся заглиблень, а Бог наказав на той час затихнути вітрови і поміг мені так, що я щасливо і в найбільшій радості із свого ратунку дістав ся на вершок. Не гаючи ся пішов я під копули і подякував Богу, двічі падаючи на коліна з молитвою на устах, після чого заснув. У сні почув я, як хтось до мене сказав: „Сину Хассіба! Коли збудиш ся зі сну, копай під своїми ногами; знайдеш там мідяний лук і три олов'яні стріли, в яких вириті талізмани. Візьми лук і стріли, стріль до їздця на копулі й освободи людськість від того злого нещастя. Коли влучиш в їздця,

він упаде в море, а також лук випаде тобі з руки; та ти візьми і закопай його на давнім місци. Коли се зробиш, море зачне швидко прибувати, аж досягне вершка гори, а з ним припливе човен, у яким сидітиме те-ж спіжовий чоловік, але не той самий, що ти його повалив із коня. Він прибуде до тебе з веслом у руці і ти їдь із ним, але не згадуй імени Бога великого. Він везтиме тебе десять днів, аж завезе на море супокою. Там знайдеш когось, що завезе тебе до твого міста; одначе все те сповнить ся лиш тоді, коли не вимовиш імени Бога“.

Збудивши ся став я веселий, зробив, що мені сказав Ель-Гатіф¹⁾ і стрілив до їздця, який упав зараз у море. Лук випав мені з руки і я взяв і закопав його. Потім почало море бурити ся і підступати в гору, доки не досягло вершка гори, на яким я стояв. Я ждав із годину, а потім побачив серед моря човен, який плив просто до мене так, що я хвалив Бога великого. Коли човен надійшов, побачив я в нїм мідяного чо-

¹⁾ Добрий демон, який дає подорожним добрі ради; властиво: той, що кличе.

ловіка, на якого грудях висїла мідяна таблиця з іменами і талїзманами; мовчки, не говорячи ані слова, всїв я в човен, а чоловік віз мене день, другий і третій, аж минуло десять днів і я побачив уже острови супокою. Тодї обхопила мене така велика радість, що я в надмірі її вимовив імя боже, кличучи радісно: „Нема Бога крім Бога! Так Бог великий!“ Але ледви я се сказав, як він скинув мене з човна і сам зник у глибині.

Я вмів плисти і плив цілий день аж до ночі, доки не змучили ся мої руки і не втомили ся плечі так, що я мав уже потонути. Маючи певну смерть перед очима, висповідав ся я перед розбурханим морем, коли нагло захопила мене філя, висока як гора, і з волї Бога викинула на сушу. Я вийшов на беріг, викрутив свою одїж і розіслав її на ніч на землі, аби схла. Другого дня рано убрав ся знов і вибрав ся розглянути ся, куди йти. Я натрапив на буйне поле і ходячи кругом побачив, що нахожусь на малім острові серед моря. Тодї сказав я до себе: „Кождий раз, коли виратую ся з нещастя, попадаю в нове ще гірше“. Коли я ще роздумував

про свою долю і бажав собі смерти, побачив нагло корабель із людьми. Я виліз на дерево і побачив, як корабель задержався і десять невільників висіло з лопатами на беріг та підійшло на середину острова. Тут прокопали вони землю, відкрили й отворили двері і вернули знов на корабель, винесли звідти хліб, муку, масло, мід і вівці, коротко кажучи, все, чого потребує чоловік, і ходили між кораблем та дверми, доки всего того не поносили до дверей. Відтак вийшли знов на сушу з найгарнійшими убраннями, а між ними був старець, якого час зробив слабосильним, і якого рука спочивала в руці молодця, що був так скінчено принадний, гарний і досконалий, що його краса могла послужити за пословицю. Він був неначе свіжий риж, що всі серця чарує своєю досконалістю.

Всі вони зійшли в яму і були там зо дві години, або й довше. Відтак невільники вийшли зі старцем, але без молодця і поклавши знов землю на своє місце, сіли на корабель. Коли вони відїхали і зникли з моїх очий, я зліз із дерева, підійшов до ями і доти порпав землю, доки не усунув її зовсім і поба-

чив двері. Я відсунув їх і побачив під ними сходи, а коли я зійшов ними аж на долину, побачив там чисту комнату, застелену ріжними диванами, коверцями і шовковими матеріями. Молодець сидів тут сам один на високім мягкім сидженю, опертий о подушку і з вахлярем у руці, а перед ним лежали свочі, цвіти й зілє. Побачивши мене, змінив ся він на лиці і пожовк, але я поздоровив його і сказав: „Не бій ся і не жури ся, мій пане; я чоловік, як і ти і як ти королівський син; доля завела мене до тебе, аби я тобі товаришив у твоїй самоті. Одначе, як се, що ти живеш під землею?“

Коли я запитав молодця такими словами про його історію і він переконав ся, що я така істота як і він, вернула йому краска його лица і він притягнувши мене до себе, сказав: „О мій брате, моя історія дивна і моя доля чудна. Мій батько дуже багатий купець, торгує дорогим камінєм, має невільників і купців під собою, що їздять кораблями, веде інтереси з королями і має великий маєток; одначе не мав сина. Але одного разу снило ся йому, що буде мати сина, тільки його жите буде ко-

ротке. Засмучений збудив ся рано мій батько, а тої самої ночі моя мати прийняла плід і вродила мене, коли скінчив ся час її вагітності. Звіздарі назначили день мого уродження і сказали до мого батька, який моїм уродженєм дуже радувався: „Отсей твій син жити-ме п'ятнацять літ, а опісля грозить йому небезпека; коли вратуєть ся перед нею, буде вратований. Доказ на те, що серед моря є гора, яка називаєть ся магнетовою горою. На ній стоїть їздець на мідянім коні, а на його шиї висить оловяна таблиця. Коли той їздець буде повалений з коня, за п'ятьдесят днів стратить твій син житє, і то з руки того, що повалить коня; він називаєть ся Аджіб, син короля Хассіба“.

Мій батько засмутив ся дуже, але казав мене як найліпше виховувати. Так минали роки і я скінчив п'ятнадцятий рік життя, коли мій батько перед десяти днями одержав звістку, що мідяний їздець упав і повалив його Аджіб, син короля Хассіба. На ту звістку мій батько гірко заплакав і з болю задля розлуки неначе збожеволів. Відтак прибув сюди з кораблем, збудував мені отсе мешканє під землею і привіз сюди все, що потрібно

на час тих днів. Із пятьдесятьох днів минуло вже десять так, що ще сорок днів тревати-ме для мене небезпека, а відтак він прийде сюди і забере мене. А все те вчинив він із боязни перед королем Аджібом, сином короля Хассіба, аби той мене не вбив. Се моя історія і причина моєї самоти і відокремлення“.

Вчувши, моя пані, його дивну історію, подумав я собі: „Я повалив їздця з коня, я Аджіб, син короля Хассіба, але на Бога, ніколи не відберу йому життя“. Опісля сказав я до нього: „Нехай смерть і всяка кривда оминають тебе здалека! Як Бог схоче, все буде як найліпше; не бери собі сего до серця, не бій ся і не жури ся, я сам тих сорок днів буду при тобі, буду тебе обслуговувати й товаришити тобі. Опісля піду з тобою до твого краю, а ти вишлеш мене до мого і заслужиш собі тим на нагороду Бога“. Вчувши мої слова він знов повеселів, а я сів, говорив із ним і товаришив йому. Відтак запалив світло, приготував три ліхтарні, приніс пуделко з солодощами і їв із ним, підчас чого ми знов розмовляли, доки не минула більша часть ночі. Він ляг спати, а я накрив його і також ляг. Другого дня рано встав я і загрів йому трохи води, опісля збудив його-

го лагідно і подав йому теплу воду, аби вмив собі лице. Він подякував мені за те і сказав: „На Бога, молодче, я тобі надгороджу, коли уйду від того Аджіба, сина короля Хассіба, і Бог виратує мене з його рук; мій батько надгородить тобі, на скільки лише стане його богацтва“. Я відповів: „Нехай те зло, що має тебе стрітити, Бог зішле день перед тим на мене!“ Відтак я накадив, що було йому дуже приємно, а потім приніс гру в манкалі, чим ми якийсь час забавляли ся, стараючи ся перехитрити один другого; при тім їли й пили аж до ночі, а тоді я засвітив світло і приніс їсти солодощі й інші річи. Опісля ми знов розмовляли, доки не пішли спати, і так жили, о пані, всі дальші дні й ночі. Незабаром я так із ним заприятелював ся, що забув усе, що мене пригнітало і що мені трапило ся і так його полюбив, що думав собі: „Звіздарі певно сказали неправду, говорячи його батькови: Твій син стратить жите через Аджіба, сина короля Хассіба. Той Аджіб, на Бога, се я, але на Бога я не бачу, длячого я мав би його вбити“.

Так я служив йому, товаришив і їв і пив із ним трицять девять днів. Сорокового дня сказав хлопець до мене,

врадуваний своїм ратунком: „Ах, мій брате, нині вже минає сорок днів: хвала Богу, що твоєю благословенною присутністю виратував мене від смерти! На Бога, мій батько в двоє надгородить тобі твоєю добротою, яку ти показав супротив мене, і вишле тебе в добрім стані і з багатими подарками до твого краю. Та чи не був би ти такий добрий загріти мені трохи води, щоб я обмився і вбрався в іншу одіж?“ Я відповів: „Дуже радо“. Я встав і закріпивши воду пішов із хлопцем до комори, де я його добре обмив і убрав у другу одіж. Опісля приготував я йому високе ліжко і застелив його простиралом, бо хлопець був після теплої купелі втомлений. Спершися на ліжко, сказав він до мене: „Ах, мій брате, розріж нам м'ясон і додай до нього трохи конфітури“. Я встав і приніс чудовий м'ясон на підносі, а що не бачив ножа, то запитав: „Мій пане, де ніж?“ Він відповів: „Лежить на гзимсі над моєю головою“. Швидко і зручно я зняв його, захопив за ручку і витягнув із похви, але коли хотів відступити ся в зад, посовгнув ся і впав на хлопця з ножем у руці, пробив йому серце і він зараз умер. Коли він

віддав духа і я побачив, що став його убійником, закричав голосно, почав бити себе в лице і роздерши на собі одіж, закликав: „О всі сотворіня божі! Лиш сей один день недоставав до сорок і він мусів згинути з моєї руки! О Боже, віддаю ся в твою опіку, та бодай я був перед тим умер! Нещастє за нещастєм мушу переносити, але нехай Бог дає, що має стати ся!“ Коли вже не було ніякого сумніву, що він згинув із моєї руки і що так було з гори написано і призначено, я вийшов сходами в гору, поклав двері на своє місце і накрив їх землею. А коли опісля обернув очі на море, побачив корабель, що розтинав море, пливучи просто до острова. Тоді я сказав до себе: „Тепер прибудуть вони на остров і побачивши, що хлопець мертвий, без сумніву відберуть мені життя, як його убійникови“. Тому виліз я на дерево, що там стояло, і ледви встиг сховати ся в листю, як корабель прибив уже до берега і старий шейх, батько вбитого мною хлопця, посеред невільників вийшов на сушу і підійшов до печери. Коли відсуваючи землю завважили, що вона порушена, збентежені зійшли в діл і побачили там хлопця не-

мов у сні і в чистій одїжи, з обличєм, яке купіль іще розяснила, одначе лежав він мертвий з ножем у серці. Побачивши те, закричали голосно, били себе по лици, плакали, ридали, нарікали і кидали найстрашнійші проклони, а батько хлопця упав зомлілий так, що невільники вважали його також неживим. Коли він знов прийшов до себе, невільники, завивши хлопця в його одїж, вийшли з ним із печери і перенесли все з підземного мешканя на корабель. Та коли шейх побачив свого сина розтягненого на землі, посипав собі голову землею і знов стратив притомність. Один із невільників принїс шовкову подушку, поклав його на неї при помочи других і він лежав так до вечера, а невільники сидїли йому в головах. Усе те діяло ся підімною і я мусїв на все дивити ся з дерева. Справдї, моя панї, тодї від усеї тої жури, смутку, нещастя й недолі на серці стало менї сіро.

В день ходив я по острові, а на ніч сходив до підземного мешканя. Так пробув я місяць, оглядаючи при тім беріг острова, при чім завважав, що на північнім боці вода що дня майже зовсім висихала, і ледви минув місяць, по-

казала ся суша. Врадуваний і певний ратунку відпровадив я решту води в канали і перейшов на сушу. Тут попав я на пісок, як далеко сягали мої очі, але я відважно йшов по нїм, аж побачив далеко великий палаючий огонь, Ідучи до огню, думав я собі: „Певне хтось запалив той огонь, може знайду там потїху“ і виголосив вірші:

Може, ах, доля оберне віжки,
Може добро дасть у злові часу,
Може вщасливить надїю мою,
І сповнить найгорячіїші
Серця мого бажаня.

Та підійшовши близше, побачив я, що се не огонь, тільки замок, обложений мідяними плитами, який у промінях сонця світив і мінив ся так, що з далека виглядав як огонь. Здивований тим відкритєм сїв я, але ледви зробив се, як підійшло до мене в гарній одїжї і в товаристві шейха десять молодцїв, усі, з виїмком шейха, з вибитим лївим оком так, що я дуже здивував ся, що стїлько однооких так дивно зійшли ся. Коли вони мене побачили, привитали вродувані і запитали про мою історію.

З повним подивом слухали оповідання про всі мої пригоди і взяли мене з собою до замку. Там побачив я кругом десять лавок із синіми¹⁾ матерацами й синіми накривалами, а в середині стояла менша лавка, на якій також було все синє. Кождий із молодців сів на одну із лавок, а шейх у середині на малу лавку, по чім промовили: „Молодче, сїдай на землю, але не питай, чому ми страшили одно око“. Опісля шейх устав і приніс кождому з окрема його страву; я також дістав окремо страву і їв у їх товаристві. Потім приніс, також кождому з окрема, вино, ми випили, і вони почали розмовляти і питати мене про всі давні й чудні пригоди, які мені трапилися, а я розповідав їм усе і так минула більша часть ночі. Тоді сказали молодці до шейха: „Шейху, принеси нам, чого вимагає наш звичай, настала ніч і надійшов час сну“.

По тих словах молодців старець устав і пішов до комори, звідки вернув із десятима мисками на голові, з яких кожда була прикрита синьою покришкою, і поставив перед кожного молод-

¹⁾ Синя краска — знак жалоби.

ця миску. Потім засвітив десять свічок, прикріпив по одній до кожної миски і поздіймав покритишки, під якими був у мисках попіл, товчений вуголь і сажа. Тепер молодці повбирали фартухи і почорнили собі лице сажею і попелом із мисок, опісля рвали на собі одіж, били ся в лице і в груди, плакали і кликали: „Нам було так добре, але наша гордість не давала нам супокою“. Так повтаряли вони аж до рана, а опісля обмили ся в теплій воді, яку їм тимчасом нагрів шейх, і повбирали иншу одіж.

Коли я все те бачив, о пані, і дивив ся, як вони чорнили собі лице, майже стратив розум та був такий подразнений, що забув про всі свої пригоди і не міг довше мовчати. І я запитав їх: „Яка ціль усього того, коли ми були такі веселі і жартували з собою? Ви, слава Богу, люди із здоровими п'ятьма зміслами, але те, що ви робили, роблять тільки божевільні. На все, що вам дороге, скажіть мені, що з вами трапилося, чому кождий із вас має вибите одно око і чому ви мазали попелом і сажею ваші лица?“ Вони звернули ся до мене і сказали: „Молодче, нехай твоя молодість не заставляє тебе ще раз про

те питати“. Відтак повстали і принесли щось їсти, а в моїм серці горів невгасимий огонь і невгасиме полум'я наслідком подразнення задля такого незвичайного їх поступовання.

Я попоїв і напив ся і ми сиділи аж до вечера, розмовляючи з собою; опісля шейх приніс нам вина і ми пили аж до півночі. Тоді молодці сказали знов до шейха: „Принеси нам, чого вимагає наш звичай, час сну вже близько“, після чого шейх устав і за короткий час знов приніс миски і вони почали робити як-раз те саме, що тамтої ночі, нічого не додаючи ані не пропускаючи. Коротко кажучи, о пані, цілий місяць був я в них і бачив, як вони що ночі те саме робили і відтак рано мили ся, і що ночі дивував ся тому, аж на кінець став невдоволений і нетерпеливий, не міг їсти ані пити і сказав до них: „Гей, ви молодці, чи не хочете зробити кінця моїй журі і сказати мені, чому чорните свої лица і говорите: Було нам добре, але наша гордість не давала нам супокою? Коли не хочете мені сказати, то пустіть мене від себе до моєї рідні, щоб я мав супокій перед вашою комедією. Бо говорить пословиця: Ліпше щоб я

від вас пішов, бо чого не бачить око, тим не журить ся серце.

Почувши мої слова, приступили вони до мене і сказали: „Молодче, ми скривали се перед тобою тільки з огляду на тебе, аби ти не став такий самий, як ми, та аби тебе не діткнула така сама доля“. Але я обставав при своїм: „Мусите конче мені сказати“. Ще раз остерігали вони мене: „Молодче, прийми нашу добру раду і не питай ся, бо втрадиш одно своє око, як ми“, але я стояв на своїм: „Мушу се знати“. Вони на те відповіли: „Молодче, коли-б тобі трапило ся те, що нам, то не приймемо тебе знов і не зможеш лишити ся в нас“. Тоді взяли барана і зняли з нього шкіру, а потім сказали мені: „Візьми той ніж і лягай у ту шкіру; ми зашиємо тебе в ній й лишимо самого. Незабаром прилетить птах рох, піднесе тебе своїми пазурами і полетить із тобою під небо, а за хвилю почувеш, що поклав тебе на горі. Почувши се, розітни тим ножем шкіру і вилізь із неї. Коли птах побачить тебе, полетить геть, а ти вставай зараз і йди з пів дня, аж дійдеш до замку, що високо стріляє в гору і збудований із санталового, альоесового і

теакового дерева, обложений золотими плитами і висаджений ріжним дорогим камінем, як смарагд і інші. Коли увійдеш до того замку, твоє бажанє буде сповнене, бо тільки тому, що увійшли там, чорнили ми свої лиця і стратили по оку. До дальших пояснень не маємо часу, бо кождий стратив праве око иншим способом“.

І запакували мене в шкіру з барана, зашили в ній і пішли до замку. За хвилю прилетів птах і полетів зі мною, держачи мене сильно в своїх пазурах, доки за якийсь час не поклав мене на горі. Завваживши се, розрізав я шкіру і виліз із неї, а птах, побачивши мене, втік. Я встав зараз і вандрував аж до того замку, який побачив зовсім так, як се мені описали ті молодці. Брама замку була отворена; я ввійшов туди і побачив, що він гарний і просторий, як площа на перегони. Кругом побачив я сто кімнат із дверми з санталового дерева й альоесу, які були обложені золотими плитами і мали срібні кільця, а против себе в замку побачив я сорок дівчат як сорок місяців, убраних у найдорожшу літню одіж, на які годі було надивити ся. Побачивши мене, вони всі

разом закликали: „Витай, мій пане, цілі місяці ждемо вже ми на когось, подібного до тебе; слава Богу, що зіслав нам когось, хто гідний нас так само, як ми його“. І скочили на перегони мені на зустріч, подали мені високу подушку, аби на неї сісти і сказали: „Нині ти наш пан і володар, а ми твої слухняні невільниці, які слухають твоїх наказів“. Я стояв іще здивований їх поступованєм супротив мене, як уже одні принесли мені їсти й пити, другі гріли воду і зливали мені нею руки й ноги та вбирали в иншу одіж, инші очищували для мене вино і подавали пити, а при тім усі були незвичайно втішені моїм приходом. Опісля посідали всі і розмовляли зі мною про мою особу і мої пригоди аж до ночі.

Тоді посідали кругом мене, а п'ять із них накрили стіл, понасипали кругом пахучого зілля і цвітів, принесли багато свіжих і сушених овочів і поклали збанки з вином. Ми пили і одні з них співали, другі грали на лютнях, цитрах та инших музичних інструментах, пугарі й чаші ходили кругом, і я в щастю забув усі клопоти світа та думав собі: „То раз жите, ах, коли-б воно ніколи не ми-

нуло! Так пробули ми більшу часть ночі і аж опяніли; тоді сказали вони до мене: „Пане, тепер вибери собі одну з нас, яка переспала би з тобою ніч, але другий раз зможе з тобою спати аж за сорок днів“. Я вибрав собі одну з них із милим лицем, чорними очима, темночорним волосем, зрослими бровами і малою промичкою; вона була неначе васильок і своєю принадою чарувала око й мутила розум; — до неї відносили ся слова поета:

Як верба степова у вітрах весняних,
Так гойдає вона своє тіло,
І бажань збуджаючи в серцях людських
Вона ходить привітно і сміло.

Коли зуби покаже всміхаючи ся,
То гадаєш у подиві й горі,
Що се блискавка враз огняна, осяйна,
Промигнула в мить поперед зорі.

Чорні кучері їй з голови нависають
Над чоло і над очі;
Вони південь хоч би найяснійший змі-
[няють
В пільму темної ночі.

Та коли вона навіть у пільмі відслонить
Свою пишную вроду,
То нараз проясняється світ весь тобі
Від заходу до сходу.

Ой струнка тополя, стрункійшій іще
Її стан уродливий;
Ой шпарка газеля, шпаркійший іще
Її хід чарівливий.

Її очі широкі, блискучії шлють
Смертоноснії стріли,
І в кайдани кують, і на муки беруть
Тих, кого полюбить захотіла.

Невідхильна любов обхопила мене,
Коли я углядів її вперве.
Не дивуйте, що хорий ніщо не спімне,
Бо поражені в нього всі нерви.

Коли я так пробув із нею найгар-
нійшу ніч свого життя, другого дня ра-
но повели мене дівчата до купелів зам-
ку, вмили там мене і вбрали в найгар-
нійшу одіж. Опісля принесли нам знов
їсти й пити і чаші кружляли між нами
аж до ночі, після чого вони сказали:
„Вибери собі одну з нас, з якою хочеш
переспати ніч, ми на твої услуги“. Я все
брав собі гарну дівчину із лагідними
формами тіла, до якої відносили ся сло-
ва поета :

Дві скриньочки піжмом пахучі, замкнуті
Побачив я на її груди;
Їх жаден коханець не сміє діткнути —
Дивуйте ся люди!

Із стрілами, що її очі, знай, шлють,
На чатах стоїть вона все,
А хто лиш зачепить її, тому в серце
Отруту несе.

Пробувши знов одну з найгарнійших ночий, пішов я до купелі і вбрав свіжу одіж; коротко говорячи, о пані, я вів у них найприємнішє житє, вибирав собі що ночі иншу із сорок дівчат і їв і пив у добрім товаристві цілий рік.

Але з початком нового року почали вони плакати і кричати і прощалися, вішаючи ся зі сльозами на мене. Збентежений запитав я: „Що вам сталося? Ви краєте моє серце“. Вони відповіли: „Ах бодай ми були тебе ніколи не знали! Ми вже мали багатьох у себе, але ні одного такого доброго і милого, як ти“. Коли вони знов почали плакати, я запитав: „Що значить ваш плач? Через вас трісла мені уже зовсім жовч“. Тоді всі вони разом відповіли: „Ти сам доведеш до нашої розлуки і завиниш її. Тільки коли нас слухати-меш, останемо разом, а коли нас не послухаєш, мусимо на все розійти ся; та наше серце каже нам, що ти нас

не послухаєш і ми тому плачемо“. Я відповів на се: „То пояснить мені справу близше“. Тоді вони сказали: „Знай, наш пане і володарю, ми королівські дочки і вже неоден рік живемо тут разом. З виїмком сорок днів у кождім році, коли нас тут нема, проводимо ми час на їдї, питю, забавах, співі і музицї. Коли ми тепер підемо геть на сорок днів, лишимо тобі всі ключі замку, в яким є сто кімнат, їж, пий, отвирай кімнати і бався в них; кожда з них дасть тобі досить забави на один день. Але одної кімнати не смієш отворити, навіть не смієш до неї підійти, а коли нас не послухаєш, мусимо на все розстати ся; та ти нас не послухаєш. Девятьдесять девять кімнат стоїть тобі на услуги, можеш усі отвирати й забавляти ся в них, але коли отвориш ту кімнату з золотими дверми, мусимо на все розстати ся“. Напімнувши ще мене з як найбільшим натиском і залявши на Бога й жите, аби ждати на них сорок днів і не причиняти ся до розлуки з ними, передали мені ключі, а одна з них приступила до мене, обняла мене і серед сліз виголосила вірші:

Коли вдарила нам та година розстаня,
І вона відходила від мене
Затремтіло у серці у неї кохання,
В моїм горі шалене.

І заплакала перлами чистими враз,
Коралеві я сльози ронив;
З наших сліз тих на шию її
Шнур коралів і перел поплив.

Прощаючи ся з нею, запевняв я:
„На Бога, я певне не отворю кімнати“.
А вони на відході кивали ще до мене
руками, остерігаючи мене.

Коли я так сам остав у замку, сказав собі: „На Бога не отворю дверей і не дам причини до нашої розлуки“, і отворив першу кімнату. Там побачив я перед собою город як рай з ріжними овочевими деревами і сплєтеним галузем, із співучими птахами, шумливими водами, корчами й ріками. Віддихаючи радісно, ходив я поміж дерева, вдихав запах цвітів, слухав співу птахів, що славили єдність і всемогучість Бога, і подивляв яблука, про які говорить поет:

Яблоко з своїм рум'яним і білим лицем,
Се пара любовна,
Що на подушці одній спочива,
Радощів, пестощів повна.

Та коли хто перерве їх солодку мить,
То від стиду вона запаліє,
А у нього по суставах дроз пробіжить,
Страхом серце зомліє.

Далі бачив я грушки, яких смак пере-
висшає смак юлепу¹⁾ і цукру і яких
запах перевисшає запах мошусу й ам-
бри, далі квітти, про які говорить поет:

В квітті знайдеш всі розкоші світа
І над овочі всі приємніша вона:
Її смак подабає до смаку вина,
І над піжмо вона запашніша.
Її барва уся золота,
І як місяць у повні її круглота.

Напасши ще свої очі апрікозами,
які подобають ся оку як рубін, опустив
я огород і замкнув двері.

Другого дня отворив я другі двері
і вийшов на велику площу, кругом якої
плив потік; на його березі росли па-
хучі цвіти, як рожі, ясмін, генна, єри-
хонські рожі, нарцизи, фіялки, камелії,
левкої і лелії. Вітер бавив ся цвітами
і розносив їх запах по цілій площі. Ве-
село було мені тут і мій смуток трохи
уступив; відтак замкнув я двері й отво-
рив треті, за якими побачив велику са-

¹⁾ Рожева вода.

лю, виложену мармуровою мозаїкою, благородними металами і дорогим камінем. Там щебетали, воркували і свистали в клітках із санталового дерева й альоесу соловії, сиві і дикі голуби, коси і горлиці, коротко кажучи, всі знані птахи так, що моє серце розвеселилося і моя жура зникла.

Дальшого дня отворив я четверті двері і побачив за ними великий дім із сорок скарбницями, що стояли довкола дому і були отворені. Я йшов від скарбниці до скарбниці й оглядав там перли, смарагди, рубіни, карбункули й инше дороге каміне, золото і срібло, а від усеї тої пишноти аж закрутила ся мені голова і я сказав до себе: „Такі скарби можуть мати тільки великі королі, але здається мені, що всі королі світа разом не мають такого багатства“. Тепер я зовсім розвеселив ся, мій смуток зник зовсім і я сказав: „Я король свого часу і тільки сам розпоряджаю всіми багатствами а до того дівчатами“. Так, моя пані, проводив я весело час, аж минуло трицять девять днів і остав тільки ще один день і одна ніч. За той час отворив я вже всю сотку дверей з виїмком тих одних, які дівчата заказали

мені отворити. Але моє серце не давало мені спокою, доки сатана зовсім не заволодів мною, аби мене згубити, і я мусів отворити золоті двері, хоч треба було видержати ще одну ніч, по якій дівчата були-б вернули і знов цілий рік пробули зі мною. Але ледви я отворив двері і ввійшов туди, як на мене вдарив такий приємний запах, що я стратив змисли і впав як довгий. За якийсь час набрав я знов відваги і пішов глибше в кімнату, якої поміст був посипаний шафраном, а кругом палили ся пахучі воскові свічки, обтикані кусками амбри та альоесу, і лямпи наповнені дорогими оливами. Крім того я побачив дві кадильниці, в яких горюче вугле розсиляло запах амбри, альоесу, кадила, шафрану й мошусу, і коня, о пані, чорного як найчорнійша ніч, загнuzданого і з золотим сідлом; перед ним лежала у білих кришталових яслах мелена сочевиця, а в других була наллята рожева вода з мошусом до питя. Побачивши того коня, здивував ся я незвичайно і сказав: „З тим конем мусить бути якась дуже особлива історія“, і сатана так опанував мене, що я вивів його з кімнати перед замок і сів на нього. А ко-

ли він не хотів рушити ся з місця, я вдарив його ногами : коли й се не помагало, я захопив батіг і потягнув раз. Та ледви почув він удар, як заржав як грім, розпустив двоє крил і полетів зі мною з замку так високо, що той зник із моїх очий. По якімсь часі спустив ся зі мною на дах іншого замку і скидаючи мене з себе, дав мені своїм хвостом у лице болючий удар, який так сильно попав у око, що воно виплило на лице і я став одноокий. Я закликав : „Нема власти й сили тільки в Бога високого й великого ; доти я мусїв мучити тих молодців, доки не стратив як і вони одного ока !“ Злізши з даху замку, побачив я знов десять лавок із синіми подушками і пізнав, що я знов у замку десятюх однооких молодців, яких доброї ради я не послухав. Ледви сїв я на одній із лавок, а вже побачив десятюх молодців із шейхом у середині, що йшли до мене і глядячи на мене кликали : „Ніякого поздоровлення і привіту для прохожого ! На Бога, ми не приймемо тебе знов, бо й ти не вернув у добрім стані“. Я відповів їм : „Я не мав супокою, доки не запитав вас, чому чорните своє лице“. На те вони відповіли мені : „Кож-

дий з нас дізнав такої невдачі як ти і жив чудовим житєм і в найгарнійшій щастю, але жаден не міг потерпіти сорок днів, аби цілий рік їсти й пити, бавити ся і спати на брокатовім ліжку, пити вино з кришталевих склянок і спочивати на гарних грудях; гордість не давала нам спокою, доки не вибито нам одного ока і ми тепер, як ти бачив, оплакуємо те, що стало ся“. Коли-ж я сказав: „Ніщо не без добра, тепер я став такий як ви і хотів би також із тих десятиох мисок чорнити своє лице сажою“ і при тім гірко плакав, вони закликали: „На Бога, ми тебе більше не приймемо, ти не можеш у нас лишити ся, йди геть своєю дорогою до Багдаду, може знайдеш там когось, хто тобі допоможе у твоїм нещастю“. Так відтручений ними, засмучений, і роздумуючи про все, що впало на мою голову від смерти хлопця аж до останніх страхів і клопотів, говорив я до себе: „Правда, добре мені було, але гордість не давала мені спокою“, і попав у таку розпуку, що обстриг собі бороду і брови і зриваючи зі світом, повандрував однооким жебраком до святої землі. Але Бог призначив мені ратунок і я нині ве-

чером прибув до Багдаду. Тут побачив я тих обох однооких і сказав їм, поздоровивши їх: „Я чужий“. На се вони мені відповіли: „Ми тут також чужі“.

Отсе причина, чому я стратив око й обстриг бороду“.

Коли жебрак скінчив свою історію, пані сказала до нього: „Попрощайся і йди своєю дорогою“. Але він відповів: „На Бога, не піду швидше, аж почую історію тих купців“.

Тепер дівчина звернула ся до халіфа, Джаафара і Месрура і завізвала їх: „Розкажіть мені свою історію“. На се встав Джаафар і оповів їй ту саму історію, що перед входом у їх дім розказав був придверниці. Вислухавши її, вона сказала до них: „Дарую вас одного другому“.

Коли вони всі вийшли на вулицю, запитав халіф жебраків: „Гей, товариство, куди йдете?“ Вони відповіли: „Не знаємо, де йти“. Тоді халіф попросив їх іти з ним і в нього переночувати і сказав до Джаафара: „Візьми їх із собою і приведи завтра до мене, а побачимо, що буде можна зробити“. Джаафар виповнив наказ, а халіф пішов до замку, але не міг у ночі знайти сну.

Коли-ж другого дня рано сїв на трон держави і прийнявши вельмож держави знов відпустив їх, звернувшись до Джаафара і сказав йому привести тих троє дівчат, дві суки і жебраків. Джаафар устав зараз і привів їх, але дівчата сховав за заслону і сказав до них: „Прощаємо вам задля вашої гостинності, яку ви найперше показали, не знаючи нас. Але тепер звіщаю вас, що стоїте перед п'ятим із Аббасідів¹⁾, перед Гарун ер-Рашідом, тому говоріть найчистішшу правду“.

Коли дівчата побачили, що Джаафар говорить як заступник халіфа, виступила найстарша і сказала: „О князю вірних, моя історія дивна; коли-б її записати шпильками в кутках очий, вона всім, що хотять учити ся, послужила би за науку“.

¹⁾ Ель - Аббас, син Абб ель - Мотталіба, стрий Магоммеда, з першу ворогував із ним, а опісля, коротко перед тим, як Могаммед здобув Мекку, став одним із найгорячіших його прихильників. Його потомки, Аббасіди, збунтувалися 749 р. против Омаядів і піднесли могутність халіфату до найвисшого розцвіту. Їх резиденція була від 763 р. в Багдаді.

ШІСНАЦЯТА НІЧ.

Історія першої дівчини.

Отсі обі суки, се мої сестри від того самого батька й другої матери; я наймолодша. Коли вмер мій батько, лишив нам пять тисяч дінарів. Мої сестри зробили собі за се придане і повиходили за-муж. За якийсь час накупили їх мужі товару, казали кождий своїй жінці дати собі тисяч дінарів і вибрали ся з ними в дорогу. Але мужі пропутали гроші, збанкрутували і в кінці покинули своїх жінок у чужім краю. По чотиролітній неприсутности вернули вони жебрачками так, що я їх спершу навіть не пізнала. Опісля питаю їх: „Як се ви знаходите ся в такім стані?“ Вони відповіли: „Ах, сестро, слова не допоможуть тепер нічого, перо¹⁾ написало, що Бог порішив!“ Я післала їх до купелі, дала кождій одіж і сказала до них: „Сестри, ви старші, а я наймолодша, будьте-ж мені за батька й матір. Спадок, який я дістала разом із вами, поблагословив

¹⁾ Себто сповнила ся на нас божа постанова.

Бог, жийте-ж із його доходів, я в добрім положеню, що моє, те й ваше“. Я обходила ся з ними так добре, як тільки могла, і держала їх цілий рік при собі. Та коли вони при помочи моїх гроший дійшли знов до маєтку, сказали: „Ліпше нам вийти за-муж, ми не можемо довше так видержати“. Я відповіла їм: „Сестри, в подружю не зазнали ви нічого доброго; добрі мужі в сих часах рідкість; що таке подружє, ви вже досвідчили“. Але вони не слухали моїх слів і повиходили за-муж против моєї волі. Та я віддала їх за-муж все таки на мій кошт і під своєю опікою. Тоді вони відїхали зі своїми мужами, але за короткий час ті ошукали їх, забрали всі їх гроші і покинули їх. Голі вернули вони до мене, оправдуючи ся і говорячи: „Ніщо не без добра, ти молодша від нас, але маєш більше розуму; ми не будемо вже ніколи говорити про подружє“. Я сказала до них: „Витайте, мої сестри, я не маю нічого милїйшого від вас“, поцілювала їх і годила їм цілий рік. По тім часі я приготвила великий корабель, аби їхати до Базри. Наладувавши його добром, товаром і всім, що на кораблі потрібне,

запитала я сестер: „Маєте охоту лишити ся дома, доки я не верну, чи хочете зі мною їхати?“ Вони відповіли: „Хочемо з тобою їхати; ми не могли-б перенести розлуки“. Я взяла їх із собою. Але перед тим поділила я всі гроші на дві половини, з яких одну взяла із собою, а другу — сховала на випадок, що коли з кораблем скоїть ся яке нещастє, а ми вратуємо жите, аби мали, вернувши до дому, з чого жити. Ми їхали багато днів і ночий, а що капітан не вважав на дорогу, то ми заблудили й попали на інше море, як хотіли, чого одначе не завважали, доки по десятиох днях, пливучи все при добрім вітрі, не побачили з далека якогось міста. Коли ми запитали капітана про назву того міста, він відповів: „На Бога, не знаю; я не бачив його перед тим ніколи, а також ніколи в своїм житю не був іще на тім морі. А що доси добре нам їхало ся, то не лишаєть ся нічого іншого, як аби ви вступили до того міста, винесли свої товари і коли буде нагода, продали їх та залагодили свої інтереси. А коли не буде нагоди до продажі, то відпічнемо два дни, наберемо поживи й поїдемо далі“. І так ми задержали ся коло

того міста; капітан вийшов на сушу, але за хвилю вернув і каже: „Гей, ходіть до міста, аби подивляти діло рук божих на його сотворіннях, і віддайте ся йому в опіку перед його гнівом!“ Ми пішли до міста і побачили, що всі мешканці його перемінені в чорний камінь так, що з подиву відняло нам мову. Та переходячи вулицями, побачили ми, що всі товари й золото та срібло остали незмінені; врадувані говорили ми: „Тут певне якесь чудо“. Тепер кождий із нас лишив по дорозі своїх товаришів, займаючи ся тільки всім добром, яке можна було бачити, і так ми розбрели ся. Я пішла собі до замку, міцної будови, і зайшла до королівської палати, в якій уся посуда з золота та срібла. Там побачила я короля в товаристві дворян, намісників та везирів, убраного з такою пишнотою, що аж у голові мутило ся, на троні, висадженім перлами і дорогим камінєм, а кожда перла світила як зізда. Його одіж була золотом ткани, а кругом нього стояло пятьдесят мамелюків у різних шовкових строях із голими мечами в правици так, що я, побачивши се, скаменіла з подиву. Відтак увійшла я до жіночих кімнат, де стіни

були позавішувані шовковими заслонами. Там сиділа королева в одїжї, висадженій перлами найчистїйшої води, з короною на голові, якої краї були прикрашені ріжним дорогим камінєм, із шнурами і ланцюхами на шиї. Вся одїж і дороге камінє були ненарушені, але вони самі були також перемінені в чорний камінь. Коли я пішла далї через отворені двері, побачила сходи з сїмох ступенїв. Пішла по них і зайшла до мармурової салї, вистеленої золотом тканими коврами, у якій стояла алябастрова софа, вложена перлами й дорогим камінєм. З одного боку ясніло світло, а коли я підійшла, то побачила, що се дорогий камінь величини струсевого яйця лежить на малім тронї і світить так само далеко як світло. На тронї, на яким він лежав, були розіслані шовкові накривала, що від їх пишноти мутило ся в голові. Тепер побачила я в тій самій кімнатї також запалені свічки і подумала собі: „Ті свічки мусїв хтось запалити“. Відтак пішла я далї до иншої салї і так оглянула всі кімнати і дивуючи ся всім тим річам попала в таку задуму, що забула про себе; так заскочила мене ніч. Коли я хотїла вийти з замку, не могла знайти

дверий і в кінці попала знов до тої сали, що в ній горіли свічки. Тут сіла я на софу, завинула ся в накривало і вимовивши кілька віршів із корану, старала ся заснути, але через роздразнене не могла. Коло півночі почула я нагло, як хтось гарним, лагідним голосом читав коран. Обернувши ся в той бік, звідки доходив голос, побачила я отворені двері. Я ввійшла ними й зайшла до кімнати молитви із запаленими висячими лампами, де на розістланім коврі сидів молодець. Повна здивованя, як він один остав цілий між населенєм міста, поздоровила я його, а він підніс очі і відповів на поздоровлене. Тоді я заговорила до нього: „Задля правди того, що ти читав із божої книги, відповідж мені на моє питане“. Він усміхнув ся й відповів: „Найперше розкажи мені, чого ти прийшла до сего місця, а тоді я відповім тобі на твоє питане“. Я розповіла йому на його здивоване, що мені трапило ся, а коли опісля запитала його про історію того міста, він відповів: „Потерпи трохи“, замкнув коран, сховав його у шовкову торбу і просив мене сідати біля себе. Він був гарний, як місяць у повні, і перший погляд, який я

кинула на нього, розбудив у мині тисячу зітхань і розпалив у моїм серці горюче вуглє. Я запитала його в друге, кажучи; „Мій пане, дай мені відповідь на моє питанє“. Він відповів: „Чую і слухаю. Знай, отсе місто належало до мого батька і до всіх його підданих; він той король, що ти його бачила на троні переміненого в чорний камінь. Королева, яку ти бачила, се моя мати. Вони були маги і замість всемогучого короля почитали огонь і присягали на огонь, світло, тїнь, теплоту й небесну атмосферу. Мій батько не мав сина, аж при кінці його життя я прийшов на світ і він виховував мене, доки я не виріс.

А була в нас на моє щастє стара жінка, мусулманка, яка в душі вірила в Бога та його пророка, але на-зверх примінила ся до мого народу. Мій батько, який задля її віри й чистоти характеру цїнив її і в переконанню, що вона визнає його віру, обсилав її почестями, віддавав мене, коли я дійшов до хлопячого віку, тій жінці в опіку і сказав до неї: „Візьми його, виховуй у науках нашої віри так добре, як тільки можеш, і обслулуй“. Але вона виховувала мене в вірі ісламу, у всіх приписах очищува-

ня, умивання й молитви і заставила мене вивчити цілий коран на пам'ять. Коли я всего того навчив ся, сказала до мене: „Мій сину, укривай се перед своїм батьком і не кажи йому, бо инакше запла тиш житєм“. Я послухав її, а за кілька днів та стара жінка вмерла. Тимчасом мешканці міста попадали що-раз глибше в невірство, гордість і заблудженє, аж нагло закликав голосний голос як грім, так, що було його чути з близька і з да лека: „Народе того міста, відверни ся від почитання огню і служи всемогучому королеви!“ Тоді нарід перенятий жахом, зібрав ся в мого батька, в короля, і за питав його: „Що значить той занепо коюючий голос, який ми чули і якого сила будить у нас німий жах?“ Мій батько відповів їм: „Нехай той голос не ля кає вас і не дайте ся відвести від своєї віри“. Тоді їх серця прихилили ся до слів мого батька і вони не відступили від своєї ревности в почитаню огню. Так оста вали вони рік у своїй безбожності і ко ли надійшов той день, у яким вони вчу ли той голос, відізвав ся він у-друге, а третього року в-третє, але вони все таки не покидали свого невірства. Тоді впала на них досвіта відраза і гнів не-

ба і вони з усею своєю художобою були перемінені у чорний камінь. Я один спасся з усіх мешканців міста і від того дня живу ось так, молитвою, постом і читанєм корану, одначе скучно мені в моїй самоті зовсім без ніякого товариства“. Тоді я сказала до нього: „Молодче, чи не маєш охоти вибрати ся зі мною до міста Багдаду, де можеш знайти вчених і правників і розширити своє знанє і правничі студії? Хоч я пані дому і маю власть над мущинами і службою, то радо хочу бути твоєю невільницею. Я тут із богато наладованим кораблем, який занесла доля до сего міста, щоб ми дізнали ся про ті події. Наша стріча, се призначенє долі“.

СІМНАЦЯТА НІЧ.

Я не переставала його приязно намовляти, доки він не пристав на те, після чого опанована сном упала коло його ніг і так провела ніч, навіть не знаючи сего в своїй радості. Другого дня рано пішли ми до скарбниць і забравши звідти цінні предмети, які можна було легко забрати, зійшли з зам-

ку до міста, де стрітили невільників і капітана, що шукали за мною. Побачивши мене, вони знов зраділи, а я розповіла їм на їх здивованє все, що бачила, історію молодця і причини переміни мешканців міста в камінь. Та коли побачили мене мої сестри в товаристві молодця, закипіла в них заздрість і гнів і вони почали придумувати пляни против мене.

Ми сіли знов на корабель, — я в великій радості і то головно задля товариства молодця, — і ждали доброго вітру, а тоді розіпняли вітрила й поїхали. Незабаром мої сестри, що сиділи близько нас, почали говорити з собою. а потім запитали мене: „Сестро, що думаєш робити з тим гарним молодцем?“ Я відповіла їм: „Хочу взяти собі його за мужа“. Тоді звернула ся я до нього, підійшла і сказала: „Маю тобі щось сказати, але не відмов мені“. Він відповів: „Чую і слухаю“. Тоді звернула ся я знов до сестер і сказала: „Я вдоволю ся тим молодцем, усе добро нехай буде ваше“. Вони сказали: „Як добре ти поступаєш“, але далше придумували зло против мене. Ми плили під добрим вітром, аж із моря боязни дістали ся на море певности і вже за кіль-

ка днів допливали до міста Базри. Тоді, коли ми під вечер побачили вже дома того міста і мене опанував сон, сестри вхопили мене й молодця разом із нашими постелями і кинули нас у море. Молодець, не вміючи пливати, втопився і був Богом записаний між мучеників, а я була записана між тими, що мають бути уратовані; і Бог, коли я збудилася в морі, післав мені кусень дерева, якого я вчепила ся, а філії, кидаючи мене сюди й туди, викинули в кінці на берег острова. Я ходила цілу ніч по острові, аж другого дня рано знайшла дорогу, яка лучила остров із сушею і на якій було видно сліди неначе якоїсь людської істоти. Коли зійшло сонце, я висушила до нього свою одіж і пішла тою дорогою, зближаючи ся до еуші, на якій лежало місто. Нагло надсунула на мене гадюка, з висуненим від спеки язиком, переслідувана смоком, що хотів її забити. Із милосердя над нею взяла я камінь і кинула смокови в голову так, що він зараз упав мертвий на землю. Гадюка на моє здивованє розпустила двоє крил і полетіла високо в повітрє. А я була така втомлена, що на тім місци впала на землю й заснула. Коли за

якийсь час збудила ся, побачила коло своїх ніг дівчину, яка їх масувала мені. Рум'яніючи з сорому сіла я й запитала: „Хто ти й чого хочеш?“ Вона відповіла: „Так швидко забула ти мене? Ти зробила мені велику прислугу, вбила мого ворога. Я гадюка, яку ти вратувала; я джіннія, а той смок був джінні і мій ворог. Тільки ти вратувала мене від нього. Коли ти мене вратувала, полетіла я на корабель, із якого тебе скинули твої сестри, перенесла звідти всі річи до твого дому і затопила його, а твої сестри перемінила в дві суки, знаючи добре, що вони зробили тобі; молодець утопив ся на жаль“. Тоді взяла вона мене разом із суками і перенесла на дах мого дому, в яким я знайшла всі товари, що були на кораблі так, що навіть найменша річ не пропала. Тоді джіннія сказала до мене: „Задля правди того, що стоїть на Соломоновім перстени з печаткою, прийду і зроблю тебе рівною тим сукам, коли не давати-меш кождїй із них що дня триста батогів“. Я відповіла: „Чую і слухаю“. І так даю їм, о князю вірних, ті удари, хоч чую до них милосерде“.

Халїф, здивований тою історією, запитав тепер другу дівчину: „А ти, яка причина ударів на твоїм тілі“?

Вона відповіла:

Історія другої дівчини.

О князю вірних! Мій батько лишив мені по своїй смерті великий маєток. За короткий час віддала ся я за найщасливішого мужа між сучасними йому, який умер по році спільного життя. По нїм дістала я як свою законну часть вісімнацять тисяч дінарів. З тих грошей зробила я собі десять убрань, кожде по тисячі дінарів. Одного дня, коли я сидїла дома, прийшла до мене стара жінка із зморщеним чолом, випалими віями, заплилими очима, поломаними зубами, довгим носом і згорбленими плечима, така, як каже поет:

Ся баба зловіща, що Ібліса бачить
І мовчки його ошуканства навчає,
Тисяч мулів сполошених — кажуть — вона
Павутинною ниткою враз іспрягає.

Поздоровивши мене, сказала вона: „Я маю дома дочку-сироту, якій справляю сеї ночі весїлє. Божа хвала і благословенє над тобою, коли прий-

деш на її весіле; у неї зломане серце, що немає нікого, тільки Бога високого“. І почала плакати й цілувати мені ноги так, що я з милосердя й доброго серця згодила ся на те. Потім просила вона мене ще вбрати ся, бо вона прийде під вечер забрати мене, поцілувала мені руки і пішла. Ледви я вбрала ся по святочному, як стара вже знов прийшла і сказала: „Моя пані, дами міста вже прийшли і з радістю прийняли звістку про те, що ти також прийдеш; вони ждуть на тебе“. Я встала, зібрала ся й вийшла в товаристві невільниць. Ми прийшли на вулицю з чистим і запашним повітрям, у якій побачили святочну браму з мармуровою копулою, а за нею замок сягав аж до хмар. Коли ми підійшли до брами, стара застукала, нам отворено і ми ввійшли в корідор, освітлений ясно висячами лямпами і свічками і багато прикрашений дорогим камінєм та металеми. Звідси ввійшли ми до салі непорівняної пишноти, яка так само була застелена шовковими коврами і ясно освітлена висячими лямпами та свічками. На кінці салі, против нас, стояла мармурова софа, висаджена перлами й дорогим камінєм, заві-

шена шовковою москітовою сіткою,
з якої встала дівчина, гарна як місяць
і сказала до мене: „Витай, витай від
серця, моя сестро, що приходиш мені до
товариства і розвеселюєш мій ум. Опі-
сля додала ще вірші:

Ах як би знав сей дім, хто посітив його,
Він врадував ся-б дуже;
Він звеселив би ся з посольства твого
І цілував би слід ніг твоїх, ти мій друже.

Німою мовою своєю
Тобі-б він говорив що сили:
„Витай під стріхою моєю,
Ти добрий, любий, гостю милий“.

Коли я сіла, вона сказала до мене:
„Моя сестро, я маю молодого брата,
що ще гарнійший від мене; він бачив
тебе на однім святі і підкупив стару,
аби тебе хитрощами сюди привела, бо
він горить до тебе горячою любовю
і з волі Бога та його пророка хоче з то-
бою оженити ся. Що дозволене, те не
приносить чейже нечести“. Коли я вчула
ті її слова й побачила, що я зловлена
в тім домі, відповіла дівчині: „Чую і
слухаю“. Тоді вона плеснула весело в до-
лоні й отворила двері, з яких вийшов

молодець, гарний як місяць, як говорить поет :

Над усіх його врода вродлива,
І хвала Господеви за сее !
Що величній, у ласці своїй
Сотворив гарне діло такеє.

Всю принаду від інших мущин
Він згромадив на собі,
Щоб блудив кожний зір на його
Чарівливій подобі.

На лиці його сама краса
Написала такий заповіт :
„Посвідчаю, що красшого, як отсей муж,
Не має весь світ“.

На перший погляд прихилило ся до нього моє серце ; він прийшов і сїв і нараз з'явив ся вже й каді зі свідками. Поздоровивши нас і сївши, уложили вони шлюбну умову з тим молодцем і пішли. Тоді молодець звернув ся до мене і сказав : „Нехай буде благословенна наша ніч ! Але, моя пані, хочу тебе звязати одною умовою“. Я запитала : „Мій пане, яка вона ?“ Він устав, поклав передімною коран і сказав : „Присягни мені, що ані не даш першенства другому мущині передімною, ані не будеш

його приязно стрічати“. Я присягла йому, а він обняв мене у найбільшій радості і любов до нього зайняла ціле моє серце. Відтак заставлено нам стіл і ми їли й пили до сита, доки не надійшла ніч.

Добрий місяць жили ми вже в незакаламученій радості, коли я раз попросила дозволу піти на базар купити собі трохи матерії. Одержавши від нього дозвіл, я вбрала ся і взяла з собою на базар стару; там сіла я в склепі одного молодого купця, якого стара знала і про якого оповідала мені, що він іще малим хлопцем стратив батька і дістав по ній великий маєток. Стара сказала до нього: „Покажи тій дівчині найдорозші матерії“. Він відповів: „Чую і слухаю“, коли тимчасом стара все його хвалила так, що я сказала: „Ми не потребуємо тут слухати твоїх похвал для сього молодця, тільки нехай він заспокоїть наші жадання і ми підемо до дому“. Коли він показав, чого я жадала, і я хотіла дати йому за те гроші, він не прийняв, кажучи: „Се мій дарунок вам за ваші нинішні відвідини“. Тоді я сказала до старої: „Коли він не хоче взяти гроший, то віддай йому матерію“. Він по-

чав запевняти: „На Бога, я не візьму нічого від тебе; все даю тобі в дарунку за один поцілуй; він для мене більше варта, як усе в моїм склепі“. Стара запитала його: „Що тобі за користь із одного поцілуя?“ А звертаючи ся до мене, сказала: „Моя дочко, ти чула що казав той молодець; се-ж не може тобі нічого шкодити, коли ти даш йому один поцілуй і візьмеш за те, що хочеш“. Але я їй відповіла: „Чи не знаєш, що я присягла?“ Та стара сказала: „Нехай він тебе поцілує, а ти заховуй ся тихо, то й не сповниш ніякої вини і крім того задержиш гроші“. І так представляла мені справу як найгарнійше доти, аж я дала себе піддурити й дозволила. Я закрила очі і сховала ся перед людьми за край заслони, а він приложив свої уста до мого лиця й поцілував мене, але зараз потім укусив мене так глибоко, що аж тіло повисло мені з лиця і я зімліла.

Прийшовши знов до себе, побачила я, що склеп замкнений, а я сама лежала на колінах старої, яка голосно плакала й казала: „Бог не допустив до ще гіршого; ходи, підемо до дому, поклади ся там хора, а я дам тобі лік,

який загоїть те укушенє і ти швидко виздоровієш“. За хвилю я встала і в найбільшій журі й боязни пішла до дому. Коли мій чоловік почув, що я хора, прийшов до мене і запитав: „Моя пані, що тобі стало ся підчас твого виходу?“ Я відповіла: „Я здорова“. Він оглянув мене і запитав: „Що значить та рана на твоїм лиці, і то в мягкім тілі?“ Я відповіла: „Коли ти нині рано позволив мені піти купити собі матерії, трутив мене верхоблюд, наладований деревом, роздер мені заслону і зранив мені, як бачиш лице. Вулиці в тім місци дуже вузкі“. Вчувши се, сказав він: „Завтра йду до губернатора і пожалую ся йому, аби вивішав на шибениці всіх торговців деревом у місті“. Я на се відповіла: „На Бога, не бери на себе вини. Я їхала на ослі, що сполошив ся зі мною, і я впала тай роздерла собі лице на поліні, що лежало на вулиці“. Тоді він сказав: „Завтра піду до Бармекіда Джаафара й розповім йому історію, щоб усіх погоничів ослів у місті казав постинати“. Я сказала: „Хочеш задля мене вигубити цілу людськість, коли се мені стало ся з волі і призначеня божого?“ Але він закликав: „Так, се ста-

неть ся безвідклично“, вхопив мене, ско-
чив, крикнув голосно, двері отворили
ся і ввійшло сім невільників, які витяг-
нули мене з ліжка і кинули посеред кім-
нати. Відтак сказав він одному невіль-
никови держати мене за плечі і сісти
мені на голову, другому сісти мені на
коліна і тримати мене за ноги, а третій
приступив із мечем і сказав: „Мій пане,
маю її розрубати на двоє, аби кождий
із них узяв кусень і кинув до Тигрису
на жир риbam? Така нагорода для того,
що ломить присягу й вірність“. Відтак
виголосив вірші:

Коли-б я супірника мав
У своїй любові,
То зрекло би ся серце моє і любови,
І я вмер би в журбі.

І сказав би я своїй душі:
„О душе моя, цить!
Краще вмерти, ніж теє єдине добро
З супірником ділить“.

Відтак сказав він невільникови:
„Рубай, Зааде!“ Невільник витягнув меч
і сказав до мене: „Помоли ся, подумай,
що ще маєш залагодити, бо се твоя
остання година“. Я сказала: „Так, лю-

бий невільнику, дай мені ще короткий час помолити ся і зробити тестамент“. Я підняла голову і розплила ся в сльозах, бачучи себе після всеї пишноти так пониженою; з плачем виголосила я вірші:

Ти осамотила коханє моє,
І тобі се байдуже,
Спокій відобрала повікам моїм,
І спиш собі дуже.

Між серцем моїм і моїми очима
Домівка твоя;
В моїм серці нема забутя,
Мої сльози не скриють мойого чутя,
О єдина моя!

Ти союз завязала зі мною колись,
Що зістанеш ся вірна мені,
Та як серце моє ти в полон узяла,
Доконала ти зради на мні.

Спочутя ти не мала до моєї любови
Й до моєї журби, —
Чи-ж безпечно так почуваш себе
Від капризів судьби?

Як умру, то на Бога благаю тебе,
На нагробку моїм напиши:
„Тут невольник любови лежить“.
І могилу самітну лиши.

Може дехто сумний, що любови кайдан
І неволі зазнав.

Мій минаючи гріб, і зітхне і сплакне:
„Боже, душу його ти ізбав!“

І я знов розплакала ся, але він іще більше розлютив ся, почувши мою пісню, а побачивши мої сльози, відповів мені віршами:

Серця могого кохану
Я не покинув ганебно,
Нашу розлуку спричинила
Власна провина її.

Иншому ще захотїла
Любови своєї вдїлити,
Серця-ж могого віри не можна
До многобожя схилити.

Коли він виголосив ті вірші, сказала я до себе серед слїз, аби його настрїти ласкаво супротив себе: „Упокою ся перед ним, аби його зробити лагідним, може подарує мені кару смерти, хоч візьме весь мій маєток“. І так почала я нарікати на своє горе віршами:

Ти обтяжив мене такою тугою
Страждання й гризотї,
Що я ослабла так, що вже не можу
Й сорочки донести.

Що мойому життю зближає ся кінець,
Мене се не дивує;
Дивуюсь лиш тому, що може хтось мене
Пізнати без тебе.

Одначе він не дав зворушити ся
ані моїми віршами, ані сльозами, тільки
почав мене зневажати віршами:

Ти вдала ся з иншим любком
І спричинила розлуку,
Та не так я поступав;
Я тепер тебе покинув,
Бо зневажила ти гордо
Всі чутя й права мої.

Обійду ся я без тебе
Так, як ти без мене доси
Обходила ся не раз;
Полюблю якусь я иншу,
Як ти иншого обрала,
А вина розлуки тої,
Впаде певно не на мене,
Лиш на тебе, на одну.

Сказавши ті слова, крикнув він на
невільника: „Розрубай її на двоє, вона
тепер уже до нічого“. Коли невільник
приступив до мене і я в певнім дожи-
данню смерти поручала свою душу Бо-
гови високому, надбігла нагло стара і
почала його заклимати, впавши йому до

ніг і цілуючи їх: „Мій сину, як я виховала тебе, даруй тій дівчині, що не допустила ся ніякої вини, яка заслуговувала би на таку кару. Ти молодий чоловік і я бою ся, щоб її проклони не впали на твою голову“. Вона плакала й так довго на нього напирала, що він сказав: „Добре, я дарую їй, але мушу її так вибити, аби їй на ціле житє лишили ся знаки“. На його наказ невільники здерли з мене одіж, а він ухопив квіттову палицю і так довго й сильно бив мене по боках і по плечах, аж я страшила змисли і надію на житє. Відтак казав невільникам забрати мене, коли настане ніч, і разом зі старою перенести до мого дому, в яким я давнійше мешкала. Коли невільники сповнили наказ свого пана і кинули мене в моїм домі, я лічила ся чотири місяці, заки виздоровіла, але мої боки остали таки такі, як ти бачив, неначе-б їх розбито батогами. Виздоровівши, підійшла я знов до дому, в яким усе те мені трапило ся, але застала його збуреним, а всю вулицю від початку до кінця зрівнану з землею. А на місци, де стояв той дім, були тепер ями для відпадків, не знаю, з якої причини.

Тоді пішла я до сеї моєї природної сестри по батькови і застала в неї ті дві суки. Поздоровивши її, розповіла я їй свою історію і всі свої пригоди, а вона відповіла: „Де є такий, кого-б час не скривдив? Хвала Богу, що ти вийшла звідти з житєм“. Відтак оповіла мені також свою історію і все, що пережила зі своїми сестрами, і ми обі ніколи не заікнули ся словом „вийти за муж“. Потім прилучила ся до нас отся дівчина, що виходить що дня до міста й купує нам усе потрібне. Так жили ми аж до останньої ночі, коли наша сестра вийшла, як звичайно, аби накупити нам, що потрібне, і відтак трапили ся звісні події з міхоношею, жебраками й вами, що прибули в купецьких строях, і нас нині приведено перед тебе. Се наша історія“.

ВІСІМНАЦЯТА НІЧ.

Кінець історії міхоноші і трьох дівчат.

Почувши ту дивну історію, халіф казав записати її в актах і зберегти в ко-

ролівським архіві. Відтак запитав першу дівчину: „Чи не чула ти нічого більше про ту іфриту, що зачарувала твої сестри?“ Вона відповіла: „О князю вірних! Вона дала мені звій волосся, кажучи: Коли схочеш, аби я зявила ся, спали кілька тих волосків, а тоді як найшвидше прийду до тебе, хоч-би була й за горою Каф“. Халіф казав їй принести волосє, а коли принесла, взяв і спалив кілька волосків. Ледви почули запах, як затряс ся замок, залунало як грім і нагло зявила ся джіннія. Вона визнавала іслям, тому вимовила привіт: „Супокій з тобою, халіфе Бога!“ Він відповів: „І супокій із вами, і милосердє і благословенє боже!“ На се вона сказала: „Знай, отся дівчина зробила мені прислугу, якої я не можу їй так само нагородити; вона вбила мого ворога і вратувала мені житє. А що я бачила, яку її сестри зробили їй кривду, то порішила пімстити ся на них і зачарувала їх у дві суки, хоч радше була-б їх убила, боячи ся, аби не зробили своїй сестрі якого зла. Але коли ти, о князю вірних, хочеш, аби я їх визволила, то зроблю се для тебе і для неї, бо я віруюча“. Халіф сказав: „Визволи їх, щоб

опісля могли зайняти ся справою побитої дівчини і докладно її розслідити, а коли покажеть ся її невинність, то пімщу ся на тім, що її так жорстоко скривдив“. На се відповіла йому іфріта: „О князю вірних! Я покажу тобі того, що так жорстоко обійшов ся з тою дівчиною; він зі всіх людей тобі найблизший“. Іфріта взяла чашу з водою, заговорила її, покропила нею сукам лице і сказала до них: „Верніть знов у свою давнійшу людську постать!“ І вони стали знов дівчатами, — хвала їх творцеві. Тоді вона сказала: „О князю вірних! Той, що бив ту дівчину, се твій син Ель-Амін, який чув про її красу і чар“, і розповіла йому цілу історію з дівчиною.

Халіф здивував ся і закликав: „Слава Богу за увільненє тих обох сук моєю рукою. Відтак закликав свого сина Ель-Аміна і запитав його про дівчину, а той розповів йому все по правді. Тоді закликав сусідів і свідків, казав привести трьох жебраків і першу дівчину з її обома сестрами, що були зачаровані в суки, і віддав їх за-муж за тих трьох жебраків, які їм оповідали, що були королями. Крім того зробив їх своїми дворя-

нами, подарував їм усе, чого потребували і дав їм мешкання у своїм замку в Багдаді.

Побиту дівчину дав знов своєму синові Ель-Амінові, подарував їй великий маєток і казав її дім відбудувати ще гарнійше, як був перед тим. А з тою, що ходила на купно, халіф оженив ся сам і ще тої ночі спав із нею. Другого дня рано дав їй окрему палату з невільницями для обслуги, настановив їй постійну річну пенсію і збудував їй великий замок.

Історія трьох яблук.

Иншої знов ночі сказав халіф до Джаафара: „Ходім сеї ночі на місто питати ся, як заховують ся губернатори і префекти, щоб кожного, на кого хтось пожалуєть ся, скинути“. Джаафар відповів: „Чую і слухаю“. І так халіф, Джаафар і Месрур пішли до міста, перейшли через базарі і зайшли на одну вулицю, на якій побачили старого шейха з сітю і кошем на голові і з друком у руці, що йшов поволи своєю дорогою і говорив вірші:

Вони кажуть мені:
„Між усіми людьми
Ти мов місячна ніч
Своїм гарним знанєм“.

Відмовляю їм я:
„Годі вам говорить!
Бо знанє що значить,
Коли власти нема?“

Фантували мене
З моїм гарним-знанєм,
З моїм каламарем,
Із усіми книжками;

Та за фанти мої
Аж до судного дня
Не дістав би ніхто,
Щоб хоч день один жити.

Бо в убожестві жить,
Се — журить ся й тужить!
Літом бідний не встиг
На хліб заробить,

А зимою ледви
При прилюднім огни
Голе тіло загіє¹⁾,
І голоднії пси

За слідами його
Ненастанно біжать,

¹⁾ Зима в Багдаді дуже лагідна, отже той вірш значить, що бідному бракує навіть найбіднійшої одіжи.

Але кожний богач
Рад його зневажать.

Як на долю свою
Стане він нарікати
І невинність свою
Декому викладати,

То не знайде нікого,
Хто-б хотів віри няти.
Коли таке убогого жите,
То гріб для нього ще найліпше
[укрите.

Коли халіф почув ті вірші, сказав до Джаафара: „Подиви ся на того бідного чоловіка і послухай його пісні, яка певне вказує на його бідність“. І халіф приступив до нього і запитав: „Шейху, яке твоє ремесло?“ Він відповів: „Мій пане, я рибак і маю дома жінку й дитину. Коло полудня вийшов я з дому і ходив доси, але Бог не зіслав мені нічого, аби принести своїй сім'ї хліба; я зненавидів сам себе і бажав собі смерті“. Халіф сказав до нього: „Чи маєш охоту вернути ся ще раз із нами до ріки, стати на березі Тигрису і закинути свою сіть на моє щастє? Все, що зловиш, відкуплю в тебе за сто дінарів“. Рибак зрадів дуже і відповів: „Коли так, то вертаю з вами“. І так пішов ри-

бак іще раз до ріки, закинув сіть і коли за якийсь час потягнув за шнур, витягнув важку, замкнену скриню. Халіф діткнув ся її і зміркувавши її тягар, дав рибакови сто дінарів. Рибак пішов собі, а Джаафар і Месрур узяли скриню і занесли до халіфового замку. Там поклали скриню перед халіфом, запалили світло і отворили її. Знайшли в ній кіш із пальмового листа, зшитий червоною вовною. Розрізавши шви, побачили кусень ковра, під ним жіночу заслону, а під заслоною дівчину, ясну як срібло, але мертву й розрубану на кусні. Коли халіф її побачив, пустили ся йому сльози по лиці; він звернув ся до Джаафара і крикнув до нього: „Ти псе між везирами! То в моїх часах убиваєть ся людей і кидаєть ся в воду, аби мене колись робили відповідальним за се? Але на Бога, в справі тої дівчини кажу зарядити слідство і стратити її убійців. Як походжу із халіфського роду Аббассідів, коли не приведеш убійців тої дівчини, щоб я міг на них пімстити убійство, то кажу тебе із твоїми сорок братаничами прибити на хрест перед брамою моєї палати!“ Джаафар випросив собі у халіфа тридневний речинець, по

чим пішов від нього і сумний ішов вулицями міста, думаючи собі: „Як маю знайти убійцю тої дівчини, аби доставити його халіфови? Коли-ж доставлю йому кого иншого, мушу за се колись відповісти; не знаю, що робити“. І пробув ті три дні дома. Четвертого дня закликав його халіф до себе і запитав: „Де убійця дівчини?“ Джаафар відповів: „О князю вірних, чи я знаю всі тайни, щоби знати її убійцю?“ Халіф розлютився і казав його перед брамою свого замку прибити на хрест. А герольдови казав оголосити по вулицях Багдаду: „Хто хоче бачити, як прибиватимуть на хрест Бармекіда Джаафара, халіфового везира, і його сорок братаничів перед брамою халіфового замку, нехай приходить і наситить свої очі“.

І поприходили люди з усіх частин міста, аби побачити, як прибиватимуть на хрест Джаафара і його братаничів, хоч не знали, за що. Коли закопали дерево, Джаафар і його братаничі стали під ним, ждучи наказу халіфа, аби їх прибивати на хрест, а юрба плакала. В тій хвилі гарний чисто одітий молодець продерся з поспіхом через юрбу до везира і сказав до нього: „Твій ра-

тунок із тої проволоки, о пане емірів і прибіжище бідних! Я убійця дівчини, яку ви знайшли в скрини, вбийте мене і пімстїть її убійство“. Вчувши ті слова, Джаафар урадував ся своїм ратунком, хоч жаль йому було молодця. Та коли вони ще говорили з собою, продер ся через юрбу старець, підійшов швидко до Джаафара та молодця і поздоровивши їх, сказав: „Везире, не вір словам того молодця; се я забив дівчину, не він; на мині пімстїть убійство“. А молодець сказав: „О везире, се старий, балакучий шейх, який не знає, що говорить; се я забив її, пімсти на мені убійство“. Тоді старець звернув ся до молодця і сказав: „О мій сину, ти ще молодий і любиш світ, а я вже старий і маю світа досить; я хочу жертвувати ся за тебе, везира і його братаничів. Я сам забив дівчину, на Бога, прискори на мині пімсту!“ Чуючи се, Джаафар пішов повний здивованя до халїфа і сказав: „О князю вірних, убійця дівчини знайшов ся“. Халїф запитав: „Де він?“ Він відповів: „Сей молодець говорить, що він убійця, але той шейх закидує йому брехню й каже, що убійця ніхто инший, тільки він“. Халїф поглянув найперше

на старця, а відтак на молодця і запитав: „Хто з вас обох убійця?“ Молодець відповів: „Ніхто инший, тільки я“. Але старець також сказав: „Ніхто инший, тільки я“. Тоді халіф сказав Джаафарови: „Візьми обох і прибий на хрест“. Але Джаафар відповів: „Коли тільки один із них убійця, а оба будуть страчені, то на однім із них буде довершений злочин“. На се сказав молодий чоловік: „Задля правди того, що розіп'яв небо і розістлав землю, се я допустив ся убійства“, і описав, як він доконав убійства, зовсім так, як знайшов халіф так, що він набрав певности, що сей молодець убійця дівчини. Здивований сим, запитав його: „Чого ти несправедливо забив дівчину, а тепер признаєш ся до убійства не битий¹⁾ і говориш: „Пімстїть ся на минї?“ На се молодий чоловік почав оповідати: „Знай, о князю вірних, та дівчина моя стриєчна сестра і жінка, а той шейх, її батько і мій стрий. Я взяв її дівчиною і Бог подарував мені від неї трьох хлопців. Вона любила мене, годила мені і ніколи не мав я її за що ганити. Першого сего місяця вона захорувала тяж-

¹⁾ Хто заперечував, того били по підшвах ніг, аби признав ся.

ко; я закликав лікарів і казав її лічити, доки не виздоровіла, а відтак хотів її повести до купелі. Але вона сказала до мене: „Заки піду до купелі, хотіла би щось мати, чого мені дуже забагло ся“. Я запитав: „Що таке?“ Вона відповіла: „Хочу яблока, аби налюбувати ся його запахом і смаком“. Я зараз пішов до міста і почав шукати за яблами, хочби одно мало коштувати й дінар, але не знайшов. Наслідком того провів я ніч у думках, а другого дня рано обійшов усі огороди, але яблока не знайшов. Один старий огородник, якого я стрітив і питав про яблока, дав мені в кінці таку раду: „Мій сину, яблока тут рідко-де можна знайти, бо їх тут зовсім нема. Вони є тільки в огороді князя вірних у Базрі в огородника, який держить їх для халіфа“. Я вернув до своєї жінки, але любов до неї не давала мені спокою і я вибрав ся в дорогу тай за п'ятнацять днів, ідучи день і ніч, приніс їй три яблока, за які мусів заплатити огородникови в Базрі три дінари. Коли я їх дав їй, вона не показала ніякої радости, тільки поклала їх, бо пропасниця мучила її дуже. Аж за десять днів подужала вона, і я тоді знов засів у своїм склепі, продавав і купував.

Коли я так сидів, коло полудня надійшов попри склеп чорний невільник із яблуком у руці і бавив ся ним. Я запитав його: „Звідки маєш те яблуко? Я також радо купив би собі таке“. Він відповів з усміхом: „Я дістав його від своєї любки. Відвідавши її після довшої неприсутности, застав я її хорою, а коло неї три яблука. Вона сказала: „Бачиш, мій рогач-муж ходив за ними до Базри і заплатив за них три дінари“. Відтак дала мені одно яблуко.

Коли я се вчув, о князю вірних, почорнів світ перед моїми очима; я замкнув склеп і пішов до дому, в роздразненню і гніві не пануючи над собою. Не бачучи третього яблука, запитав я її: „Де третє?“ Вона відповіла: „Не знаю, де поділо ся“. Тоді стало мені ясно, що невільник казав правду; я захопив ніж, уклакнав їй на груди, перерізав їй горло, а потім відрізав голову і члени. Я вкинув її як найшвидше до коша, завив у заслону, накрив ковром, поклав кіш у скриню і замкнув її. Тоді взяв скриню на мула і кинув її власною рукою до Тигрису. На Бога, о князю вірних, кажи мене швидко стратити і пімсти її убійство, бо я бою ся відповіди, якої вона зажадає від мене в день во-

скресеня. Бо бачиш, коли я кинув її до Тигрису, чого ніхто не завважив, і вернув до дому, застав я свого найстаршого синка в сльозах, хоч він не знав, що я зробив з його матірю. Коли я запитав його о причину сліз, він сказав: „Я взяв одно яблуко моєї матери і пішов на вулицю бавити ся з моїми братами, аж нагло надійшов великий чорний невільник і відібравши від мене яблуко, запитав: „Де ти взяв його?“ Я відповів: „Мій батько ходив за ним до Базри і купив там для моєї хорої матери три яблука за три дінари“. Але він таки взяв його і ще набив мене. А тепер я бою ся матери, аби мене не била за яблуко“.

Вчувши се від свого сина, побачив я, що невільник сказав мені неправду про мою сестру і я її злочинно замордував. Коли я з тої причини проливав гіркі сльози, надійшов той шейх, її батько і мій стрий, і я йому розповів, що стало ся. Він сїв коло мене і ми плакали до півночи. Пять днів, аж до нинішнього дня, обходили ми в глибокім смутку жалобу задля її смерти, а тепер на честь своїх предків, кажи мене швидко стратити і пімстити убійство на мині!“

Вчувши оповіданє молодця, халіф здивував ся і сказав: „На Бога, я не скажу нікого іншого стратити, як тільки проклятого невільника, бо того молодця треба оправдати“.

ДЕВЯТНАЦЯТА НІЧ.

Відтак звернув ся до Джаафара і сказав до нього: „Достав мені проклятого невільника, що є причиною того нещастя. Коли не зробиш сего, мушиш замість нього стратити жите“. Джаафар відійшов із плачем і сказав до себе: „Звідки маю його взяти? Не за кожний раз збанок виходить цілий, я нічого не розберу в тій справі. Але той, що вратував мене перший раз, вратує мене також другий раз; на Бога, буду ті три дні сидіти знов дома, а Правдивий — слава йому! — вчинить по своїй волі“. І сидів три дні дома, а четвертого дня закликав кадї, зробив тестамент, попрощав ся зі своїми дітьми, а тут уже з'явив ся післанець від халіфа і сказав до нього: „Князь вірних посилає мене в найбільшій гніві до тебе; присягнув іще перед кінцем сего дня стратити тебе, коли не приведеш йому невільника“.

Почувши се, Джаафар і діти заплакали і він попрощавши ся з ними в останнє, пішов до своєї наймолодшої дочки, яку найбільше любив, щоби і з нею попрощати ся. Коли він її притиснув до грудий і розплив ся в сльозах задля розлуки з нею, почув у її кишени круглий предмет. Тоді запитав її: „Що маєш у кишені?“ Вона відповіла: „Яблоко, тату, яке мені перед чотирма днями приніс наш невільник Райган; він дав мені його за два дінари“. Вчувши се, Джаафар закликав урадований: „О ти близький потішителю!“ Відтак закликав невільника і запитав його: „Звідки маєш те яблоко?“ Невільник відповів: „Ах, мій пане, перед пятьма днями йшов я одною з вулиць міста і побачив, як там бавили ся діти, а одно з них мало яблоко. Коли я в нього відібрав і набив його, воно сказало: „То яблоко моєї хорої матери, яка зажадала від мого батька яблук і він пішов до Базри і приніс їй звідти три яблоска за три дінари“. Я, не вважаючи на його плач, задержав яблоко і бавив ся ним, а відтак приніс його з собою сюди і дав своїй малій пані за два дінари“. Джаафар дивуючи ся слухав невільника, із якого слів ви-

яснило ся, що його власний невільник був причиною його клопотів та убійства дівчини, і дав наказ арештувати невільника, а сам, щасливий своїм ратунком, виголосив вірші:

Коли через невольника
В неволю ти попав,
То чим же викупиш себе,
Щоб знов свободним став?

Маючий, доки має що,
Слуг ізнайде досить,
Але за голее житє
Ніхто не заплатить.

Відтак узяв невільника і пішов із ним до халіфа, а той казав ту історію записати й оголосити своїм підданим. Тоді сказав Джаафар до нього: „О князю вірних, нехай тебе не дивує та історія, вона не дивнійша від історії везира Нур ед-Діна та його брата Шемс ед-Діна“. Халіф завважив: „Як може бути ще дивнійша історія?“ Джаафар відповів: „О князю вірних, оповім тобі її, одначе під умовою, що подаруєш мому невільникови житє“. Халіф сказав: „Дарую тобі його кров“.

Джаафар почав оповідати:

Історія везирів Нур ед-Діна¹⁾ і Шемс ед-Діна²⁾.

„Знай, о князю вірних, раз жив у Каїрі справедливий і добрий султан, який мав мудрого і досвідного везира, що був добре обізнаний зі справами правління. Він був дуже старий і мав двох синів, гарних як два місяці, старший називався Шемс ед-Дін, а молодший Нур ед-Дін, і молодший був ще гарнійший від старшого так, що за його часів не було нікого гарнійшого і його слава розійшла ся далеко по краях і не один вибирався зі свого краю до Єгипту, аби бачити його красу. Коли-ж їх батько вмер, султан оплакавши його, прикликав до себе його синів, дав їм почесну одіж і сказав до них: „Від тепер ви оба будете сповнювати уряд свого батька“. Врадувані поцілювали вони перед ним землю і провівши цілий місяць у жалобі за своїм батьком, обняли уряд так, що кождий вів справи один тиждень, а коли султан вибирався в дорогу, один із них товаришив йому.

¹⁾ Світло віри. ²⁾ Сонце віри.

І так трапило ся одної ночі, що султан другого дня рано порішив вибрати ся в подорож, коли як-раз черга приходила на старшого. Коли так брати тої ночі балакали про се й те, сказав старший: „Мій брате, я хотїв би, щоб ми оба одної ночі поженили ся“. Молодший відповів на се: „Роби так, мій брате, як уважаєш за добре, я не маю нічого против твого проєкту“. Коли вони так оба на те згодили ся, сказав по хвилі старший брат знов до молодшого: „Коли так Бог дасть, що ми оба заручимо ся і одної ночі поженимо ся й обі жінки одного дня вродять, і коли Бог так дасть, що твоя жінка вродить хлопця, а моя жінка дівчину, то ми їх поженимо, адже се будуть діти братів“. На се запитав Нур ед-Дін: „Що зажадаєш від мого сина на весільний дар для своєї дочки?“ Шемс ед-Дін відповів: „Зажадаю три тисячі дінарів, три огороди і три села; коли молодець схоче заключити звязок під іншими умовами, то се не буде в порядку“. Вчуши се, Нур ед-Дін сказав: „Що за весільний дар кладеш в умову мому синові! Чи не знаєш, що ми оба брати і везири одної ранги? Се було-б твоїм обовязком, по-

дарувати свою дочку мому синові без весільного дару; адже ти знаєш, що хлопець більше варт як дівчина, а моя дитина буде хлопець і через нього, а не через твою дочку буде продовжений наш рід“. На се відповів Шемс ед-Дін: „Що ти говориш про мою дочку?“ Нур ед-Дін сказав: „Що наше ім'я не через неї буде продовжене між емірами. Але ти хочеш поступати зі мною по радї того, що казав: „Коли хочеш кого позбути ся, то клади високу ціну“. На се відповів Шемс ед-Дін: „Я виджу, що ти дурень, коли ціниш свого сина вище від моєї дочки; без сумніву в тебе нема здорового розуму і доброго виховання, коли згадуєш про наше спільне везирство. Тільки з милосердя до тебе тай аби мати помічника й асистента, допустив я тебе побіч себе до везирства. Та говори, що хочеш, по тих словах, на Бога, не віддам своєї дочки за твого сина, хоч-би ти хотів заплатити за неї вагою золота“. Нур ед-Дін відповів гнівно: „Я ніколи не оженю свого сина з твоєю дочкою“. „А мені він не відповідний на мужа для моєї дочки“, сказав Шемс ед-Дін; „коли-б я не мусїв їхати, то зробив би з тебе відстрашаючий

приклад. Але коли поверну, Бог зробить, що захоче“. При тих словах брата попав Нур ед-Дін у найбільший гнів, що аж відходив від себе, але здавив його в собі і кождий із них провів ніч окремо. Другого дня рано султан виїхав, найперше на остров, а звідти в товаристві везира Шемс ед-Діна до Пірамід. А його брат Нур ед-Дін, пробувши ніч у найбільшій гніві, пішов другого дня рано по молитві до своєї скарбниці, виймив звідти малу подорожну торбу, наповнив її золотом і памятаючи слова свого брата і ту погорду та гордість, яку він проявив супротив нього, виголосив стихи :

Гей же в дорогу! За своїх друзів
Знайдеш ти інших в заміну.
Сильно втомляй ся, щоб спочивати,
Се бо життя осолода.

Тихо сидіти мудрим і вченим
Слави не чинить ніколи,
То-ж вирушай ти з рідного краю
І помандруй по чужині!

Сам же ти бачиш: стоячі води
Швидко гниють і псують ся,
Але пливучі завсїгди свіжі,
Швидко біжать і сміють ся!

І як бѣ місяць не ріс і не меншав,
Не був би знаком він на небі,
І астрономам ані віщунам він
Не був би ні в якій потребі.

Лев, що не вийде з гущави своєї,
Здобичі не зловить ніколи;
Стріла, що не вилетить з лука тугого,
Мети не долетить ніколи.

Золота брила на місці одному,
Се те-ж, що пісок біля неї;
А також альое на пні, на своєму
Се те-ж, що звичайна осика.

Коли його виймуть в далеку чужину,
Воно там цінне і коштовне,
На місци-ж лежачи, воно без пожитку,
Ціни, ні значіння не має.

Виголосивши ті вірші, казав одному із своїх [пажів осідлати собі темносивого, рослого і бистроногого мула. Паж сповнив наказ і поклав на мула золотом ткане сідло з індійськими стременими і чапрак з ісфаганського шовку так, що мул виглядав як наречена, виставлена на показ. Нур ед-Дін казав іще покласти на нього шовкове накривало і коверець до молитви, а під ним привязати подорожню торбу, і сказав до невільників і до пажа: „Для відпочинку хочу зробити прогульку з міста в око-

лицю Кальюб і остану там три ночі; нехай ніхто з вас не йде за мною, бо мені важко на серці“. По тих словах узяв собі ще щось їсти на дорогу і виїхав швидко з Каіра в напрямі чистої пустині. Коло полудня був уже в місті Більбайс; тут зліз із мула, аби дати йому трохи відпочати, щось зїв і купивши для мула паші, поїхав далі в тім самім напрямі, доки другого дня в полудне не доїхав до Єрусалиму. Тут знов зліз, аби дати собі й мулови трохи відпочити й попоїсти, відтак поклав сідло під голову, розістлав коверець і ляг спати, все ще повний гніву. Другого дня рано сїв знов на мула і пігнав далі, аж прибав у місто Алеппо. Тут заїхав до одного хану і пробув три дні, аби дати мулови відпочити і самому походити по свіжому воздуху. Відтак рішив ся вандрувати далі; сїв на мула й виїхав із міста, не знаючи, куди. Задержав ся знов аж у місті Базрі, прибавши сюди по багатьох днях у ночі, про що одначе довідав ся аж заїхав до хану. Тут зняв подорожну торбу, розістлав коверець до молитви, а мула в повній зброї передав портієрови, аби його ще трохи поводив. Коли портієр переходив із мулом вулиця-

ми, як-раз везир із вікон свого замку побачив мула і з його дорогої зброї пізнав, що се мусить бути мул везира або короля. Дивуючи ся тому, наказав одному із своїх пажів привести портієра до себе. Коли паж прийшов із портієром перед везира, який уже був старий, і портієр поцілував перед ним землю, везир запитав його: „Хто властитель того мула і як він виглядає?“ Портієр відповів: „Мій пане, властитель того мула дуже молодий чоловік ніжної вроди, син купця з виглядом, що будить пошану і респект“. Почувши се, везир устав, сів на свого коня і поїхав до хану, аби відвідати того молодця. Побачивши, що везир надходить, Нур ед-Дін устав, вийшов йому на зустріч і обняв його; тоді везир зліз зі свого коня, привитав його і попросив сідати коло себе. Відтак запитав: „Мій сину, звідки ти і які твої наміри?“ Нур ед-Дін відповів: „Мій пане, я прибуваю з міста Каіра, де мій батько був везиром, але тепер відійшов до божого милосердя“. І розповів йому все від початку до кінця тай закінчив: „Я постановив собі не вертати до дому швидше, аж побачу всі міста і краї“. Вчувши його оповіда-

не, везир відповів йому: „Мій сину, не улягай гнівови, і не йди на згубу, бо краї пустинні і я бою ся, щоб час не зробив тобі що злого“. І казав йому подорожню торбу, накривало й кове-рець до молитви покласти на мула і забрав його з собою до дому. Тут дав йому гарну кімнату і робив йому почести й услуги. Любов до Нур ед-Діна захопила його так сильно, що він сказав до нього: „Мій сину, я старий чоловік і не маю сина, але Бог дав мені дочку, яка красою рівна тобі. Багато женихів я вже відправив, але любов до тебе так опанувала моє серце, що я питаю тебе: „Маєш охоту взяти мою дочку за не-вільницю, щоб вона тобі служила і ти був її мужем? Коли приймеш мою пропозицію, то піду до султана Базри і скажу йому, що прибув син мого брата, і представлю йому тебе, аби зробив тебе на моє місце везиром, а я буду сидіти тихо дома, бо я старий чоловік“.

При тих словах везира Базри Нур ед-Дін похилив свою голову і сказав: „Чую і слухаю“. Урадуваний везир казав своїм слугам приготувати пир і прикрасити велику салю принять, приладжену для високих емірів. Відтак зібрав

своїх приятелів, запросив вельмож і купців Базри і сказав до них, коли вже всі з'явилися в повнім числі: „Я маю брата, який є везиром у єгипетських краях, і якому Бог подарував двох синів, а мені, як знаєте, подарував одну дочку. Мій брат просив мене віддати мою дочку за одного з його синів, на що я згодився. Тепер вона дійшла до подружних літ і він прислав мені одного зі своїх синів; се молодий, ось тут присутний чоловік. Я хочу тепер заключити шлюбну умову між ним а моєю дочкою, аби весіле відбуло ся в мене“. Вони відповіли на се: „Робиш дуже добре“. Потім вони випили шербет із цукру, були покроплені рожевею водою і пішли додів, а везир наказав своїм слугам відвести Нур ед-Діна до купелі і дарував йому сам одно з найліпших своїх убрань, а крім того післав йому хустки, миски, кадильницю і все инше, чого потребував. Нур ед-Дін вийшов у тім убраню з купелі, сів на свого мула, ясніючи, як місяць у повні, поїхав до замку везира, пішов до нього і поцілував його руку, а везир привитав його і сказав до нього:

ДВАЦЯТА НІЧ.

„Спи нинішню ніч зі своєю жінкою, а завтра піду з тобою до султана, і просити-му в Бога для тебе всего добра“. І Нур ед-Дін пішов до своєї жінки, дочки везира.

А брат Нур ед-Діна по довшій не-присутности вернув із султаном до дому. Коли не застав свого брата і запитав про нього слуг, ті відповіли: „Того самого дня, коли ти виїхав із султаном, казав він осідлати мула в пишну зброю і поїхав, як сам казав, на день-два до Кальюб; ніхто з нас не мав за ним іти, бо було йому важко на серці. Від того дня аж до нині ми не чули нічого про нього“. Коли Шемс ед-Дін учув ту звістку, засмутило ся його серце задля розлуки з братом і смуток задля його втрати пригнітав його важко. „Винен сему“, подумав він собі, „я сам, що тої ночі перед відїздом із султаном так остро з ним поступив, після чого він подразнений відїхав; мушу конче післати за ним людей“. І пішов до султана і доніс йому про се, а султан порозсилав післанців із письмом до управителів усіх провінцій. Але Нур ед-Дін за той час,

коли його брат із султаном були в дорозі, заїхав у далекі краї і післанці вернули без ніякої звістки про нього і Шемс ед-Дін стратив усяку надію побачити ще колись свого брата. Нарікаючи на самого себе, говорив він: „Я розізлив свого брата словами про подружжє дітий; бодай би того ніколи не було! Але ніщо тут не винно, тільки брак розуму і розваги в мене“. Незабаром після того старався він о дочку одного купця в Каїрі, зробив із нею шлюбну умову і спав із нею. Але з волі Бога високого сталося, що тої самої ночі, якої Нур ед-Дін спав зі своєю жінкою, дочкою везира Базри, Шемс ед-Дін зійшовся зі своєю жінкою, щоб сповнила ся Його постанова на Його сотворіннях і щоб сталося так, як ті два обговорили. І сталося, що обі жінки завагітніли від них, і жінка Шемс ед-Діна, везира Каїра, вродила дочку, що гарнійшої від неї не бачили в Каїрі, а жінка Нур ед-Діна привела на світ сина, що гарнійшого від нього не було в тім часі, як каже поет:

Коли-б краса прийшла бажаючи
Зрівнять ся з ним,

То засоромлена спустила би
Свій зір у низ.

А як би хто спитав її: „Красо, красо,
Чи бачила ти щось таке?“
То відповіла би вона: „Чи бачила?
Чогось такого ні!“

Вони назвали його Газаном¹⁾ і сего
мого дня по його народженню устроїли
пир і бенкет як для королівського сина.
Відтак везир Базри пішов у товаристві
Нур ед-Діна до султана і коли був до-
пущений, поцілував землю, а Нур ед-
Дін, що мав язик, обізнаний зі штукою
вимови, і кріпке серце, промовив сло-
вами поета:

Він той, що всі живії твори
Своєю справедливістю обняв,
Що всі земнії пояси
Розкинув і собі піддав.

Благодари його за все добро,
Бо все те не добро,
А ожерелле золоте
На шиї тих, що ним оздоблені.

І кінці пальчиків його цілуй,
Бо се не кінці пальчиків,

¹⁾ Гарний.

Але ключі до закомар,
Що всім дають щоденний хліб.

Султан прийняв їх як найласкавійше і подякував Нур ед-Дінови за його слова, а опісля запитав везира: „Хто той молодець?“ Везир оповів йому його історію від початку до кінця і сказав: „Се син мого брата“. Султан запитав його: „Як же він син твого брата, коли ми про твого брата ніколи не чули?“ Везир відповів: „Наш пане і султане! Я мав брата, що був везиром у єгипетських краях; умираючи лишив він двох синів, із яких старший як везир заняв місце свого батька, а отсей його молодший прибув до мене. Я був присяг не віддати за нікого іншого своєї дочки, тільки за нього, і дав йому її за жінку, коли він прибув. Він молодий, а я старий чоловік, якому притупився слух і ослаб розум, тому моє бажанє до нашого пана і султана, аби він узяв його на моє місце, бо він син мого брата і муж моєї дочки і також надаєть ся на уряд везира, бо має розум і розвагу“.

Султан поглянув на Нур ед-Діна, а що він йому подобав ся, то прихилив ся до просьби везира, аби йому пе-

редати везирство. Відтак казав йому дати дорогоцінну почесну одіж і привести одного зі своїх найліпших мулів і назначив йому пенсію й доходи. Тоді Нур ед-Дін поцілував його в руку і пішов із своїм тестем до дому, а по дорозі оба думали: „Та дитина вродила ся в щасливу годину“.

Коли другого дня Нур ед-Дін знов прийшов до султана, той казав йому зайняти місце везира. Нур ед-Дін сів і взяв ся дуже пильно до своїх обов'язків, рішаючи справи і спори підданих зовсім по везирськи так, що султан, який приглядався йому, дивувався його захованню, бистроумности і влучним зарядженням і ще більше почав його шанувати й любити. А Нур ед-Дін вернувши по скінченню дивану до дому, оповів своєму тестеві на його радість усе, що стало ся. Від тепер старий везир займався виключно вихованєм молодого Газана, а Нур ед-Дін сповняв уряд везира. В кінці султан не розставався з ним ні в день, ні в ночі і так побільшив його доходи, що його добробут усе ріс і він висилав на власний рахунок кораблі з товарами, управляв багатом поля, копав криниці і закладав

огороди, аж поки його син Газан не дійшов до чотирьох літ, а старий везир, батько його жінки, попрощав сей світ. Його поховано з великою парадом і Нур ед-Дін сам почав займатися вихованем свого сина, доки той не підріс, і найняв йому учителя, який його дома вчив читати і мав його як найліпше вчити й виховувати. По кількох роках Газан умів не лише читати, але знав також коран напам'ять і присвоїв собі багато житочних відомостей, а крім того виростав принагідний, красний, чепурний так, що уподоблявся словам поета:

Він той місяць, що всю красоту
В найповнішій повні посідає;
І здається, що сонце з лиця його цвітів
На схід неба що дня виглядає.

І вся постать його така повна принади,
Що неначе здається,
Краса всіх сотворінь, що на світі живуть,
Мов з жерела з нього лиш ллється.

Коли учитель скінчив його виховане в батьковім замку, з якого він від свого уродження не виходив, його батько везир Нур ед-Дін, убрав його одного

дня в одну з найдорожших одежий, посадив його на одного з найліпших мулів і пішов із ним до султана. Коли по дорозі в перве переходив попри мешканців королівства, всі люди дивувалися його незвичайній принаді і красі, елегантності його росту і його чепурності. Султан так само дивувався його красі, коли вони увійшли до нього і він побачив Газана Бедр ед-Діна¹⁾), сина везира Нур ед-Діна. Він зараз полюбив його, обдарував і сказав до його батька: „Везире, від тепер мусиш що дня приводити його з собою“. Нур ед-Дін відповів: „Чую і слухаю“, і пішов із своїм хлопцем до дому і від тоді що дня ходив із Газаном Бедр ед-Діном до султана, доки хлопцеві не минуло п'ятнадцять літ.

Швидко потім везир Нур ед-Дін захорував, а чуючи близький кінець, казав закликати до себе свого сина і сказав до нього: „Знай, мій сину, отсей світ се місце минушого, той світ місце тривкого; хочу дати тобі кілька наук, уважай добре, що тобі скажу, і прихили до того своє серце“. Відтак дав

¹⁾ Повний місяць віри.

йому приписи про вмілі відносини до людей і добре веденє своїх власних справ. Пригадав собі свого брата, свою вітчину, і свій родинний край і почав плакати задля розлуки з приятелями, аж поплили сльози, і казав своєму синові подати собі картку паперу, на якій списав усі події свого життя від початку до кінця з датою свого одруження з дочкою везира, свого приходу до Базри і своєї стрічі з везиром Базри, і наказав йому з натиском той папір сховати, бо на нїм написане його походженє і його рід. Газан Бедр ед-Дін узяв папір, звив його, сховав у кусень навоскованого полотна і зашив у тарбуш межи сукном і підшивкою, а з очий плили йому сльози, що так молодий мусить розстати ся зі своїм батьком. А Нур ед-Дін далі давав напїмнення своєму синові, доки не вмер. В його домі настала важка жалоба, а султан і всі єміри відвели його до гробу і два місяці по нїм носили жалобу. Та що в тім часі молодий Газан ані разу не виїздив із дому і не зявляв ся ані в дивані, ані перед султаном, той настановив на його місце іншого дворянина, а на місце його батька іншого везира і нака-

зав опечатати всі дома Нур ед-Діна, його маєток, його села і всі його посілости, і везир вибрав ся з дворянами до дому Нур ед-Діна, аби перевести опечатанє і Газана Бедр ед-Діна привести перед султана, щоб той поступив із ним по своїй волі.

Але між вояками був один із мамелюків покійного везира Нур ед-Діна, якого дуже засмутила доля сина його пана. Він пішов до Газана Бедр ед-Діна, який сидів із похиленою головою і засмученим серцем задля втрати батька, і доніс йому, що стало ся. На питанє Газана, чи ще має час піти до свого дому і взяти собі трохи гроший на дорогу, мамелюк відповів: „Ратуй ся!“ Тоді він закрив свою голову краєм своєї одіжи і вийшов на місто. По дорозі чув, як люди говорили, що султан післав до дому його батька свого везира, аби опечатати його маєток і на нього самого наложити руку і привести його до султана, щоб був убитий; чув як люди жаліли над його красою і принадою, і під вражінем того всего завернув із своєї дороги і блукав без ціли, аж дійшов до кладовища, на яким був похоронений його батько. Увійшов туди і ходив по-

межи гроби, доки не зайшов на гріб свого батька, де відслонив своє лице і сїв. А коли так сидів, приступив до нього один Жид із Базри й запитав: „Мій пане, чого се я бачу тебе таким зміненим?“ Газан відповів: „Мені зявився у сні мій батько і робив мені закиди, що не ходжу на його гріб. Наляканий і боячи ся, що день може скінчитися, а я його не відвідаю і через те буде мені важко, прийшов я сюди“. Жид відповів: „Мій пане, твій батько вислав кораблі з добром і кілька з них вернуло. Я радо купив би в тебе ладунок кожного корабля за тисячу дінарів“. І Жид вийняв мошонку з золотом, відрахував тисячу дінарів, дав їх Газанови, синові везира, і сказав: „Напиши мені квіт і потверди його печаткою“. Газан узяв кусень паперу і написав. „Підписаний на сїм квіті, Газан Бедр ед-Дін, син везира Нур ед-Діна, продав Жидови Н. Н. за тисячу дінарів усі ладунки кожного корабля свого батька і дістав на перед гроші“. Потім узяв для себе відпис того квіта і дав його Жидови, який із ним пішов собі, а він остав плачучи і згадуючи про своє давнє значінє і щастє, аж настала ніч і він заснув. У сні зсунула ся його голова з гробу

і він, коли зійшов місяць, лежав горілиць, а його обличчє освічували проміні місяця.

А на тім кладовищі жили віруючі джінни. І коли одна джіннїя переходячи туди, побачила лице сплячого молодця, здивувала ся його красі і принаді і закликала: „Слава Богу, той молодець гарний як яка гурія!“ І піднесла ся в повітрє, аби по свому звичаю трохи політати, коли нагло побачила іфріта, який також літав по повітрі. Вони поздоровили одно другого і вона запитала: „Звідки приходиш?“ Він відповів: „З Єгипту“. Тоді вона його запитала: „Хочеш піти зі мною й побачити гарного молодця, що заснув на кладовищі?“ Він відповів їй: „Добре“. І полетіли на кладовище, де вона його запитала: „Чи ти в своїм житю бачив кого, що був би такий гарний, як той молодець?“ Іфріт поглянув на нього і закликав: „Слава йому, що не має рівного собі! Але розкажу я тобі, моя сестро, що я бачив“. Вона відповіла: „Розкажи“. Він сказав: „У Єгипті бачив я людське дитя, яке так само гарне, як той молодець; се дочка везира. Сам король почув про неї і зажадав її від її батька Шемс ед-

Діна для себе за жінку. Але везир відповів йому! „Мій пане і султане! Прийми моє оправданє і май милосерде над моїм смутком. Як знаєш, мій брат Нур ед-Дін, мій товариш на везирськїм урядї, покинув нас і ми не знали, де він подїв ся. Я був виною сего, бо він загнуївав ся на мене підчас одної розмови, яку ми вели про наше подружє, і він відійшов у гнїві“. І розповів королеви все, що між ними було зайшло, кінчачи так своє оповіданє: „Се була причина його гнїву і тому я того дня, коли вродила ся моя дочка, присяг, що не віддам її за нікого за муж тільки за сина мого брата. Від того часу минуло коло шіснацять лїт. Недавно дізнав ся я, що мій брат оженив ся з дочкою везира Базри і дістав від неї сина; йому, а нікому иншому, дам я свою дочку за жінку, щоб догодити своєму братови. Дїставши ту звістку, записав я також дату свого одруження й уродження моєї дочки. Адже крім неї ще є досить дївчат“. Але султана розлютили слова його везира і він сказав: „Як се, що-б такий чоловік як я жадав від такого чоловіка як ти дочку за жінку, а ти не давав менї із причин, що нічого не говорять?

Але, на мою голову, я віддам її тобі на перекір гіршому за муж, як я“. І султан казав закликати одного зі своїх конюхів, горбатого з заду і з переду, примусив його підписати шлюбну умову з дочкою везира і наказав іще сеї ночі відправити весіле і вийти до шлюбної спальні. Я що йно полишив його серед мамелюків султана, які несли запалені свічки і під дверми купелі сміяли ся і кпили з нього, а дочка везира, яка зі всіх людей найбільше подібна до того молодця, сиділа серед плачу, розлучена зі своїм батьком, межи жінщинами, що вбирали її. Справді, моя сестро, поганійшого від того горбатого я ще не бачив, а дівчина ще гарнійша від того молодця“. На се відповіла йому джіннія :

ДВАЦЯТЬ ПЕРША НІЧ.

„Ти брешеш, отсей молодець найгарнійший із усіх людей свого часу“, на що одначе іфріт зважив : „На Бога, моя сестро, дівчина ще гарнійша, але тільки він відповідний для неї, бо вони обоє такі подібні до себе, як коли-б були дітьми одного батька або братів. Ах, яка шкода, що вона мусить брати того

горбатого!“ На те сказала джіннія! „Мій брате, візьмим його і занесім до дівчини, аби побачити, хто з них гарнійший“. Іфріт відповів: „Чую і слухаю, се добра рада і нема ліпшої від неї, я сам його понесу“. Взяв його і полетів із ним у повітрі, а іфріта летіла побіч нього, доки не прибули до міста Каіра; там поклав його на камінну лавку і збудив. Коли Газан збудився і побачив, що не є коло гробу свого батька в Базрі, почав оглядати ся на право й на ліво і пізнав, що є в зовсім чужім місті. Що йно хотів крикнути, як іфріт дав йому знак і засвітивши, сказав: „Знай, я приніс тебе сюди, аби з тобою з божої волі щось зробити. Візьми отсе світло, піди з ним до купелі і замішай ся там між юрбу; йди все з ними, аж доки не зайдеш до весільної салі; увійди там сміло і стань по правім боці горбатого молодого. Кождий раз, коли переходити-муть свашки і дружки, сягай рукою до кишені, в якій знайдеш повно золота, і кидай їх повну жменю. Не бій ся, що може сягнеш рукою і не знайдеш у кишені золота, і давай кождому, хто до тебе підійде, повну жменю. Не лякай ся нічого і здай ся на свого Творця, бо

не твоєю властю і силою робить ся все те, тільки божою властю і силою“.

Почувши ті слова іфріта, Газан Бедр ед-Дін закликав: „Що то за пригода і яка може бути ціль тої дороги?“ І пішов із запаленою свічкою до купелі, де стрітив горбатого високо на кони, замішав ся там між людей так, як був одітий у тарбуш, турбан і золотом ткану верхню одіж, і йшов сміло у святочнім поході. А скільки разів свашки підходили до юрби за грішми, сягав до кишені, брав повну жменю і кидав свашкам та дружкам до тамбуріна, який наповнив ся дінарами, чим свашки були дуже здивовані, а юрба знов чудувала ся його красі і принаді. Так робив він, доки не зайшли до дому везира і двораки не відтиснули юрбу. Але свашки і дружки заявили: „На Бога, ми не підемо до середини, коли з нами не може йти отсей молодець, що обсипав нас своєю добротою; також тільки в його присутності треба відслонити наречену“. І разом війшли до салі і на перекір горбатову молодому просили його сідати. Тепер жінки емірів, везирів і дворян, усі заслонені кахенезом, уставили ся з великими запаленими свічка-

ми в два ряди по правім і лівім боці весільного трону аж до кінця лівану коло комнати, з якої мала вийти молода. А коли побачили Газана Бедр ед-Діна в його красі й принаді з лицем, щоясніло, як серп місяця, прихилили ся до нього їх серця, а свашки заговорили до присутних дам: „Знаєте, той гарний молодець дарував нам тільки червінці, отже обслуруйте його як найліпше і сповняйте його бажаня“. Тоді жінки почали тиснути ся зі своїми свічками кругом нього, аби оглядати його красу, яка так їх підбивала, що кожда з них бажала рік або хоч місяць або годину спочити на його груди, і відкривали свої заслони і збентежені кликали: „Щаслива, яка має того молодця, або якої він паном!“ І проклинали горбатого конюха разом із тим, що був причиною його одруження з гарною молододою, а при кождім проклоні просили рівночасно благословеня для Бедр ед-Діна.

Тепер почали свашки грати на тамбурінах і серед дружок зявила ся молода, наперфумована й обкаджена, з богатими прикрасами на голові й на шиї, убрана по взірцям староперського королівського строю, в верхній одіжи, на

якій були золотом гафтовані дикі звірі і птахи, і яка спливала аж до землі по інших сукнях. На шиї мала шнур із дорогого каміня, що був варт тисячі, де кождий дорогий камінь був пишнійший від тих, що їх коли-будь мав тубба¹⁾ або цїсар. Вона була як ясний місяць у повні в своїй чотирнацятій ночі, а коли підійшла ближше, як гурі, — хвала тому, що її такою гарною сотворив! А жєнщини кругом неї ясїли як звїзди довкола відслоненого місяця в повні.

Коли так Газан Бедр ед-Дін із Базри сидїв серед гостей, які йому приглядали ся, і непевним кроком надїйшла молода, горбатий конюх виступив на перед, аби її взяти. Але вона обернула ся до нього плечима і стала перед своїм стриєчним братом Газаном так, що всі почали смїяти ся. А коли бачили, як Газан сягав до кишенї і повними жменями кидав золото до тамбуринів свашок, говорили весело: „Ми бажали-б, аби та гарна молода була твоя“, на що Газан відповів їм усміхом. Підчас того всего горбатий молодий сидїв як малпа; скілько разів запалювали йому свїчку, вона

¹⁾ Тубба, се титул старих королїв у Єменї.

все гасла так, що він стратив голову і сидів у темноті повний ненависти, коли інші окружали його зі свічками, що світили на причуд гарно. Всі, що мали розум, дивувалися сему, а молода піднімала руки до неба і просила: „О Боже, дай мені того на мужа і увільни мене від горбатого конюха“.

Відтак почали дружки представляти Газанови Бедр ед-Дінови молоду в сїмох костюмах і відслонювати її, причім горбатий конюх знов сидів сам. Коли скінчили ту церемонію, дозволили гостям розійти ся і всі жінки й діти, що були на весіллю, відійшли, тільки Газан Бедр ед-Дін і горбатий конюх лишили ся самі. Дружки забрали молоду з собою, аби зняти з неї прикраси й одіж і приготувати її для молодого, а горбатий молодий приступив до Газана Бедр ед-Діна і сказав до нього: „Мій пане, ти товаришив нам сеї ночі й обсилав нас своєю добротою, але чому тепер не забираєш ся до дому і ждеш, аби тебе викинути?“ Газан відповів: „В ім'я боже!“ встав і вийшов за двері. Але тут заступив йому дорогу іфріт і сказав: „Остань, Газане Бедр ед-Діне, горбатий вийде зараз на сторону,

а ти тоді увійди знов і сядь у весільній кімнаті. А коли прийде наречена, скажи: „Я твій муж; король зробив так тільки про око, боячи ся задля тебе злих очий; той, кого ти бачила, се тільки один із наших конюхів“. Відтак приступи до неї, відкрий їй лице і не бійся нічого злого“.

Бедр ед-Дін і іфріт говорили ще з собою, як горбатий вийшов уже на сторону і сів на сталець. Тоді іфріт вийшов із корита з водою, яке там було, в постаті миши і запищав: пі, пі! Горбатий запитав: „Чого ти сюди прийшла?“ Але миш виросла до величини кітки і росла далі, аж перемінилася в пса і загавкала: гав! гав! Конюх у страху закликав: „Забирай ся, поганий!“ Але пес виріс на осла і заревів йому в лице: а-у, а-у! Конюх у страху закликав: „На поміч, гей люди з дому!“ Але осел виріс на вола, заступив йому дорогу і заревів людським голосом: „Горе тобі, поганий, ти найбільше вонючий із усіх конюхів!“ Конюх зі страху дістав діярею і почав дзвонити зубами. А іфріт кричав далі: „Чи земля тобі за вузка, що хочеш конче женити ся з моєю любкою?“ Конюх мовчав. „Відповідай“,

ревів іфріт, „або вчиню землю твоїм мешканєм!“ Тоді він відповів: „На Бога, я не винен; мене змусили до того і я не знав, що вона має любка між волами, а тепер прошу Бога й тебе з жалем о прощенє“. На се відповів іфріт: „Присягаю на Бога, коли опустиш се місце або промовиш хоч одно слово, заки зійде сонце, то забю тебе. А коли зійде сонце, йди своєю дорогою, але не вертай ніколи до сего дому“. І іфріт ухопив його і перевернув там, де він був, головою в долину, а ногами до гори, і ще закричав: „Остань тут, я до сходу сонця стояти-му при тобі на сторожі“.

Стілько про горбатого. Тимчасом Газан Бедр ед-Дін полишив горбатого й іфріта в суперечці, а сам зайшов знов у дім і сів у весільній кімнаті. Незабаром надійшла також молода в товаристві старої жінки, яка коло дверей весільної кімнати стала і закликала: „Ходи, Абу Шігабе¹⁾), візьми свою молоду

¹⁾ Абу Шігаб значить батько падаючої звізди; сю назву часто дають іфрітам, яких, як і тут протягом оповідання, ангели часом на божий наказ убивають падаючими звіздами.

і нехай тебе Бог має в своїй опіці!“, а потім обернула ся й пішла, а молода, що називала ся Зіт ель-Гусн¹⁾), із зломаним серцем вступила до весільної кімнати, думаючи: „На Бога, не можу, хоч би се мала заплатити й житєм“. А коли побачила Газана Бедр ед-Діна, сказала: „Ах, мій любий, ти остав ся аж доси? Я вже думала, щоб ви оба, ти й горбатий конюх, поділили ся мною“. Газан Бедр ед-Дін відповів: „Яким чином конюх мав би до тебе доступ і звідки він мав би зі мною ділити ся тобою?“ Вона відповіла: „Хто-ж властиво мій муж, ти, чи він?“ Бедр ед-Дін відповів: „Ми дозволили собі на той жарт, аби його викпити і висміяти; дружки, свашки і твої свояки з огляду на твою чудову красу бояли ся для нас злого ока і твій батько найняв його за десять дінарів, аби відвернути від нас зле око, а тепер він пішов собі геть“. Почувши від Газана Бедр ед-Діна ті слова, Зіт ель-Гусн усміхнулася ся весело і щасливо і сказала: „Ах, на Бога, ти вгасив мій огонь, а тепер візьми мене і притисни до своєї

¹⁾ Пані краси.

груди!“ І вони полягали обоє по словам поета :

Йди до любки своєї і хай завидючі
Говорять, що хочуть;
Любови вони не допоможуть нічого
І цвіту її не столочуть.

Адже-ж красшого нічого
Не создав Бог милостивий,
Як коханців двоє в ліжку
У сбиймах, у щасливих.

Стільки про Газана Бедр ед-Діна і Зіт ель-Гусн. А іфріт за якийсь час сказав до іфріти: „Ходи й забери молодця, щоб його знов віднести до місця побуту, заки настане ранок, бо година вже близька“. Іфріта встала, захопила його, як був, у сні і лише в сорочці, і полетіла з ним, а іфріт летів біля неї. Але Бог дозволив ангелам кинути на іфріта огненну падаючу зізду, яка його спалила. Дбаючи про молодця, іфріта, яка остала ціла, поклала його на тім самім місци, на яким падаюча зізда спалила іфріта, перед брамою міста, яке там стояло, а був се з волі долі Дамаск, — і полетіла далі.

Коли настав день і отворено брами міста, вийшли люди й побачили гар-

ного молодця тільки в сорочці і в шапці без турбана, який наслідком довгого неспаня, запав у глибокий сон, і почали говорити: „Щаслива та, що в неї він пробув ніч! Коли-б був бодай убрав свою одіж!“ Інші знов говорили: „Майте-ж милосерде над молодцем. Може як раз вийшов із п'ятики на двір і в сильнім похміл'ю не знайшов місця, якого шукав, а коли прийшов до міської брами і застав її замкненою, поклав ся тут спати“. Коли так люди губили ся в здогадах про нього, Бедр ед-Дін почав простягати ся і збудив ся, аби побачити себе коло міської брами серед юрби людей. Здивований запитав їх: „На Бога, добрі люди, де я, чого стоїте кругом мене і що зайшло між мною й вами?“ Вони відповіли: „Ми застали тебе тут рано, коли муеццін кликав на молитву, перед міською брамою сплячого на землі і нічого більше не знаємо про тебе; де ти пробув сю ніч?“ Газан Бедр ед-Дін відповів: „На Бога, люди, я спав сю ніч у Каїрі“. Тоді один із них сказав: „Чи ти наїв ся гашішу?“ Другі кликали: „Чи ти збожеволів? Як міг ти в ночі бути в Каїрі, а рано спати в Дамаску?“ Він відповів їм: „На Бога,

добрі люди, я не брешу, я був учера в ночі в Каїрі, а передучера в Базрі“. Тоді один закликав: „Дивна річ!“ а другий: „Молодець збожеволів!“ і плескали в руки, говорячи один до другого: „Шкода, що такий молодий! Але на Бога, він без сумніву божевільний“. Відтак кликали знов до нього: „Набери-ж розуму!“ Але Газан Бедр ед-Дін не вмів їм нічого відповісти, як тільки: „Я вчера був молодим у єгипетським краю“. Тоді вони почали говорити: „Може тобі снило ся і ти бачив те у сні?“ Газан тепер зовсім збентежив ся, але сказав: „На Бога, ні, се не був сон! А де горбатий конюх, що сидів у нас, і моя мошонка з золотом, де моя одіж і мої штани?“ І встав тай пішов до міста, а на всіх вулицях і площах окружав його нарід, проводячи його святочним походом. В кінці він зайшов до склепу одного кухаря, якого всі люди в Дамаску бояли ся задля його зачіпливості; він давнійше вів розпусне жите, але потім жалував своїх діл і Бог прийняв його до своєї ласки і він отворив кухарський склеп. Коли юрба побачила, що молодець вступив до кухарського склепу, усі зі страху перед кухарем пішли своєю

дорогою, а кухар, як побачив красу й принаду Газана Бедр ед-Діна, зараз його полюбив, і запитав: „Звідки приходиш, молодче? Розкажи мені свою історію, ти мені милійший, як жите“. Він розповів йому про все своє жите від початку до кінця, на що кухар сказав до нього: „Мій пане Бедр ед-Дін, знаєш, се чудна річ і дивна історія, але мій си-ну, задержи її при собі, доки Бог не розвіє твоїх клопотів і лиши ся тут у мене; я не маю дитини і візьму тебе замість сина“. На се відповів Бед ед-Дін: „Нехай буде, як хочеш, мій дядьку!“ Кухар пішов на торговицю і купив для Бедр ед-Діна гарну одіж, убрав його, взяв із собою до каді і записав його за свого сина так, що Газан Бедр ед-Дін уважав ся в місті Дамаску сином кухаря і сидів у нього в склепі та відбирав гроші.

Стільки про Газана Бедр ед-Діна. Коли Зіт ель-Гусн, дочка його стрия збудила ся досвіта і не побачила Газана Бедр ед-Діна при собі, подумала, що він вийшов тільки на двір. Коли так ждала на нього, по якійсь хвилі надійшов несподівано її батько, повний смутку задля того, що його стрітило від

султана, і що він примусив віддати свою дочку за одного зі своїх слуг, за горбатого конюха. Говорячи до себе: „Забю дочку, коли вона віддала ся тому простакови“, став перед дверми весільної кімнати і закликав: „Зіт ель-Гусн!“ Вона відповіла: „Так, мій пане“, і вибігла весело, по обіймах того вродливця ще гарнійша і яснійша як перед тим, аби поцілувати перед своїм батьком землю. Коли він побачив її з ясним лицем, сказав: „Ти проста розпуснице, ти ще вдоволена тим конюхом?“ На ті слова батька Зіт ель-Гусн усміхнулася і сказала: „На Бога, я вже досить натерпілася ся від тебе і від людей, які з мене сміяли ся і клали на один ступінь із тим конюхом, що не стоїть навіть обрізка з мого нігтя. Але вчорашня ніч із моїм мужем була, на Бога, найгарнійша в моїм житю, тому не кпи собі з мене і не говори мені більше про того горбача“. При тих словах дочки везир так завернув очима з гніву, що тільки було видно білка, і крикнув на неї: „Горе тобі, що ти говориш? Адже горбатий конюх пробув із тобою ніч?“ Вона відповіла: „На Бога, не говори мені про нього, нехай Бог побє його

і його батька ! Не дразни мене ним так, бо-ж конюх був найнятий тільки за десять дінарів і пішов собі геть, доставши свою заплату. А я пішла до весільної кімнати і коли мене там свашки відслонили, побачила свого мужа, який на весілю щедро обдаровував усіх бідних червінцями. І на груди свого ніжнього мужа з чорними очима і зрослими бровами пробула я ніч“. Коли її батько вчув те, потемніло світло перед його очима і він сказав: „Що ти говориш, розпуснице? Де поділа свій розум?“ Вона відповіла: „Ах, мій батьку, ти рвеш моє серце, чому ти не слухаєш мене? Той мій муж, що мене взяв, а він власне вийшов на сторону“.

ДВАЦЯТЬ ДРУГА НІЧ.

Тоді її батько пішов здивований, аби подивити ся, а коли там побачив горбатого конюха, оберненого до гори ногами, взяв ся за голову і сказав: „Чи-ж се не горбатий?“ Він почав говорити до нього, але не діставав відповіді, бо горбатий думав, що то іфрит. Тоді везир заревів: „Говори, або тим мечем відрубаяю тобі голову!“

З огляду на те, горбатий відповів: „На Бога, о шейху іфрітів, від хвилі, коли ти мене на сїм місци так поставив, не рушив я головою, але на Бога, май надімною милосерде!“ На се відповів везир: „Що ти плетеш? Я батько твоєї молодой, а не іфріт“. Горбатий сказав: „То моє жите не лежить у твоїй руці і ти не маєш власти взяти мені його; йди своєю дорогою, доки не верне той, що мене так поставив. Але ви мене оженили з любкою буйвола-іфріта; побив би Бог того, що мене з нею оженив, і того, що дав до сего причину!“ І повторив кілька разів той проклин на везира, батька своєї молодой. А коли везир наказав йому: „Забирай ся і виходи з сего місця!“ він відповів: „Чи я збожеволів, щоб іти з тобою без дозволу іфріта? Він сказав до мене: Коли зійде сонце, забирай ся і йди своєю дорогою! Чи вже зійшло сонце, чи ще ні? Швидше, заки сонце зійде, не можу рушити ся з сего місця“. Везир запитав його: „Хто завів тебе сюди?“ Він відповів: „Вчора в ночі зайшов я тут за потребою, як нагло з води виплила хмара пороху і почала ревіти і росла що-раз більша, аж виросла на буйвола

і промовила до мене слова, які мені добре запали в тямку. Тому лиши мене і йди собі геть, а Бог нехай побє молоду й того, що мене з нею оженив!“ Тоді везир приступив до нього і витягнув його звідти, після чого він, усе ще сумніваючи ся, чи сонце вже зійшло, чи ще ні, побіг чим скорше до султана і розповів йому свою пригоду з іфрітом.

А везир, який, почувши ту історію, майже стратив розум, вернув до дому до своєї дочки і сказав до неї: „Моя дочко, відкрий мені все“. Тоді вона йому сказала: „Нїжний молодець, перед яким мене вчора відслонили, провів у мене ніч, а коли не віриш, то подиви ся: на стільци його турбан, ще так завязаний, як був, а під ліжком його штани. В них є якийсь звиток, але я не знаю, що се“. Везир увійшов у весільну кімнату і побачивши турбан сина свого брата, Газана Бедр ед-Діна, взяв його в руки і розвивши сказав: „Се турбан, який носять везири, тільки моссульської моди“. А завваживши, що в тарбуші зашитий амулет, випоров його, а також узяв штани і знайшов у них мошонку з тисячою дінарів. Отворивши мошонку, знайшов у ній крім гроший також кон-

тракт купна Жида та ім'я Газана Бедр ед-Діна, сина везира Базри. Тоді крикнув голосно і зімлів, а коли прийшов до себе і все стало йому ясно, закликав повний здивованя: „Нема Бога крім Бога, який над усіми річами має власть!“ Відтак сказав: „Моя дочко, чи знаєш, хто тебе взяв?“ Вона відповіла: „Ні“. „Син твого стрія“, сказав він, „а та тисяча дінарів, се його ранній дар. Слава Богу! Але я хотів би знати, як те сталося“. Відтак отворив зашитий амулет і знайшов у ній папір, записаний письмом його брата Нур ед-Діна з Базри, батька Газана Бедр ед-Діна. Побачивши письмо свого брата, виголосив вірші:

Дивлю ся на сліди її
І в тузі й смутку таю,
І кожний закуток її
Слезами обливаю.

Молюсь до того, що зранив
Розлукою мене,
Щоб дав мені дождати дня,
Коли вона верне.

Відтак прочитав амулет і знайшов у ній дату його весілля з дочкою везира Базри і так само його віку аж до смер-

ти і дату вродження його сина Газана Бедр ед-Діна. Дивуючи ся і дрожачи з радості, порівнав він ті записки свого брата з подіями зі свого життя і побачив, що вони зовсім сходять ся, як дата весіля його брата з датою його весіля, так також день уродження Газана Бедр ед-Діна, сина його брата, з днем уродження його дочки Зіт ель-Гусн. З тими паперами пішов до султана й оповів йому все від початку до кінця, а король казав зараз записати ту історію в хроніці.

Везир ждав тепер довший час на сина свого брата, а коли не дістав від нього звістки, сказав:

ДВАЦЯТЬ ТРЕТЯ НІЧ.

„На Бога, зроблю щось, чого ніхто передімною не робив“. І взяв перо й чорнило і списав інвентар свого дому з увагою, що та й та шафа стояла на тім і тім місци, а та й та заслона висіла там і там. Списавши так усі предмети свого дому, звив папір і казав ціле урядженє дому занести до скарбниці. А турбан, тарбуш, плащ і мошонку взяв собі.

Коли минули її місяці, Зіт ель-Гусн уродила хлопця гарного як місяць і красою, досконалістю, блиском і принадою рівного своєму батькови. Вони намастили йому вії антимоном, передали його мамкам і дали йому ім'я Аджіб¹⁾; і так його день рівнав ся місяцеві, а його місяць рокови²⁾, аж доки не скінчив сім літ і дід не дав його учителям, кладучи їм на серце, аби його старанно виховали. Чотири роки ходив він уже до школи, як раз знов побив ся з хлопцями і почав їх лаяти: „Хто з вас рівний мені? Я син везира Каіра“. Всі хлопці пожалували ся перед учителем на обиду, нанесену Аджібом, а учитель сказав до них: „Я вас навчу, що маєте казати, коли він завтра прийде до школи так, що він буде жалувати, що прийшов сюди. Посідайте завтра кругом нього і говоріть один до другого: „На Бога, в ту забаву тільки той буде з нами бавити ся, хто зуміє сказати нам ім'я свого батька і своєї матери. А хто не знає імени свого батька або своєї матери, той ба-

¹⁾ Дивний.

²⁾ т. є. він ріс за один день стільки, що друга дитина за місяць і т. д.

стард і не сміє з нами бавити ся“. Коли хлопці прийшли другого дня до школи і Аджіб також з'явив ся, окружили його говорячи: „Будемо бавити ся, але тільки той буде з нами бавити ся, хто зуміє сказати імя свого батька і своєї матери“. Всі згодили ся на те і один почав: „Я називаю ся Маджід, моя мати Аляві, а батько Іц ен-Дін“. Так само подавали імена другий і третій, аж прийшла черга на Аджіба і він сказав: „Я називаю ся Аджіб, моя мати Зіт ель-Гусн, а мій батько Шемс ед-Дін, везир Каіра“. Тоді вони сказали: „На Бога, везир не є твоїм батьком“. Аджіб відповів: „Везир є справді моїм батьком“. Але вони сміяли ся з нього, плескали в долоні і кликали: „Ти не знаєш свого батька, тому йди геть від нас, бо лиш той, що знає імя свого батька, може з нами бавити ся“. І зараз порозбігали ся від нього і кпили собі з нього так, що йому стиснула ся грудь і він душив ся від плачу. Тоді учитель сказав до нього: „Чи ти справді думаєш, що твій дід, везир, батько твоєї матери Зіт ель-Гусн, є твоїм рідним батьком? Анї ти, анї ми не знаємо твого батька; султан вправді віддав був твою матір за-муж за горбатого конюха, але в се вмішали ся

джінни. А що ти не знаєш свого батька, то вони мусять уважати тебе бастардом. Чи не розумієш, що син замужньої жінки знає свого батька? Везир Каіра тільки твоїй дід, а твого батька не знаємо ми, ані ти, отже візьми се на розум". Вчувши се, пішов Аджіб зараз до своєї матери, аби пожалувати ся перед нею, але сльози душили його. А коли мати почула, що він так голосно хлипає, защеміло в неї серце і вона запитала: „Мій сину, чого плачеш? Розкажи мені, що тобі трапило ся". Він розповів їй, що чув від хлопців і учителя і запитав: „Мамо, де мій батько?" Вона відповіла: „Твій батько везир Каіра". Але він сказав: „Ні, він не мій батько, не говори мені неправди. Коли везир твій батько, то не може бути моїм батьком. Хто мій батько? Коли не скажеш мені правди, то пробю ся отсим кинджалом".

Коли мати почула від нього згадку про батька, заплакала і згадавши свого брата Газана Бедр ед-Діна з Базри, його красу й своє пожитє з ним, виголосила вірші:

Вона в моїм серці любов розбудила,
І геть полетіла.

В далекому краю вона проживає,
А в мойому серці спокою немає
І ясність моєї душі потемніла.

Коли вона щезла, щезла й моя радість.
Покинений нею
І я тут блукаю з нудьгою своєю;
Блукаю, шукаю, сльози проливаю,
Сліз ріки широкі як море.

І кожде бажанє знов стрітить ся з нею,
Збільша моє горе,
Збільша мою тугу. У серці мойому
Живе її образ як втіленє муки
І туги і споминів милих.

О ти, чия згадка мов зверхня одіж
Празнична моя,
Якої любов була спідня одіж
Для мене, о ти ненаглядна моя,
Чи довго ще ждати на поворот твій?

І почали обоє плакати й ридати,
на що нагло надійшов везир. Коли побачив сльози, защеміло його серце і він запитав їх про причину плачу. Дочка оповіла йому, яку прикрість зробили хлопці в школі її синові, і він сам почав плакати, пригадавши собі пригоди зі своїм братом і його сином і не здогадуючи ся в тім укритого призначеня. Везир устав зараз і пішов до дивану до султана, аби представити йому справи

і випросити собі від нього дозвіл вибрати ся в дорогу на схід до міста Базри і там допитувати ся за сином свого брата. Крім того просив султана о королівське письмо до інших країв, щоб міг забрати сина свого брата з собою, де-б його не знайшов. Султан, зворушений його сльозами, дав йому письмо до всіх країв і везир розпрощав ся з ним, просячи у своїй радості благословення для султана, і пішов зараз до дому готувати ся в дорогу. Постаравши ся про все потрібне, взяв із собою свого внука Аджіба і подорожував день і другий і третій, аж прибув до міста Дамаску, який побачив із усіма його деревами й водами, що про них співає поет:

Між тінистими гильками
Блискотять свічки перлові;
Легким подихом своїм
Їх гойдає зефір стиха.

З озера, що зеркалом
Гладко так лежить, як карта,
Пташечки відчитують
Вітру й хмар письмо святе.

Везир задержав ся на Мейдан ель-Гасба¹⁾ і казав розбити шатра, заявля-

¹⁾ Площа посипана шутром.

ючи слугам, що тут буде два дні відпочивати. Відтак слуги пішли на місто за своїми потребами, один купувати, другий продавати, третій купати ся, четвертий оглянути мошею Омайядів), найгарнійшу в світі. І Аджіб пішов забавити ся до міста зі слугою, який пішов за ним із таким цїпком, що ним міг би вбити верхоблюда. Коли нарід Дамаску побачив Аджіба і його гнучкий ріст і скінчену красу, як він ішов повний дивної принади й ніжної кокетерії, лагіднійший як легіт північного вітру, солодший як чиста вода для спрагненого і дорожший як здоровле для хворого, — почав за ним бігти і ставав на дорозі, аби бачити його в переході, доки невільник із волі призначеня не за-

) Омайя, основатель династії Омайядів, належав, як і родина Гашем, із якої походив Могаммед, до племені корейш у Меці. Син Омайї, Абу Софян, був найзавзятійшим ворогом Могаммеда і побив його 625 р. на горі Огод, але 630 р., коли Могаммед здобув Меку, мусів піддатися і прийняти іслям. По замордованю Алї, брата-нича й зятя Могаммеда, 661 р., Омайяди видерли халїфат для себе, доки против них не збунтували ся Абассіди (750 р.) і винищили цїлий рід. Лиш два спасли ся, з яких один, Абд ер-Рагман, заложив 755 р. халїфат у Кордові.

держав ся перед склепом його батька Газана Бедр ед-Діна. Коли той побачив свого сина, був одушевлений його незвичайною красою, його душу обняла туга за ним і його серце прихилило ся до нього. А був він тоді як-раз приготувив цукровані зернята гранатових яблук і закликав у екстазі, пертий своєю горячою любовю, яку вляв у нього Бог: „О мій пане, що заняв глибину мого серця, за яким моя душа згарає в тузі, чи не міг би ти вступити до мене, аби покріпити моє серце і зісти моєї страви?“ При тім його очі мимоволі заплили слізми і він згадав своє минуле і теперішнє положенє. При тих словах його батька й серце Аджіба обняла туга і він обернувся до свого слуги кажучи: „Моє серце обняла туга за тим кухарем; здасть ся мені, неначе-б він мусів розлучити ся зі своїм сином. Проте ходи, вступимо до нього покріпити його серце і зісти його гостинний дар, може Бог через те зєдинить нас із нашим батьком“.

Але невільник відповів свому панови: „На Бога, мій пане, се не випадає. Як можеш ти, син везира, їсти в склепі кухаря? Я віджену сим ціпком

від тебе людей, аби тебе не бачили, бо инакше не можеш іти до склепу“. Вчувши ті слова від слуги, Газан Бедр ед-Дін здивувався і сказав до нього, все ще в сльозах, що спливали йому по лиці: „Бачиш, моє серце любить його“. Але слуга йому відповів: „Дай собі спокій з такою балаканиною!“ Але батько Аджіба промовив знов до нього: „Могучий, чому не хочеш вступити до мене і покріпити мого серця? Ти, що єси чорний як каштан, але маєш біле серце, якого прославив поет такими й такими віршами!“ Слуга мусів засміятися і сказав: „Що хочеш сказати? Але на Бога, говори коротко!“ На се Газан Бедр ед-Дін виголосив зараз отсі вірші:

Його світлий ум, його віродостойність
Здобули у царській палаті
Високою почесть йому.
Який же прекрасний він сторож гарему!
Задля краси його служать йому
Дівчата прегарні мов ангели з неба.

Підбитий тими словами, взяв невільник Аджіба за руку і ввійшов із ним до склепу кухаря. Газан Бедр ед-Дін набрав повну миску зернят із гранатових яблук, приготовлених із міддалами й

цукром і подав їм обом, кажучи: „Ви зробили мені честь своїм товариством, нехай вам смакує!“ На се сказав Аджіб своєму батькови: „Сідай коло нас і їдж із нами. Може Бог зєдинить нас знов із тим, кого шукаємо“. Тоді сказав Газан Бедр ед-Дін: „О мій сину, чи ти у своїй молодості вже також зазнав розлуки від милих?“ Аджіб відповів: „Так, мій дядьку, моє серце щемить задля розлуки з моїми любими. Дорогий, що мене із ним розлучено, се мій батько. Я і мій дід вибрали ся і звідуємо за ним краї. Ах, як я бажаю знов із ним зєдинити ся!“ При тих словах захлипав голосно і почав плакати і заплакав також його батько, зворушений його сльозами, згадавши розлуку зі своїми любими, як стратив свого батька та що пробуває далеко від матери, — аж слуга почув милосерде над ним. Коли всі наїли ся, Аджіб і його слуга встали й опустили склеп Газана Бедр ед-Діна. А в нього лишило ся вражіє, як коли-б душа покинула його тіло й пішла з ними. Він не міг довше видержати ні хвилі, замкнув свій склеп і пішов за ними, не знаючи, що се його син. Ішов так швидко, що догонив їх, заки ще вийшли з ве-

ликої брами. Евнух обернув ся й запитав: „Чого хочеш, кухарю?“ Газан Бедр ед-Дін відповів: „Коли ви від мене пішли, неначе-б душа пішла геть із мого тіла і я, маючи справу на передмістю перед брамою, хотів піти в вашім товаристві, доки не полагоджу справи, а опісля верну“. На се сказав гнівно евнух до Аджіба: „Се було зле прийняте, наша доброта виходить нам на зле. Бачиш, як він іде за нами крок за кроком“. Аджіб обернув ся і побачивши кухаря, почервонів із гніву, але сказав до слуги: „Нехай іде собі дорогою вірних, але коли-б хотів іти за нами до наших шатер, то прожену його“. І йшов далі зі спущеною головою, а слуга за ним, а Газан Бедр ед-Дін ішов за ними аж до Мейдан ель-Гасба. Коли вони доходили вже до шатер і побачили, що він і туди йде за ними, Аджіб так розлютив ся зі страху, що евнух може розповісти його дідови, що він був у склепі кухаря і той відтак ішов за ними, — що обернув ся, став против свого батька око в око і видавало ся йому, що його око, се око зрадника і він сам лайдак. У великім гніві захопив камінь і поцілив ним свого батька в чоло так, що

той зімлів і з закрівавленим лицем упав на землю. Тепер Аджіб пішов із євнухом до шатер. А Газан Бедр ед-Дін, прийшовши за якийсь час до себе, обтер собі кров, віддер кусень турбана, перев'язав голову тай почав себе лаяти: „Я зробив хлопцеві кривду, що замкнув свій склеп і пішов за ним; тому мусів він уважати мене зрадником“. І вернув до свого склепу тай продавав страви, а затуживши за своєю матір'ю в Базрі, розплакав ся і виголосив вірші:

Не жадай ти справедливости
Від судьби,
І судьбі тим, сину, кривди
Не роби!
У судьби ніколи правди
Не знайдеш,
А хапай в житю те тільки,
Що спіймеш.
Відганяй журбу й турботу,
Бо дарма:
Нині ясний усміх щастя,
Завтра тьма.

Його стрий, везир, пробув три дні в Дамаску, а відтак вибрав ся в напрямі Емези. Звідси подорожував далі, допитуючи ся всюди, де прибув, дороги, аж у кінці через Марідін, Моссуль і Діяр

Бекр прибув до Базри. Знайшовши там собі квартиру, пішов до султана, який прийняв його з почестями й відповідно до його становища. На питанє про причину його приходу розповів він йому свою історію і що везир Алї Нур ед-Дін був його братом. Султан висловив йому своє співчутє і сказав: „Він був моїм везиром і менї дуже дорогий, але вже дванацять лїт, як умер. Лишив хлопця, який пропав і ми не маємо про нього ніякої звістки, а його мати, дочка мого давного везира, живе ще в нас“. Коли везир Шемс ед-Дін почув від короля, що мати його братанка ще живе, врадуваний просив короля про дозвіл відвідати її, на що король зараз позволив. Тодї Шемс ед-Дін пішов до неї до палати свого брата. Прибувши там, оглянув усе кругом, поцілував поріг дому і згадавши свого брата Алї Нур ед-Діна і як той умер у тузі за ним на чужинї, виголосив вірші :

Прохожу побіля мешканя Ліїлі,
Уста притискаю до мурів сумних;
Та не для тих мурів серце моє тліє,
А тільки для тої, що криєть ся в них.

І через головний вхід увійшов на широку площу, а далї натрафив на бра-

му із кремінним склеплінєм, прикрашену
ріжнобарвною мармуровою мозаїкою.
Идучи здовж стін палати, та оглядаючи
їх, знайшов ім'я свого брата Нур ед-Діна
виписане золотими буквами. Підійшов
до напису, поцілував його і плачучи
з болю задля втрати брата, виголосив
вірші :

Питаю сонця за тобою,
Коли воно сходить .
Звертаю ся до блискавки,
Коли вона небо скородить !

Нічю туга у своїй долоні
Згортає мене у клубок,
І знов розгортає у ранці
Та я вже не плачу по своїй коханці.

О мила, як довго триває
Ся люта розлука з тобою,
Та туга моя не вгаває
І не розстаєть ся зі мною.

Коли-б ти захтіла, аби ще хоч раз
Тебе я побачив у вічі,
То ми би дождались обоє
Найкрасшої стрічі.

Не думай, що инша яка
Мене тут потішає!
Ах ні, моє серце на иншу любов
Ні трошечки місця не має.

Відтак пішов далі, аж дійшов до мешкання жінки свого брата, матери Газана Бедр ед-Діна з Базри. Від хвилі, коли її син пропав, вона без перестанку плакала день і ніч і нарікала, а по якімсь часі поставила серед своєї кімнати своєму синові мармуровий нагробник, при яким в день і в ночі плакала і в ночі відпочивала. Почувши її голос, став він за дверми і чув як вона при нагробнику нарікала, виголошуючи вірші :

Мій Боже, чи-ж справді його краса
В тім гробі зівяла?
Чи справді його те блискуче лице
Смерть люта підтяла?
О гробе, таж ти не цвітний огород
Ані небесний рай,
То якже-ж може рожа й місяць
Знайти у тобі край?

Везир Шемс ед-Дін увійшов до неї і поздоровивши її сказав, що він брат її мужа, і все їй розповів. Звістив її також, що її син Газан Бедр ед-Дін пробув у його дочки цілу ніч, але рано пропав, і що його дочка має від нього сина, якого він привіз із собою і який є її сином і сином її сина від його дочки. Одержавши ту звістку і вчуши, що

її син може ще живе, а також побачивши брата свого мужа, впала перед ним на землю, поцілувала йому ноги і виголосила вірші :

Який же прекрасний післанець,
Що вість мені приніс!
Коли-б він поношеним даром
Хотів задоволенням бути,
Я-б дав йому серце своє,
Що трісло в годину розлуки.

Везир післав невільника до Аджіба і казав його закликати. Коли він увійшов, його бабка впала перед ним, обняла його і заплакала, але Шемс ед-Дін сказав їй: „Тепер не час на плач, тільки на те, щоб ти приготувилася до дороги з нами до єгипетської країни, може Бог зєдинить іще тебе й нас із твоїм сином“. Вона відповіла йому: „Чую і слухаю“. І зараз устала, зібрала увесь свій маєток, свої скарби й невільниці і сама приготувилася, а везир Шемс ед-Дін пішов тимчасом до султана Базри попросити ся. Султан передав йому дари і дорогоцінності для султана в Каїрі і він вирушив зараз із жінкою свого брата, перериваючи подорож знов аж у Дамаску. Там задержав ся на звисній площі, казав розбити шатра і сказав до

людей: „Останемо тут цілий тиждень, щоб накупити дарів і дорогоцінностей для султана“.

Коли розбили табор, сказав Аджіб до евнуха: „Хлопче, я хочу розривок; ходім на базар у Дамаску, подивити ся, що там діється, а також заглянути, як живеть ся тому кухареві, що в нього ми найперше їли страву, а потім розбили йому голову, хоч він був добрий для нас; ми зле з ним обійшли ся“. Евнух відповів: „Чую і слухаю“. І Аджіб вийшов з евнухом із шатра, гонений звязком крови до батька. Прийшовши до міста Дамаску, доти ходили вони по вулицях, доки не дійшли в пополудневій порі до кухаря, який припадково знов приготував зернята гранатових яблук і тепер стояв у своїм склепі. Коли Аджіб його побачив, защеміло його серце тугою, а завваживши на його чоловічий знак від каміня, промовив до нього: „Супокій з тобою, гей ти! Знай, моє серце при тобі!“ Коли Газан Бедр ед-Дін побачив його також, прихилила ся до нього його душа і його серце забило ся йому на зустріч. Він похилив свою голову до землі і хотів рушити язиком, але не міг. Покірно і підданчо підняв

він голову до свого хлопця і в кінці виголосив вірші:

Горячо бажала я
Свого милого побачить,
А побачивши його
Я стою немов німа.

Страх якийсь мене пройма
І я очі в низ спускаю;
Рада-б скрити все в душі,
Але сил на те не маю.

Цілий том оправдань я
Наперед собі зложила,
Але як його уздріла,
Ані слова не знайшла.

Відтак сказав до них: „Покріпіть моє серце і їжте мої страви! На Бога, хлопче, я не можу на тебе дивити ся, щоб моє серце не защеміло тугою за тобою; я й тоді не був би пішов за тобою, коли-б не був стратив змислів“. Аджіб відповів йому: „На Бога, ти любиш нас і ми їли в тебе, але опісля ти йшов за нами крок за кроком і хотів нас відкрити. Тому будемо знов у тебе їсти тільки під умовою, що присягнеш нам, що вийдеш аж після нас і не будеш за нами йти. А коли не вчиниш сего, то не прийдемо більше до тебе, бо

ми остаємо тут іще цілий тиждень, доки мій дід не накупить дарів для короля“. Бедр ед-Дін відповів: „Присягаю вам“, після чого Аджіб вступив зі слугою до склепу і кухар подав їм миску зернят із гранатових яблук. Як перший раз, так і тепер сказав Аджіб до нього: „Ходи і їж із нами, може Бог потішить нас“. Газан Бедр ед-Дін урадований сів коло них і їв із ними, але не міг відвернути своїх очей від обличчя хлопця, бо його серце і всі його члени були привязані до нього. Аджіб сказав до нього: „Чи ти забув, що я тобі казав, що ти не пожаданий сватач? Але досить того, не диви ся так довго на моє лице!“ На се Газан Бедр ед-Дін відповів віршами:

- Таємну міць ти маєш над серцями,
І тайни тої я відкрити не в силі.
О ти, якого красота блискуча
Присоромляє навіть місяць в повні,
Лице-ж затемнює сам ясний ранок,
Твій блиск, що вічно ллє промінь, вабить
Мій зір до тебе так, що раз у раз
Я зір свій мушу видом твоїм пасти.
Я таю від жаги, хоча лице твоє
Мій рай, і мру від спраги, хоч
Кавсаровій воді подібна твоя слина.

Відтак Газан Бедр ед-Дін накладав якийсь час найперше Аджібови, а відтак евнухови куски в рот, зливав їм воду на руки мити ся, відчепив від пояса шовкову хустку й обтер їм руки тай покropив їх рожевою водою із фляшки. Відтак пішов і приніс два збанки повні шербету з рожевої води, наперфумованої мошусом, і подаючи їм, просив: „Доповніть чаші своєї доброти!“ Коли Аджіб узяв, кухар подав другий збанок евнухови й оба пили доти, аж їх жолудок наповнився ся й оба вони наситилися над міру. Тоді вибрали ся швидко в дорогу назад до своїх шатер. Прибувши туди, Аджіб пішов до своєї бабки, матери свого батька Газана Бедр ед-Діна і поцілував її, а вона зітхаючи, згадала його батька Газан Бедр ед-Діна і серед сліз промовила віршами:

Коли-б не було в мене надії
Ще раз зійти ся з тобою,
То я не мав би навіть бажання
Сєє житє продовжати.

Клену ся, в моїм серці живе лиш
Любов до тебе,
І Бог, Господь мій, знає найліпше
Мисли мої найтайнійші.

Відтак запитала Аджіба: „Мій сину, де ти був?“ Він відповів: „В місті Дамаску“. Вона встала і подала йому миску зернят із гранатових яблук, які не дуже солодко були приправлені, говорячи до слуги: „Їж із своїм паном“. Слуга сказав до себе: „На Бога, ми не маємо апетиту“, але присів ся. Аджіб, що так само був ситий від їди й пиття, взяв один кусок хліба і помочив його в страву з гранатових яблук, але вони не видали ся йому досить солодкі і він сказав із неохотою: „Се що за така пуста страва?“ Його бабка відповіла: „Мій сину, ганиш мою страву? Я варила її сама, а ніхто крім твого батька Газана Бедр ед-Діна не вміє так варити як я“. На се відповів Аджіб: „На Бога, моя пані, твоя страва не добре зварена; що-йно бачили ми в місті кухаря, що приготував страву з гранатових яблук; сам запах тої страви отвирав серця і міг би заохотити до їди навіть чоловіка із зіпсутим жолудком; твоєї страви не можна загалом порівняти з тою“.

ДВАЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА НІЧ.

Ті слова дуже розгнівали бабку і вона звертаючи ся до слуги, сказала: „Горе тобі, ти чого псуєш мою дитину, ходячи з нею по склепах кухарів?“ Евнух налякав ся і почав брехати: „Ми не були в ніякім склепі кухаря, тільки проходили попри нього“. Але Аджіб сказав: „На Бога, ми були в нім і їли і смакувало нам багато більше, як твоя страва“. Тоді його бабка пішла й розповіла братови свого мужа, який обурений тим, казав закликати евнуха і запитав його: „Чого ти ходив із хлопцем до склепу кухаря?“ Слуга знов збрехав у страху і сказав: „Ми не були в ніякім склепі“. Але Аджіб сказав: „Ми були в склепі і наїли ся зернят із гранатових яблук, відтак кухар дав нам пити шербет зі снігом і цукром“. Гнів везира на слугу став іще більший, але скільки разів його питав, той усе говорив неправду. Тоді везир сказав: „Коли говориш правду, то сїдай і їж перед нами“. Слуга підійшов і пробував їсти, але не міг, кинув кусок із руки і сказав: „Мій пане, я ще від учера не голоден“. Ве-

зир пізнав із того, що він був у кухаря і їв, тому казав невільника звалити його і доти бив, доки він не закричав о поміч і в кінці признав ся і сказав: „Знай, ми були в склепі кухаря, що приготував зернята з гранатових яблук і дав нам їсти: На Бога, в моїм життю не їв я чогось подібного, а чогось поганійшого, як отся страва перед нами, я також іще не їв“. Тоді мати Газана Бедр ед-Діна сказала розлючена: „Мушиш піти до того кухаря і принести нам повну миску його зернят із гранатових яблук і показати їх своєму панові, щоб сам розсудив, чи його зернята із гранатових яблук ліпші і смачніші, чи мої“. Слуга відповів: „Добре“, і вона дала йому зараз миску і пів дінара.

Слуга пішов до склепу і сказав до кухаря: „В домі нашого пана заклали ся ми з приводу твоєї страви, бо ми там також маємо зернята з гранатових яблук, які приготував пані дому. Дай мені їх за пів дінара і вважай при вареню, щоб удало ся, бо ми вже дістали болючі батоги через твою страву“. Газан Бедр ед-Дін усміхнувся і сказав: „На Бога, тої страви ніхто не вміє так добре варити, як я і моя мати, але во-

на тепер у далекім краю“. І набрав повну миску, додав мошусу і рожевої води і дав слугі, який побіг із тим швидко до дому. Коли мати Газана взяла й покушала, пізнала по ніжнім смаку, хто се варив і з голосним криком зімліла. Везир збентежений казав скропити її лице водою; вона по хвилі прийшла знов до себе і сказала: „Коли мій син живе ще, то він і ніхто інший приготував ті зернята з гранатових яблук, бо лише я й він знаємо так добре приготувляти ту страву, бо він навчився від мене“. Вчувши ті слова везир закликав у найбільшій радості: „Як я бажаю побачити сина мого брата: Чи час справді хоче нас зєдинити? Але тільки в Бога високого прошу я нашої стрічі“.

І зараз устав, закликав своїх людей і наказав їм: „Двацять вас нехай іде до склепу кухаря, зруйнує його, а йому самому таки в турбані нехай звяже руки на плечах і приведе його сюди, але аби йому не стало ся нічого злого“. Люди відповіли: „Добре“. Відтак везир поїхав зараз до дому радощів, до віцекороля Дамаску і предложив йому письмо, яке був узяв від свого султана. Віцекороль поцілував пи-

сьмо, приложив його до голови¹⁾ і запитав: „Про кого тут ходигь?“ Везир відповів: „Про одного кухаря“. Віцекороль наказав зараз своїм дворакам піти до склепу кухаря, але коли вони туди прийшли, застали склеп зруйнований і всі річи порозбивані, бо люди везира виповнили тимчасом його наказ, коли він пішов до дому радощів і тепер ждали на його поворот із дому радощів зі звязаним Газаном, який собі думав: „Що вони знайшли в тих зернятах із гранатових яблук, що таке зі мною роблять?“

Коли везир вернув до шатер від віцекороля Дамаску з дозволом забрати кухаря з собою і запитав про нього, привели йому Газана Бедр ед-Діна в турбані і звязаного. Побачивши свого стрія, заплакав він і запитав: „Ах, мій пане, чим я провинив ся против вас?“ Везир відповів: „Чи то ти приготовляв зернята з гранатових яблук?“ Газан відповів: „Так, але що ви в них знайшли, що мають мені відрубати голову?“ Везир сказав: „Се твоя найменша кара“. Газан почав знов просити: „Ах, мій па-

¹⁾ На знак пошани.

не, чи не скажеш мені моєї вини?“ „Зараз“, відповів везир і закликав на хлопців, даючи їм наказ: „Давайте верхоблюда!“ Вони взяли Газана Бедр ед-Діна з собою, запакували його в скриню, замкнули і відїхали, задержуючи ся аж під ніч. Тут зняли його, попоїли трохи, вийняли його із скрині і також дали трохи їсти. Потім запакували його знов до скрині і поїхали далі, аж стали відпочивати на новім місці. Там вийняли його знов, а везир запитав його в-друге: „Чи то ти приготовляв зернята з гранатових яблук?“ Газан відповів: „Так, мій пане“. Тоді везир сказав: „Зв'яжіть його!“ Хлопці зв'язали його, запакували знов до скрині і їхали далі, аж прибули до Каїра і задержали ся на Ер Райдніє¹⁾). Тут везир казав вийняти Газана зі скрині і закликати столяря, а коли той прийшов, казав йому робити деревляний хрест для Газана. Газан запитав: „Що думаєш зробити?“ Везир відповів: „Хочу тебе прибити на хрест і казати нести через ціле місто“. Газан запитав: „За що?“ Везир відповів: „Бо

¹⁾ Площа на північ від Каїра, де задержували ся каравани, що прибували з Сирії.

ти зле приготував зернята з гранатових яблук; як міг ти дати до них так мало перцю?“ Газан сказав: „За те, що я дав за мало перцю, хочеш мене так покарати? Чи не досить тобі, що мене звязали і лиш раз на день давали їсти?“ Везир відповів: „Ти взяв за мало перцю і тому будеш покараний смертю“.

Збентежений тим усім і зажурений своєю долею Газан задумав ся, а везир запитав його: „Про що думаєш?“ Газан відповів: „Про такий слабкий розум, як у тебе, бо коли-б ти дійсно мав розум, то певне не карав би мене так за те, що я додав за мало перцю“. Але везир відповів йому: „Се наш обов'язок покарати тебе, щоб ти знов того не робив“. На се Газан відповів йому: „Найменша частина з того, що ти мені вже зробив, була би для мене достаточною карою“. Але везир обставав при своїм: „Нічого з того, мусиш бути прибитий на хрест“. Все те говорилося, коли столяр обробляв дерево і Газан придивлявся тому.

Коли настала ніч, його стрий запакував його знов до скрині і сказав: „Завтра будеш прибитий на хрест“. Опісля ждав доти, доки не завважив, що Газан заснув, а тоді забрав скриню

і поїхав до міста. Прибувши до дому, сказав до своєї дочки Зіт ель-Гусн: „Слава Богу, що злучив тебе знов із сином твого стрія! Візьми й уряди дім знов так само, як се було в ночі твого відслоненя“. Вона видала наказ невільницям і ті запалили світло, а везир вийняв папір, на яким було списане уряджене дому і прочитавши його, казав кождий предмет покласти на своє місце так, що хто його бачив, не міг сумніватися ся, що се та сама ніч відслоненя. Так само турбан Бедр ед-Діна казав покласти на те саме місце, де він сам був його поклав, а також штани і мошонку, яка була під подушкою, і казав своїй дочці так само вбрати ся, як у ночі відслоненя і піти до весільної кімнати. „А коли прийде твій брат“, сказав до неї, „то скажи йому“: „Ти так довго був на дворі?“ Проси його остати ся при тобі й говори з ним аж до рана“.

Відтак везир вийняв Бедр ед-Діна із скрині, зняв мотузи з ніг і розібрав його в сні аж до нічної сорочки, так що той нічого не почув.

Збудивши ся і побачивши себе в освітленій салі, Газан Бедр ед-Дін сказав до себе: „Чи се пустий сон, чи я не

сплю?“ Встав, пішов кілька кроків, на-трапив на інші двері, заглянув до них і пізнав, що знаходить ся в тім самім домі, в яким йому відслонили молоду. Побачив також весільну кімнату і ліжко, свій турбан і свої річи. Запаморочений тим усім, клав одну ногу на перед, а одну в зад і говорив: „Нї, чи се сон, чи я не сплю?“ Тер собі чоло і кликав дуже здивований: „На Бога, се-ж дім, у яким мені відслонено молоду! Але-ж бо я що-йно був у скрини?“ Коли він так говорив із собою, Зіт ель-Гусн підняла нагло кінець сітки від мух і закликала: „Ах, мій пане, приходиш знов? Ти так довго сидів на дворі“. Вчувши її голос і побачивши її лице, засміяв ся і сказав: „Але се замотаний сон!“ І увійшов, зітхаючи, надумуючи ся і зовсім запаморочений тою темною історією. Побачивши свій турбан, штани і мошонку з тисячею дінарів, закликав: „Бог всевідучий! Але се пуста сонна історія!“ і у своїм здивованню не міг зовсім у тім визнати ся.

Зіт ель-Гусн промовила знов: „Чого ти такий здивований і збентежений? З початком ночі не був ти такий!“ Газан засміяв ся і сказав: „Скільки літ був

я далеко від тебе!“ Вона відповіла: „Бог з тобою! Нехай тебе хоронить ім'я боже! Ти вийшов тільки на двір і отсе вертаєш. Що стало ся з твоїм розумом?“ Газан Бедр ед-Дін усміхнувся на її слова і сказав: „Твоя правда, але коли я вийшов на двір, напав мене сон і мені снило ся, що я був дванацять літ кухарем у Дамаску. Відтак десь якийсь хлопець, дитина знатних родичів, прийшов до мене зі слугою і через нього стрітило мене нещастє“. І потер собі знов чоло і намацавши на нїм знак, закликав: „На-Бога, моя панї, мені здаєть ся, що се правда, бо він кинув на мене каменем і розбив мені чоло до крови. Се-ж стало ся певно не в сні“. Опісля сказав знов: „Може мені те все снило ся, коли я спав у твоїх убіймах. Мені снило ся, що я прибув до Дамаску без тарбуша, турбана і штанів і жив там як кухар“. Знов стояв хвилю безрадний і сказав: „На Бога, снило ся мені, що десь я приготовляв зернята з гранатових яблук і дав за мало перцю. На Бога, я мусїв на дворі заснути і все те пережити в сні“. На се сказала Зіт ель-Гусн: „На Бога, що ще тобі снило ся?“ Він розповів їй усе, що уважав

сном і закликав: „На Бога, коли-б я був не збудив ся, були-б мене прибили на хрест“. „Але за що?“ запитала Зіт ель-Гусн. „Бо в гранатових яблуках було за мало перцю. Я бачив, як вони зруйнували мій склеп, порозбивали всю мою посуду й мене самого замкнули до скрині. Відтак закликали столяря, аби зробив для мене хрест, на яким хотіли мене повісити. Та слава Богу, що все те пережив я в сні, а не на яві!“ Зіт ель-Гусн засміяла ся і пригорнула його до своїх грудий, але він знов задумав ся і сказав: „На Бога, ні, се було на яві. Я справді не знаю, що се і де тут правда“. Відтак заснув зовсім запаморочений і цілу ніч аж до рана кликав то „мені снило ся“, то „се було на яві“.

Другого дня рано прийшов до нього його стрий везир Шемс ед-Дін і поздоровив його. Побачивши його, Газан Бедр ед-Дін закликав: „На Бога, чи не ти через зернята з гранатових яблук, у яких було за мало перцю, казав мене звязати і замкнути мій склеп?“ На се везир відповів йому: „Знай, мій сину, тепер правда вийшла на денне світло й тайне виявило ся. Ти син мого брата

і все те зробив я тільки тому, аби впевнити ся, що ти той самий, що пробув ту ніч із моєю дочкою. Я не був того певний, доки не побачив, що ти пізнав дім, свій турбан, свої штани, свої гроші і оба письма, одно з твоєї руки, а друге з руки твого батька, мого брата. А твоя мати також тут, я привіз її з собою з Базри“. І з плачем кинув ся в його обійми. Газан Бедр ед-Дін аж тепер не міг прийти до себе зі здивованя, а опісля обняв його також і заплакав із надміру радості. Коли так відсвяткували свою стрічу, везир сказав: „Мій сину, вина всему тільки те, що раз зайшло межи мною й моїм братом“, і розповів йому все. Відтак казав закликати Аджіба. Коли той увійшов, його батько сказав: „Се той хлопець, що кинув мені каменем у чоло“. А везир сказав: „Се твій син“. Тоді він кинув ся йому на груди і виголосив вірші:

Довго я плакав по нашій розлуці
І капали сльози з повік.

„Коли провидінє зведе нас ще разом, —
Оттак сам собі я прирік, —

Хай слово „розлука“ ні раз не постане
На моїх устах!“

Тепер же, коли ми зустрілись нежданно,
Обняв мене страх.

І в надмірї щастя за ту ласку божу
Я й слова сказати не можу.

Коли виголосив ті вірші, вступила
також його мати, кинула ся йому на
груди і промовила :

Хоч заприсягла ся доля
Раз у раз мене смутити,
Ти зламав свою присягу,
Идеш мене перепросити.

Я тепер зовсім щаслива,
Милий мій при моїм боці,
То-ж витай, післанче втіхи,
Глянь, слеза на моїм оці!

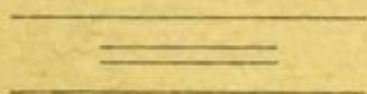
І почали обоє собі оповідати, як
їм поводило ся від часу їх розлуки і що
вони витерпіли, і дякували Богу, що
знов звів їх разом. Відтак везир пішов
до султана й оповів йому цілу історію.
Султан дуже дивувався і казав її запи-
сати як правдиву подію в актах для
будучих часів. А везир із сином свого
брата, своєю дочкою, її сином і жін-
кою свого брата жили в найбільшій
щастю, аж доки не забрала їх та, що

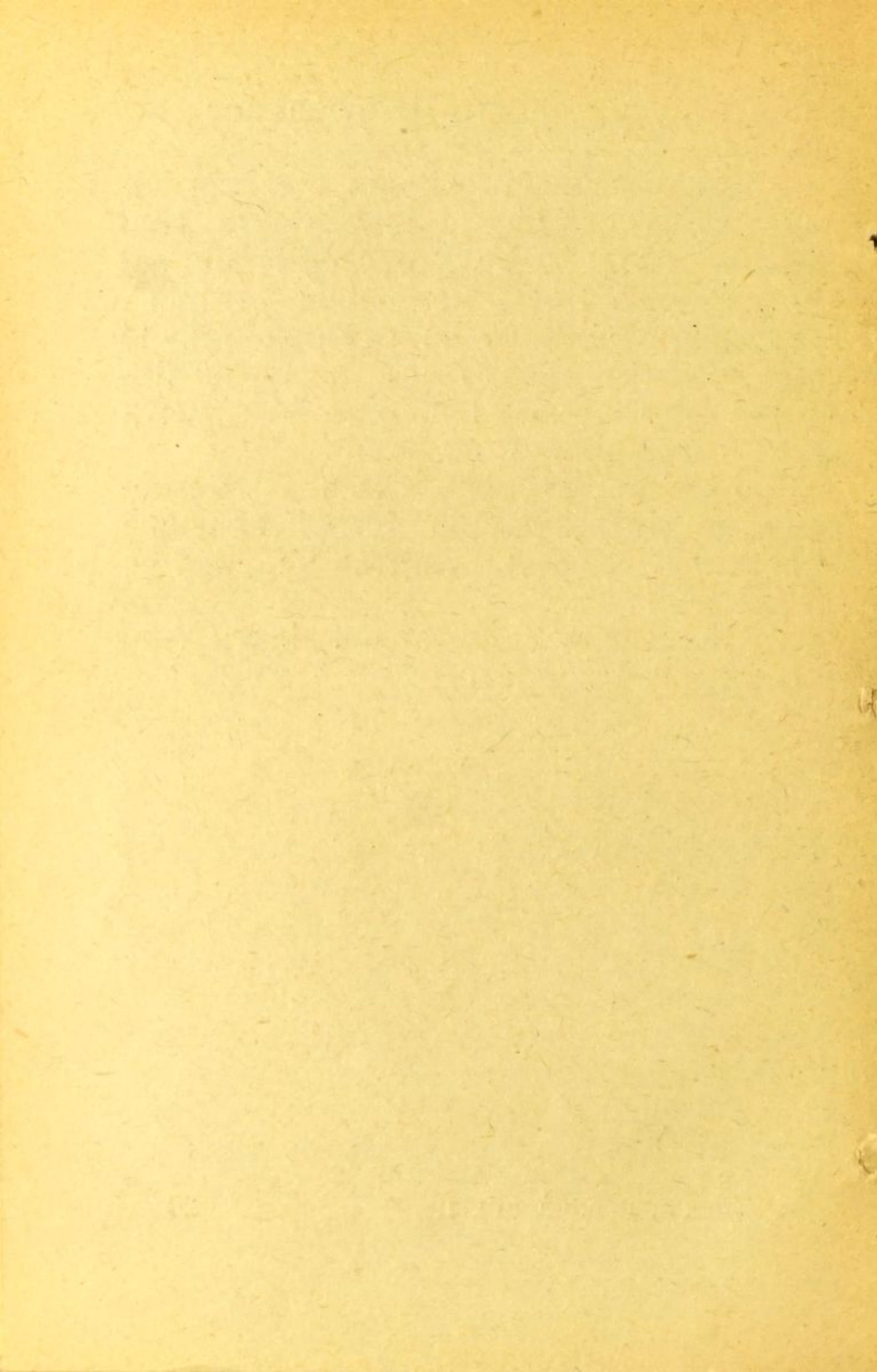
нищить усі радості і розділює всі зв'язки.

Отсе, о князю вірних, історія ве-
зира Шемс ед-Діна і його брата Нур
ед-Діна“. Тоді халіф Гарун ер-Рашід за-
кликав: „На Бога, се дивна історія“. І дарував молодому чоловікові одну із
своїх власних наложниць, назначив йо-
му постійний дохід і прийняв його межи
своїх товаришів стола.

„Але та історія“, сказала Шегер-
зада, не дивнійша від історії кравця і
горбатого“. Король запитав її: „Яка се
історія??“

Шегерзада почала оцовідати тоді
про кравця і горбатого.

О П О В І С Т К А.

Українсько-руська Видавнича Спілка видала досі отсі
книжки :

В першій серії :

		Ціна в коронів	вал.
1.	С. Ковалів. Дезертир і інші оповідання	1.60	Кор.
2.	Іван Франко. Поеми	1.60	"
3.	О. Кобилянська. Покора і інші опов.	1.40	"
4.	Гю де Мопасан. Дика пані і інші оп.	1.30	"
5.	І. Франко. Полуйка і інші борисл. оп.	1.40	"
6.	Н. Кобринська. Дух часу і інші оп.	1.60	"
7.	Кнут Гамсун. Голод. Роман	2.20	"
8.	Леся Українка. Думи і мрії. Поезії.	1.60	"
9.	С. Ковалів. Громадські промисловці, опові- даня	1.60	"
10.	У. Шекспір. Гамлет, принц данський	1.80	"
11.	Генрик Понтонпідан. Із хат. Оповід	1.40	"
12.	Богдан Лепкий. З життя. Оповідання.	1.20	"
13.	Гергарт Гауптман. Візник Геншель	1.60	"
14.	М. Коцюбинський. В путях шайтана Оповідання	1.60	"
15.	У. Шекспір. Приборкана гоструха	1.40	"
16.	Панас Мирний. Ляхі люди	1.40	"
17.	В. Короленко. Судний день	1.20	"
18.	У. Шекспір. Макбет	1.60	"
19.	Б. Іудков. Уріель Акоста	1.40	"
20.	У. Шекспір. Коріолян	1.80	"

21.	М. Яцків. В царстві сатани	1.60	Кор.
22.	Панас Мирний. Морозенко	0.90	"
23.	Лесь Мартович. Не итальник	1.60	"
24.	М. Коцюбинський. По людському	2.00	"
25.	В. Оркан. Скапаний сьвіг, драма	1.00	"
26.	Василь Стефаник. Дорога, новелі	1.60	"
27.	У. Шекспір. Юлій Цезар	1.60	"
28.	Л. Толстой. Відроджене (3 томи)	3.60	"
29.	Б. Гавлічек Боровський. Вибір поезій	1.60	"
30.	Ф. Заревич. Хлопська дитина	1.80	"
31.	І. Франко. Коваль Бассім	1.60	"
32.	У. Шекспір. Антоній і Клеопатра	1.80	"
33.	Е. Тимченко. Калевала, фінська епопея	3.00	"
34.	О. Катренко. Пан Природа і ин. оповід.	1.40	"
35.	У. Шекспір. Багато галасу з нечевя	1.60	"
36.	Іван Франко. Сім казок, новелі	1.40	"
37.	С. Воробкевич. Над Прутом, поезії	1.60	"
38.	У. Шекспір. Ромео і Джульєта	1.80	"
39.	Б. Сроковський. Оповідання	1.40	"
40.	А. Кримський. Пальмове гілле.	3.00	"
41.	О. Кониський. Молодий вік М. Одинця	2.00	"
	на лїпшїм папері	3.00	"
42.	Гю де Мопасан. Горля і инші оповід.	1.30	"
43.	В. Кравченко. Буденне жите. Оповід.	3.00	"
44.	У. Шекспір. Король Лїр	1.80	"
45.	Д. Лукіянович. За Кадильну, повість	3.00	"
46.	Г. Гайне. Подорож на Гарц.	1.20	"
47.	І. Франко. Захар Беркут	1.60	"
48.	У. Шекспір. Міра за міру	1.40	"
49.	М. Коцюбинський. Поєдинок і ин. оп.	2.00	"
50.	О. Стороженко. Марко проклятий	1.40	"
51.	С. Ковалів. Риболови	2.00	"
52.	Марко Вовчок. Народні оповідання, т. І.	2.00	"
53.	П. Мирний. Серед степів. Оповідання.	3.00	"
54.	Е. Ярошинська. Перекиньчики	2.60	"

55.	В. Винниченко. Повісти й оповід.	3.00	Кор.
56.	Л. Мартович. Хитрий Панько	1.50	"
57.	В. Вересаєв. Записки лікаря	3.00	"
58.	М. Вовчок. Народні оповідання. Т. II.	2.00	"
59.	М. Горький. Мальва і інші опов.	2.50	"
60.	М. Дерлиця. Композитор і ин. опов.	2.00	"
61.	В. Заєр. Легенди	2.40	"
62.	А. Чехов. Змора і інші опов.	2.40	"
63.	Н. Кобринська. Ядзя і Катруся та інші оповідання	1.80	"
64.	Д. Лукіянович. Від кривди, повість	2.00	"
65.	А. Чайковський. Оповідання	2.00	"
66.	Марко Вовчок. Народні опов. т. III.	3.80	"
67—68.	І. Левицький. Хмари	4.80	"
69—70.	Е. Золя. Жерміналь	6.00	"
71.	О. Маковей. Оповідання	3.00	"
72.	І. Франко. На лові природи	3.60	"
73.	Кар. Кавцкі. Народність і її початки	1.00	"
74.	Фр. Енгельс. Людвік Фаєрбах	0.90	"
75.	Фр. Енгельс. Початки родини	1.90	"
76.	Ш. Сеньобо. Австрія в XIX століттю	1.20	"
77.	В. Булзинівський. Хлопська посілість	2.40	"
78.	К. Флямарион. Про небо	2.40	"
79.	М. Драгоманів. Переписка (вичерпано)		
80.	С. Степняк. Підземна Росія	3.10	"
81.	Адріян. Аграр. процес у Добростанах	1.40	"
82.	І. Тен. Фільософія штуки	1.40	"
83.	Дж. Інґрем. Історія політ. економії	4.00	"
84.	Е. Феррієр. Дарвінізм	1.70	"
85.	Й. Конрад. Національна економія	2.30	"
86.	В. Стефаник. Моє слово, оповідання	4.00	"
87.	Ж. Масперо. Старинна історія східних на- родів, т. I.	2.80	"
88.	М. Коцюбинський. У грішний світ	2.00	"
89.	М. Карєєв. Фільософія культурної й со-		

діяльної історії XIX ст.	2 80	Кор.
90 О. Кобилянська. До світа. Новелі . . .	2 40	"
91. О. Авдикович. Моя популярність . . .	2 60	"
92. Е. Фрас. Нарис геології	1 60	"
93 Б. Лепкий. Кара та інші оповідавя . . .	2 40	"
94—95. П. Стороженко. Історія західно-євро- пейських літератур до кінця XVIII ст. . . .	4 40	"
96. Г. Байрон. Чайльд Гарольд	1 80	"
97. М. Драгоманів. Шевченко, українофіли й соціалізм	2 00	"
98. Марк Твайн. Том Соєр	3 —	"
99—100. Е. Шілер. Політ. іст. Палестини . . .	3 50	"
101. І. Франко. Місія. Чума. Казки і сатири . . .	2 80	"
102. З. Гінтер. Історія геогр. відкрить у XV—XVI ст.	2 20	"
103. Л. Толстой. Козаки	2 40	"
104—105. М. Драгоманів. Листи до Ів. Франка і інших, т. I.	3 40	"
106. В. Самійленко. Україні. Поезії	2 00	"
107. Др. А. Форель. Гігієна нервового і духо- вого життя	2 40	"
108. І. Франко. Маніпулянтка	2 40	"
109. Р. Єрінґ. Боротьба за право	1 50	"
110. А. Володиславич. Орли, комедія	2 20	"
111. І. Франко. Boa constrictor.	2 20	"
112. М. Драгоманів. Листи до Івана Франка і інших, т. II.	4 40	"
113. Іван Франко. Лис Микита	1 30	"
114. Граф де Ке де Сент Емур. Анна Русин- ка, королева Франції	0 80	"
115. Г. Гайне. Фльорентійські ночі	1 40	"
116. Ів. Франко. Нарис історії української лі- тератури	4 00	"
117. С. Ковалів. Похрестник і ин. оповід. . . .	2 60	"
118. Ів. Франко. Молода Україна	2 00	"

119.	Ів. Франко. Учитель, драма брош.	0·70	Кор.
120.	Л. Журбенко. Філістер	3·50	"
121.	С. Ковалів. Чародійна скрипка, опов.	1·60	"
122.	С. Ковалів. Писанка	2·00	"
123.	С. Ковалів. В остатній лавці.	2·40	"
124.	І. Франко. Давне й нове, поезії	3·40	"
125.	А. Кримський. Андрій Лаговський,	3·00	"
127.	М. Яцків. Огні горять.	2·50	"
128.	К. Біхер. Початки народ господарства	2·20	"
129.	О. Нижанковський. Українсько-руський спі- ваник з нотами	2·20	"
130.	С. Ковалів. Щаслива бабуня.	2·30	"
131.	А. Сінклєр. Герой капітала, повість.	1·20	"
132.	І. Франко. Батьківщина	1·60	"
133.	М. Коцюбинський. Дебют, опов.	2·70	"
134.	Т. Сулима. Народні оповідавя	1·34	"
135.	Гр. Коваленко. Жарти життя	3—	"
136.	В. Гнатюк. Народні казки (друкують ся)		
137.	А. Доде. Оповідання.	брош. —·56	"

У другій серії вийшли :

		Ціна в короновій вал	
1.	М. Грушевський. Б. Хмельницький	0 20	Кор.
2.	Курцій Руф. Фільотас	0 20	"
3.	В. Наумович. Величина звіздяного світа . . .	0 15	"
4.	Панас Мирний. Лови	0 06	"
5.	І. Пулюй. Непроцаща сила	0 20	"
6.	М. Грушевський. Бех-Аль-Джуґур	0 10	"
7.	І. Раковський. Вік нашої землі	0 10	"
8.	А. Чехов. Каштанка	0 15	"
9.	М. Драгоманів. Мик. Ів. Костомарів	0 15	"
10.	Е. Золя. Напад на млин	0 20	"
11.	І. Пулюй. Нові і перемінні звізди	0 15	"
12.	Г. Квітка. Маруся, друге виданє	0 50	"
13.	М. Левицький. Умова для селян спілок . . .	0 20	"
14.	П. Куліш. Орися	0 06	"
15.	М. Кистяковська. Іван Гус	0 20	"
16.	О. Стороженко. Оповідання. I.	0 20	"
17.	В. Барвінський. Досліди з поля статистики	0 20	"
18.	В. Короленко. Ліс шумить	0 20	"
19.	І. Франко. Шевченко в польській і ев. легенді	0 40	"
20.	В. Гіґо. Кльод Іе	0 25	"
21.	Е. Еґан. Руські селяни на Угорщині.	0 25	"
22.	П. Мирний. Лихий попутав	0 40	"
23.	А. Д. Уайт. Розвій географічних поглядів . .	0 30	"
24.	Ів. Франко. Украдене щастє (виданє друге)	0 56	"
25.	С. Ефремов. Національне питанє в Норвегії	0 30	"
26.	П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (1 п'єсня)	0 30	"
27.	М. Драгоманів. Два учителі	0 40	"
28.	Е. Золя. Повінь	0 30	"

29. С. Томашівський. Київська козащина 1855 р.	0 10	Кор.
30. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (2 пісня)	0 35	"
31. Т. Масарик. Ідеали гуманности	0 35	"
32. Люкіян. Юпітер у клопотах	0 35	"
33. М. Костомарів. Діалог до ред. „Колокола“	0 20	"
34. М. Гоголь. Вій...	0 40	"
35. І. Раковський. Вулкани	0 20	"
36. І. Фльобер. Іродіада	0 30	"
37. О. Терлецький. Москвофіли й народовці .	0 30	"
38—39. І. Тургенєв. Ася	0 40	"
40. Л. Боровиковський. Маруся	0 25	"
41—42. Данте Алігері. Пекло, пісня I—X . .	0 40	"
43—45. В. Олехнович. Раси Європи	0 70	"
46—48. Л. Толстой. Крайцєрова соната . . .	0 90	"
49—50. О. Бодянський. Українські казки . .	0 50	"
51. Е. Золя. Смерть Олівіє Бекайля	0 25	"
52. Е. Уайт. Розвій астроном. поглядів . . .	0 45	"
53. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда (3 пісня)	0 25	"
54. А. Міцкевич. Лист до гал. приятелів . . .	0 45	"
55—56. Л. Толстой. Смерть Івана Іліча . . .	0 55	"
57. В. Брайтенбах. Біологія в XIX в.	0 25	"
58—59. М. Горький. На дві життя	0 70	"
60—61. М. Верн. Біблія, студія	0 40	"
62—63. Г. Кляйст. Маркіза О.	0 40	"
64. М. Карєєв. Філософія історії	0 25	"
65—67. Ф. Достоевський. Грач	1 50	"
68. Ш. Сеньобо. Міжнародні революційні партії	0 40	"
69—71. І. Тургенєв. Весняні води	1 30	"
72. А. Д. Уайт. Розвій поглядів на лихву . .	0 30	"
73—74. П. Куліш. Українські оповідання . . .	0 90	"
75. Ф. Ляссаль. Про суть конституції	0 30	"
76—77. А. Шаміссо. Петро Шлеміль	0 70	"
78. М. Драгоманів. Літ.-сусп. партії в Галичині	0 40	"
79. Д. Мордовець. Оповідання	0 60	"
80. О. Кониський. Листи про Ірландію	0 45	"

81—82. І. Левицький. Гуморески	0.75	Кор.
83. Ю. Візнер. Житє ростин у морі	0.15	"
84—85. П. Ніщинський. Гомерова Іліяда, IV—VI	0.80	"
86. В. Антонович. Польсько-укр. відносини	0.40	"
87. І. Турґенєв. Муму	0.30	"
88—90. А. Кримський. Мусулманство і його бу- дучність	1.70	"
91—91. О. Стороженко. Оповідання. II.	1.10	"
93. А. Д. Уайт. Розмови з Л. Толстим	0.30	"
94—96. Ф. Купер. Звіробійник	1.60	"
97—98. О. Вайсмаєр. Про туберкулозу	0.90	"
99—100. О. Стороженко. Оповідання III.	0.85	"
101. Л. Толстой. Схаменіть ся (вичерпане)		
102—103. В. Гаршин. З війська. Оповідання	0.80	"
104—105. Л. Фер. Будда і Буддизм	0.80	"
106—107. С. Круть. Записки з рос.-тур. війни.	1.10	"
108. М. Кос. Про полові справи (друге виданє)	0.55	"
109—110. М. Козловський. Мірти й кипариси в оправі	0.90 1.30	"
111. Моріс Верн. Євангеліє, студія	0.40	"
112—113. Л. Толстой. Севастопольські оповідання	1.20	"
114. В. Антонович. Чари на Україні	0.45	"
115—117. Тисяча й одна ніч. I., друге виданє	1.60	"
118. І. Тен. Нариси із старинного сьвіта	0.65	"
119—120. О. Стороженко. Оповідання. IV.	0.80	"
121. М. Драгоманів. Козаки	0.30	"
122. П. Куліш. Листи з хутора	0.50	"
123. Ф. Сірко. Тарас Шевченко і його думки про громадське житє	0.60	"
124—126. Тисяча й одна ніч. II.	1.40	"
127. Ш. Сеньобо. Церква й католицькі партії в XIX ст.	0.45	"
128—129. Лев Толстой. Кавказькі оповідання	1.00	"
130. Л. Маячанець. Про шлюб на Україні-Руси в XVI—XVII ст.	0.25	"

131—132.	І. Тургенєв.	Кляра Мілїч	0·60	Кор.
133—134.	Е. Цеклер.	Єзуїти	0·75	„
135—136.	І. Франко.	Semper tiro (поезії)	1·00	„
		в оправі	1·60	„
137—138.	А. Д. Уайт.	Розвій поглядів на вселенну	0·90	„
139—141.	Тисяча й одна ніч. III.		1·80	„
142.	Др. А. Форель.	Про алькоголь	0·20	„
143.	С. Черкасенко.	Хвилини, поезії	0·56	„
144.	А. Оляр.	Від монархії до республіки	0·40	„
145.	О. Тесленко.	Страчене жите	0·56	„
146.	Г. Цеглинський.	Кара совісти	0·60	„
147.	Г. Цеглинський.	Шляхта ходачкова	0·70	„
148.	Г. Цеглинський.	Соколики	0·80	„
149.	М. Левицький.	Дурисвіти	0·34	„
150.	І. Франко.	Зівяле листе . . бр. 1·40	опр. 2·—	„
151.	Я. Невестюк.	Кандидат, комедія	0·60	„
152.	І. Франко.	Панські жарти . бр. —·90	опр. 1·40	„
153.	І. Франко.	Вавилонські гимни	— 60	„

У третій серії вийшли:

Ціна в короновій вал.

1. **АКОРДИ**, антологія української поезії від смерти Шевченка до найновіших часів під ред. дра Ів. Франка, з ілюстраціями Ю Панкевича, люксусове видане, по ціні 6, 7 50, 8, 8 50 і 10 — Кор.
2. **В. Забіла**. Пісні крізь сльози 0 80 „
3. **Петербурська Академія Наук** у справі знесення заборони українського слова — 60 „
4. **О. Вишневський**. На переломі 1 20 „
5. **С. Томашівський**. Володимир Антонович (вичерпане).
6. **Задачі статистичного досліджу австрійської України** 0 30 „
7. **Мова (В. Лиманський)**. Старе гвіздо — молоді птахи 2 — „
8. **Ів. Франко**. Великий шум 1 40 „
9. **Марко Вовчок**. Посмертні оповідання 2 10 „
10. **М. Лозинський**. Польська народова демократія 1 40 „
11. **Й Боєр**. Сила віри, повість 1 40 „
12. **К. Гамсун**. Пан, повість 1 12 „
13. **О. Кобилянська**. В неділю рано зілля копала 2 24 „
14. **Р. Кіплінг**. Оповідання 1 70 „
15. **С. Ляґерлєф** Королеви півночі, оповід. 2 24 „
16. **Б. Ібанієс**. Хатина, повість 1 70 „

Всі видання Видавничої Спілки має в виключній розпродажі Книгарня Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, Ринок ч. 10 (до Росії висилає по ціні коло 45 коп. за одну корону). Сама Видавнича Спілка не займаєть ся продажем і висилкою книжок.

Ціна 1 К. 60 с.

